

Otomar Dvořák

T *AJEMNÉ STÍNY*
LESŮ Pytláci, loupežníci a poustevníci
v Brdech a na Křivoklátsku

TAM, KDE ZAČÍNÁ LES...

"Vejdete-li do lesa, jste ztraceni a společnost lidská nad vámi udělá kříž. Neboť tady žijí poustevníci, duchové, strašidla, pytláci, myslivci, houbaři, baby a babice, lesní zvěř, zavraždění, uprchlí blázni, cikáni, uhlíři, formani, zloději a lupiči, násilníci, sirotky, rytíři a tuláci. Veverky a kolčavky jsou zde iracionální, datel čarodějný, tetřev jest pak vtělením takového pyšného násilí, že uvažujete o hrůzách ráje. A jdete-li těmito kryptami, katakombami a chodbami lesů, přelézáte-li vrchy, vřesoviska, podrosty a balvany, nebo v zimě závěje sněhu a mraky mlh a křišťálových pavučin za vůně poraženého dříví a kouře, chápete, že cihání na člověka a vraždění kupců, dívek a poutníků mělo zde své posvátné oprávnění starobylé loupežné vášně..."

Jaroslav Durych: Hadí květy

Ve starých bájích je les chápán jako obraz prvotního chaosu, z něhož teprve bude stvořen řád světa. Psychoanalytici mluví o tom, že les je obrazem lidského podvědomí, těch nejstarších, geneticky děděných vzpomínek; je to prostor, v němž se nevyznáme, podivné místo, které nás zaskočí svým živočišným bujením; pohlcuje nás a snaží se vymazat naši individualitu. Proč asi hrdinové pohádek tak často bloudí černým lesem a hledají spásné světélko, jež by je přivedlo zpátky k lidem?

Les má pro mě od dětství neodolatelné kouzlo. V kraji, kde jsem vyrůstal, mezi Brdy a Křivoklátskou vrchovinou, uzavírala zubatá lesní linie všechny obzory. Byla hranicí, za níž začínají tajemné vábívé dálky, kam odchází spát slunce a odkud se vynořuje bledý měsíc, byla předělem mezi známým a neznámým. Les vařil mlhu a zahušťoval ji do zlověstných bouřkových mračen, a také z něj vycházela a v něm končila magická brána duhy.

Jít do lesa - to byl jakýsi rituál, svátek, přinášejíci vzrušující očekávání nebývalých dobrodružství. Vzpomínám, jak jsem pevně svíral dědečkovu ruku a bázlívě nahlížel do houštin, kde se v jitřní rose rodily hříby a křemenáče. Zahlédl jsem klikaté vlnění jedovaté

zmije v lesní trávě a zaslechl funění kance, prodírajícího se houštinou. Šikmo padající paprsky vycházejícího slunce se zlatě chvěly mezi letitými kmeny stromů, jako by vnikaly oknem mezi sloupoví velebné gotické katedrály, kam jaksi samozřejmě zapadal i ten nachýlený, mechem obrostlý kříž...

„Tady zabili sedláka ze vsi. Už hodně dávno," řekl děda a já byl rád, že má v ruce sukovitou hůl a že z něj vyzařuje pocit síly a bezpečí.

Tolik let už uplynulo, a přesto stačí přivřít oči, abych opět zahlédl ten tajemný kříž, zdvihadající se z ranních par jako zlověstné „memento". Cosi mě vábí, abych se tam vrátil a našel začátek příběhu, který skončil v místech, kde mech zrudl krví. Chcete jít se mnou?

Pojďme! Zvu vás na romantickou procházku do lesa společně s nejvýznačnějším představitelem romantického krajinářství s českým malířem Juliem Mařákem (1832 -1899).

Na jeho tajemstvím prodchnuté obrazy j sem myslel i při psaní této knihy a proto jeho reprodukce - plné mámivé hry světél a stínů - ji doprovází.

Les byl pro Mařáka celoživotním tématem, láskou, ba přímo posedlostí. Opustil ateliéry a jako jeden z prvních se vydal se skicákem na náročné a mnohdy i nebezpečné toulky do pustých lesů. Je to cítit z každé linie jeho kreseb.

I. *část*
SLUŽEBNÍCI
ZELENÝCH ĎÁBLŮ

ČAROSTŘELCI

NEPOLAPITELNÍ A NEZRANITELNÍ

TAJEMSTVÍ ZELENÉHO MUŽE

Na břehu lesa – lept

ČAROSTŘELCI

Kdo někdy zabloudil pod skalnatý vrchol hory Koničku, odkud se táhne na mnoho mil jeden z nejdivočejších, bizarně rozervaných brdských hřebenů, ten se zdaleka vyhýbal Umrličí louce, na níž byly pohřbeny oběti dávného moru, a zejména temné Dračí rokli. Tam by osadníci z nedaleké vsi Ohrazenice nevstoupili ani za poledne, natož o půlnoci! A už vůbec ne o tajemné půlnoci svatojánské!

Marnivé světlo měsíce pronikalo spleť pokroucených haluzí, dralo se škvírami mezi nakupenými balvany a podobno bledému mléku stékalo po listech zimničně se chvějícího kapradí níž a níž, až na samé vlhké dno rokle, kde to páchlo plísní a mrtvolným tlením. Co právě zde a v tuto dobu, kdy démonické síly na okamžik přebírají vládu nad světem, pohledává mladá půvabná žena? Nechá se poslušně vést vyzáblou stařenou, sestupuje hlouběji do temné rokle a je polomrtvá hrůzou; připadá jí, že se pohybuje v podivném, přízračném snu. Jenom nezměrná síla vůle, vášnivá posedlost nenávisť, která pramení z potlačované a nepřiznané lásky, ji dovedla až sem, na toto příšerné místo.

Vlastně podlehla svodům té vychrtlé, kostnaté babice, staré čarodějnice Bárky. Ta před časem nahlédla do hladiny vody v čarovné misce a spatřila tam dívčinu budoucnost. Spatřila tam její manželství s mysliveckým mládencem ze sousedního revíru a tři děti, které jsou jim souzeny. Dívka, hrdá dcera knížecího lesníka, však takovou budoucnost odmítla. Nehodlala být pokornou hospodyní a ustaranou matkou. Chtěla si zachovat svobodu a dál se bez omezení toulat hlubokými lesy...

Stará čarodějnice, vláčející dívku za ruku přes kamení a kořeny, se konečně zastavila na plochem balvanu na dně rokle, vytáhla z hlubin svých četných kapes plátěný pytlík s moukou, začala ji sypat na zem a točila se přitom dokola, takže moučná stopa kolem nich zanechala bělavě prosvítající kruh. Za neustálého mumlání podivných zaklínadel položila čarodějnice do čtyř stran kruhu netopýří lebky a jelení spárky, položené přes sebe tak, aby tvořily ležaté kříže. Pák navršila malou hraničku, škrtila křesadlem a

podpálila ji. Plamének rozhodil po okolních skalách desítky pitvorných stínů; zdálo se, že podivnou dvojicí obkružuje rej tančících duchů. Zespondu ozářená tvář babice s propadlými tvářemi a orlím nosem dostala v krvavém svitu ohně příšerný výraz.

Proboha, pomyslela si lesnická dcera, co to dělám? Na jakou děsivou stezku jsem to vstoupila? Ale její touha po svobodě brzy přehlušila každou pochybnost. Na pokyn staré Barky připravila tavící lžici a formu na odlévání kulí...

Nepřipomíná vám tento příběh něco? Jistě, podobná scéna se odehrává ve slavné romantické opeře Karla Maria Webera „Čarostřelec“. Skladatel v ní využil starou báji, kterou již roku 1721 zapsal Johann August Appel jako „zkazku z nitra Čech“. Weberova opera vypráví o tom, jak myslivecký mládenec Max touží stát se při výroční soutěži králem střelců, aby mohl dostat místo polesného a oženit se se svou láskou Agátou. Jeho druh Kašpar, zaprodanec pekla, ho přemluví, aby si vítězství pojistil pomocí magie.

Zavede ho o svatojánské půlnoci do divoké lesní rokle a společně zde odlijí tři černé kule, které se nikdy neminou cíle, protože jejich dráhu řídí sám ďábel.

Literární historici soudí, že libreto Weberovy opery je jednou z mnoha variant příběhu, který se vyprávěl v brdských a královských myslivnách, ve formanských hospodách, u dřevorubeckých ohňů i v kouři uhlířských milířů.

Mezi tyto tajemné historicky o „čarostřelcích“ patří i ona bájná vzpoura lesmistrovy dcery proti osudu. Je zajímavá tím, že dívka nehodlá zvítězit v nějaké střelecké soutěži ani ulovit jelena osmnáctáka; ona chce „zastřelit“ vlastní budoucnost, protože se jí nelíbí. Podle návodu zlomyslné čarodějnice střílí očarovány černými kulemi do tří pramíků vody, které jsou dušemi dětí, jež jí byly souzeny v manželství s myslivcem. Netuší, co tímto svévolným činem rozpoutala. Po návratu domů do myslivny najde svého otce v tratolišti krve, umírajícího a se srdcem prodávěným třemi ranami. Snahou zničit budoucnost, zničila totiž současně svoji minulost. Ztratila nejen svobodu, ale také život - a posléze i duši, která propadla ďáblu. Pověst o „čarostřelkyni“ literárně zpracoval

německý spisovatel Moritz Hartmann, rodák z Příbramska a současník Karla Hynka Máchy.

Příběh sám je zřejmě mýtickým podobenstvím, ale očarované kule se v lesních roklích skutečně odlévaly. Máme pro to řadu důkazů...

NEPOLAPITELNÍ A NEZRANITELNÍ

V tajně opisovaných knihách, z nichž mnohé se zachovaly (například švabachem psaná magická kniha rodiny Cipriánů ze Hředel na Berounsku), lze číst „zaručené“ návody, jak nikdy neminout cíle, jak přivábit zvěř na dostřel, jak pokazit sokovi pušku a na dálku ho uhranout, aby se mu třásla ruka a zakalilo oko. Chcete třeba vědět, jak se uchránit, „aby se tě střelná rána nedotkla“? Je to velice jednoduché:

„Chyt' hada na den sv. Jiří, setni mu hlavu, do tý hlavy dej tři zrčka hrachu -jedno do huby a do každého oka jedno. Dej to do hrnce do hlíny. Když vykvete ten hrách, květy nos při sobě. Pak ať po tobě střílí, kdo chce, žádná rána se tě nechytí. To zaručeno a zprubováno jest.“

Snaha získat nezranitelnost byla počátkem 18. století natolik rozšířena, že i kněží nabádali lid z kazatelen před ďábelskými svody nebezpečných kouzel. Příkladem může být úryvek z kázání pražského faráře Jana Veselého z roku 1724:

„Někteří, aby nebyli zraněni, aneb jak říkáme, aby byli fest a zmrzlíci, svou zbraň jistým způsobem žehnají, aneb rozličné cedulky s divnými slovy a lživými modlitbičkami u sebe nosívají, aneb kamizolku s hroznými figurami uvnitř znamenanou, kterou oni inferni camisiam, kamizolkou pekelnou nazývají, na sobě vždycky

mívají, aneb s pergamenovým pásem všude popsaným, všude rozličnými křížemi naplněným, sebe přepásají."

Jak vidno, farář Veselý naznačuje, že dotyční touží stát se zmrzlíkem. Co to znamená? Zmrzlík, zvaný též kugelfest, gefroren nebo fext, je bytostí, která nemůže být zastřelena obyčejnou kulkou. Smrtící je pro něj pouze zásah skleněnou kulí nebo - což je skutečně zvláštní - probodení srdce kolíkem, k němuž se přivazují ovocné stromky. Odolnost vůči poranění může prý být vrozenou vlastností. Říká se, že když dítě vyjde z matky v plodovém obalu, je to neklamná známka toho, že se narodil fext. Tento obal z něj má být opatrně sňat, usušen a v dospělosti nošen pod levou paží. Když fext konečně zemře stářím, jeho tělo nezetleje, stane se vyschlou mumii, která vzdoruje zkáze. Mumie přechovávané v mnohých márniciích byly označovány za pozůstatky fextů a vázala se k nim spousta strašidelných historek, například jak mrtvý fext chytil za ruku zloděje, který chtěl vykrást hrobku, a nepustil ho, dokud nepřišli ráno lidé.

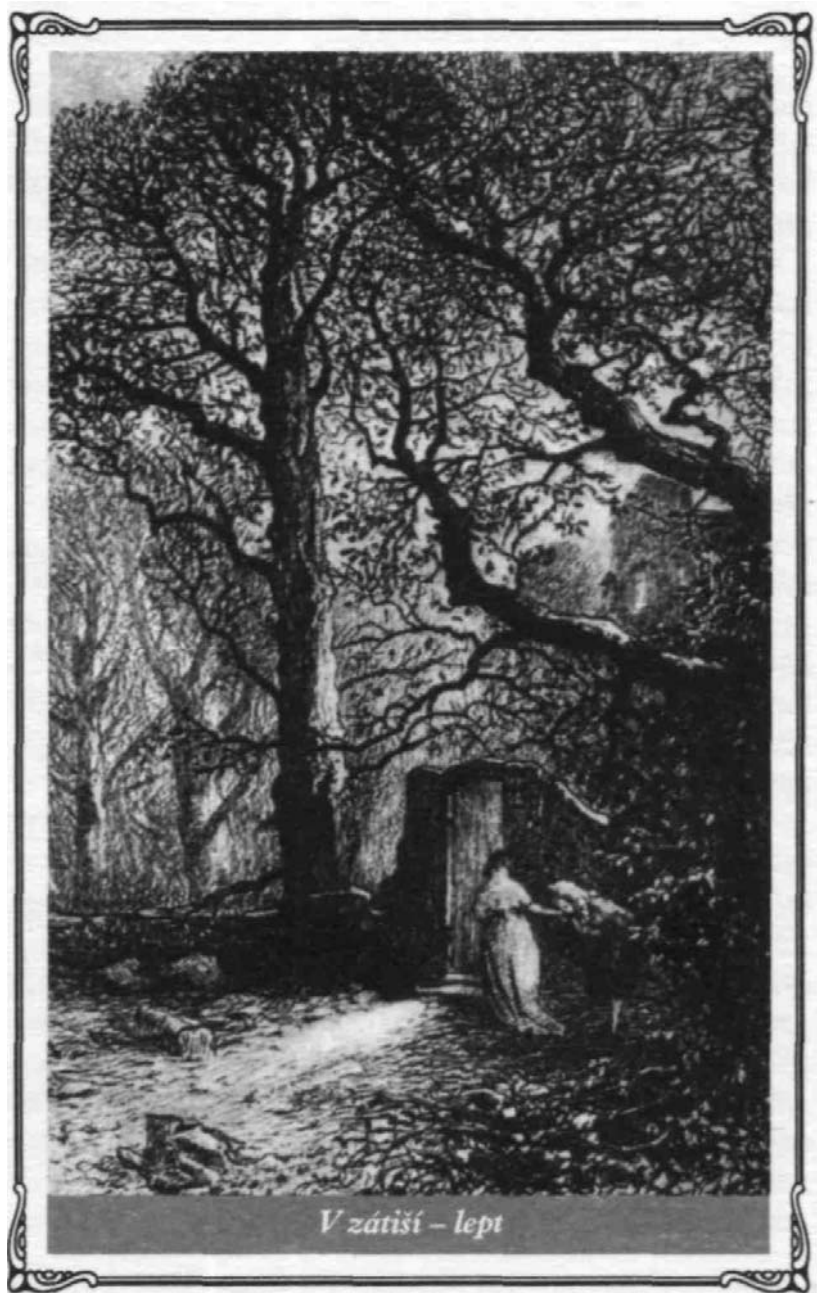
Fextem prý byl i legendární král křivoklátských pytláků Fous, který pocházel z vesnice Skryj u řeky Mže. Dodnes k nám z hlubin 16. století doléhají ohlasy jeho slávy a mokřinaté místo, kde nejčastěji lovil (poblíž dnešní lesovny pod Jelencem) se stále nazývá Fousův kal. Dovedl prý složit zvěř jedinou ranou, kterou vypálil doslova v běhu, letmo, bez dlouhého míření. Mnohým se zdálo, že jeho ručnice střílela sama, a on je v tom ještě podporoval tvrzením, že je to proto, že hlaveň vždy důkladně potře krví právě zastřeleného zvířete. Ovšem jenom některé nejbližší přátele - také pytláky - zasvětil do tajných rituálů, konaných o svatojánské noci. Znal čaromoc lesních bylin, které páčil spolu se srdcem tří krkavců a tří krteků a vzniklý popel vmíchal do střelného prachu. Magické kule, které se nikdy neminuly cílem, odléval o půlnoci v temné rokli očním důlkem lidské lebky.

Hajní na něj provedli řadu zátahů, ale vždy jim podivuhodným způsobem vyklouzl. Nikdy nespatriili v lese jeho tvář, nikdy se jim prechající záhadnou postavu nepodařilo zasáhnout. To prý proto, že pravidelně pil barvínek a brotan svařené v octě a na sv. Jana Křtitele

polykal před východem slunce semeno smrkové šišky, která roste vzhůru. Ale hlavně se narodil „v košilce“, a proto jeho tělo obalovala neviditelná pružná slupka, od níž se kulky odrážely. Je snad možné, že aura vyzařovaná lidským tělem se v některých případech elektricky nabije a funguje vůči přibližujícím se kovům jako odpuzující magnetické pole? Nasvědčovalo by tomu tvrzení, že feyta lze zabít pouze skleněnou kulí nebo dřevem - tedy elektricky nevodivými materiály! To je námět k přemýšlení pro esoteriky.

Ale vraťme se k Fousovi. Pohnali ho k soudu, ale chyběly důkazy, a tak ho zase museli propustit. Když už se zdálo, že uvízne v síti spravedlnosti města Rakovníka, drze se zeptal vyslychajícího soudce, odkud že kupuje zvěřinu, kterou měl právě dnes k obědu. Soudce ztratil řeč a rychle proces ukončil osvobozujícím výrokem. Uvědomil si totiž, že zvěřinu nedávno koupil od neznámých mužů, zřejmě pytláků. A kupování zvěřiny od pytláků bylo právě tak trestné jako pytláctví samo! Samozřejmě, že ta dodávka levné zvěřiny do soudcovy kuchyně nebyla náhodná; Fous moc dobře věděl, za kým má své druhy poslat.

Pověst vypráví, že Fous na svém oblíbeném místě pod Jelencem i zemřel. Smrt ho přepadla nečekaně, právě ve chvíli, kdy se ji chystal seslat na pasoucí se laně. A přišla za ním sama, bez pomoci lesnických pušek, jen s neúprosnou kosou věčnosti (ačkoliv teď mě napadá, že v té době bývala ještě Smrt zobrazována s lukem a šípem, takže se dá říct, že byl nakonec Fous symbolickým způsobem přece jen zastřelen). Někteří dokonce tvrdili, že ho přímo v lese popadl zelený ďábel, s kterým si tak dlouho beztrestně zahrával.

V zátíší – lept

TAJEMSTVÍ ZELENÉHO MUŽE

Zelený ďábel? To je přece dost nezvyklá barva pro pekelníka! Ale vzpomeňme si na pohádky svého dětství; čert s oblibou přichází v podobě švarného zeleného myslivce na vesnické tancovačky, aby sváděl dívky, bral je k tanci a ve víru smyslného kroužení se s nimi propadl přímo do hlubin podsvětí. Jako by v těch pohádkách byl zachycen dávný strach vesničanů z myslivců, z těch neúprosných strážců panského lesa, kteří až příliš často dávali najevo svou povýšenost vůči „obyčejným sedlákům“. Kromě toho bývali za myslivce označováni i nájemní lovci, posílání některými šlechtici do cizích lesů pytláčit, a dokonce i lapkové, zákeřníci (čihající za keřem), divocí a krutí obyvatelé lesních chatrčí a slují, kteří sami sebe nazývali Zeleným bratrstvem nebo Veselými chlapci ze zeleného lesa a svou nezávislost na jakémkoliv pánovi taktéž označovali zeleným kloboučkem se sojčím pírkem.

Ovšem představa Zeleného muže sahá ještě hlouběji do dávné minulosti. Jeho sugestivní tvář na nás zírá z gotických arkýřů a klenebních svorníků, sleduje nás hypnotickým pohledem široce rozevřených očí a z koutků úst pootevřených k bezhlesému výkřiku mu raší větvičky s dubovým listím, v nichž se ta zvláštní hlava takřka ztrácí. Listy a větvičky jsou slovy a větami, kterými nás tato záhadná bytost naléhavě oslovuje - ale my už bohužel jejímu sdělení nerozumíme. Zřejmě jde o dávného boha vegetace, každoročně umírajícího a znovu se rodícího, který bývá zosobňován ozdobeným stromem - Králem, vztyčovaným o májích, uprostřed vesnických návší. Podobu Zelených mužů lze vystopovat až do časů Dionýsových, můžeme je spatřit na starých mozaikách pompejských vykopávek, jak se veselí v družině Bakchově, v keltsko-germánské staré Anglii patřily tyto vegetační bytosti do družiny Pána lesa, jeleního boha korunovaného parožím.

Jiří Kuchař ve své knize „Praha esoterická“ popisuje jeho podobu z arkýře Karolína, z Týnské školy na Staroměstském náměstí, ze Staroměstské radnice, z Prašné brány a z chrámu sv. Víta a dodává:

„Zelení muži jsou možná bytostmi z nižšího astrálního světa, s nímž ještě dovedli komunikovat druidové - keltští kněží. S úsměvem Mony Lisy - nebo možná probuzeného Budhy - shlížejí dnes na nás jejich tváře z nárožních sloupů katedrál po celé Evropě, skrývají se u nohou Kristových či Bohorodiččiných, zaujímají své místo v symbolickém přízemí kosmické stavby obklopeni spleť rostlin a zvířat: jsou to záhadní a sotva postižitelní strážci tajemství.“

Myslím, že přímo prototypem Zeleného muže je brdský ochranný duch Jan z Babí hory, Babí Jan nebo Fabián. Sedláci tvrdili, že houká-li Fabián na své hoře Babě nad Hostomicemi, budou dobrá, úrodná léta.

Na Babu se lidé odvažovali jenom ve skupině a zásadně ve dne, aby se podívali na zvláštní balvan, zvaný Fabiánova postel. Ten prý jako jediný zbyl z dávného hradu, v němž Fabián sídlil, když byl ještě člověkem, mocným rytířem a pánem podbrdského kraje. Zamíloval se však do krásné, prosté dívky a vzbudil tím žárlivost čarodějnice, která žila pod skálou na úpatí hory. Za jedné bouřlivé noci tahle zlá baba Megera přivolala pekelné síly, které rozmetaly hrad, Fabiána zaklely a jeho půvabnou nevěstu proměnily v zeměžluč.

Od těch dob bloudí Fabián po lesích a stále smutně houká. Někdy je malým skřetem, skákajícím ve větvích, a jindy na sebe bere podobu obra, pod jehož kroky se třese zem, stromy sténají a se srázů se s rachotem sype kamení. Ale vždy je v zeleném mysliveckém obleku! Jeho tvář je prý černá, jakoby zakrytá škraboškou nebo závojem, ale občas z ní pronikavě zasvítí žluté oči. Ty oči plují v ranních parách, dívají se upřeně a bez mrknutí z hustého mláží, spatříme je ke své hrůze v dutině starého stromu, kam jsme vedeni nemístnou zvědavostí nahlédli. Fabián dovede přivolat vichřici, vyvracet staleté stromy i s kořeny, jako by to byla pouhá stébla trávy, nebo snést na kraj mlhu, že by se dala krájet.

Cítíme, že jde o zkreslený obraz dávného mýtu, vykládajícího obrazně věčnou proměnu přírody. Ale nejen to...

Fabián otvírá hlubiny lesa, dívá se na nás z temných houštin uvnitř našich duší, je průvodcem ve světě tísnivých snů a potlačených tužeb.

Žena z Hostomic, která se jednou v zimě (někdy v polovině 19. století) vydala k Fabiánovu loži, aby tam se stromů srážela suché větve na otop, přiběhla domů na smrt vyděšena, hák i provaz nechala v lese. Nesouvisle koktala cosi o kostlivé tváři, o spáru, který vypadal jako vysušená haluz a natahoval se po ní, o skřípavém, zlověstném smíchu. Několik odvážnějších sousedů se vydalo na místo, kde ji cosi tak vyděsilo. V hlubokém sněhu našli jen otisky jejích bot, stopy ptáků a veverek. Žádná jiná bytost neporušila svými kroky bělostnou pokrývku - a přesto se žena dušovala, že ta příšera běžela za ní až k okraji lesa. Šokující zážitek ji natolik poznamenal, že už se do těch míst až do své smrti neodvažovala vkročit.

Když j sem četl záznam o této dávné příhodě z brdských lesů, bezděky jsem si vzpomněl na podivné lesní tvory daurogy, o nichž vypráví anglický spisovatel Robert Holdstock ve svém románu Lavondyss. Podle něj jsou nejstarší podobou Zelených mužů, prapůvodními bytostmi z pravěkých mýtů. Mají dřevěné kosti a místo krve jim tělem proudí míza. Jejich těla pokrývá listí a z koutků úst jim raší mladé větvičky. Toulají se v tlupách a jsou to „pastýři stromů“. V létě jsou blahodární, užiteční a přátelští - na podzim se však osudově proměňují: jejich listnatá srst zežloutne, opadá a odhalí bílou dřevěnou kostru, větvičky v koutcích úst se změň v kly, a jakmile napadne první sníh, jsou tu místo přátelských daurogů zlověstní a věčně hladoví scaragové, ozývající se vlčím vytím a prahnoucí po teplé lidské krvi. Běda člověku, který se jim dostane do spáru! Někteří z nich jsou ženského pohlaví: ti na podzim otěhotní a porodí hejna černých havranů; na jaře lze však uvnitř jejich břicha, obalujícího se mladých pučícím listím, nalézt hnízda zpěvných ptáků.

Byl snad Fabián podobnou bytostí?

Vypráví se, že občas bylo možno Fabiána spatřit jako švarného myslivce s kloboukem ozdobeným kytkou z kapradí, jeřabin a lesních bylin. Ženy, které se s ním v této podobě setkaly, bájily o tom, jaký je fešák, a „chodily pak po celá léta na stejné místo jako

očarovány". Jako bychom zde cítili jakýsi dávný erotický prvek, touhu po splynutí s plodivými silami přírody...

II. část ŠTVANICE PŘÍZRAKŮ

HRŮZNÉ SETKÁNÍ

VELKÉ HALALI

CÍSAŘOVNINA KRAVAVÁ OBĚŤ

NEDŮSTOJNÁ SMRT POSLEDNÍHO VLKA

PŘÍŠERY NA LOVU

OTVÍRÁ SE BRÁNA JINÝCH SVĚTŮ?

ZVUKOVÁ FÁTA MORGÁNA

VE CHŘTÁNU ŘVOUCÍ OBLUDY

Jedle - uhel

HRŮZNÉ SETKÁNÍ

Došli strmou pěšinou, která bělavě prosvítala v noční temnotě, až do míst, kde z jedné strany se tyčil mladý, hustý les a z druhé dýchala prázdnota, spíše cítěná než viděná. Vzduch tam stříbřitě jiskřil v měsíčním světle nad hlubinou, do níž kolmo spadala skalní stěna bývalého lomu.

„Držte se okraje lesa,“ řekl Matěj, když viděl, že mnich má snahu vyhýbat se stínům a raději se brodí suchou vysokou trávou na prostředku náhorní planiny, „znám to od nás z Týřovických skal. Ani se nenadějete a šlápnete do prázdna. Strom má přece jen pevnější kořeny než tráva...“

Náhlý poryv větru zašustil v suchých stéblech a dýchl jim studeně do tváří. Les se rozšuměl, listí bříz se rozčileně třepotalo a nízké smrčky se vážně a pochmurně kývaly. Zdálo se, že z vrcholu hory se sem něco žene.

Matěj se zaposlouchal a jeho zbystrěné ucho zachytilo v kvílení větru celou škálu zvuků: dusot, štěkot, táhlé vytí psů, kteří zvěřili krvavou stopu, a dokonce vzdálený signál loveckého rohu.

„Divoká honba!“ vykřikl, „a blíží se sem! Rychle se musíme někam...“

Nestačil dopovědět. Zadul silný víchř, stromy zasténaly a rozkomíhaly se v bláznivém tanci. Vzápětí z mlází vyrazilo zběsile pádící stádečko srnčí zvěře; srny si nevšímalý lidí, proběhly kolem nich a dusaly do tmy. Pak se vynořila rozzuřeně chrochtající bachyně, provázená houfem pruhovaných selátek, prudce uhnula před zrádnou loučkou a s velkým hlomozem zapadla do houštin podél pěšiny, kterou sem vystoupili.

Mnichovy oči se zděšeně rozšířily a brada se mu roztrásla. Couval před ožívajícím lesem plným skřeků a hřmotu, couval a mával před sebou křížem, jako by chtěl šermovat.

„Stůjte!“ křikl na něj Matěj, „pět kroků za vámi je propast!“

V tu chvíli se z houštin vyřítil člověk. Matěj ho okamžitě poznal podle vlající perlíny. Student byl potrhaný, zbrocený potem a krví.

„Je zle!“ křičel na ně a mával rukou, „utrhlo se to, vymklo se to z pout, utíkejte!“

Mnich zaječel a otočil se na místě, rozběhl se klopýtaje vysokou trávou.

„Tam ne!“ vykřikl Matěj a skočil mu po nohou.

Mnich upadl, ale kopnutím se pasáčka zbavil a už se znovu sbíral. Nikdo by od jeho tučné postavy nečekal takovou mrštnost.

V mlázi těsně za nimi zadul lovecký roh a ozval se hlas, který mohl být právě tak zaržaním koně jako vraním zakrákáním nebo ďábelským smíchem.

„Je pozdě!“ řval student a vichr mu rval slova od úst, „padněte tváří k zemi, za žádnou cenu nezvedejte hlavu a nepokoušejte se na ně podívat... jinak vás rozsápu!“

„Rozsápu... rozsápu... sápu...“ ječela ozvěna v točících se černých vírech, které smetaly listí ze stromů a s lomozem lámaly i ty nejsilnější větve. Křoviny ožily, jako by se jimi hadovitě proplétaly stovky hbitých těl. Vyžlata, uvědomil si Matěj, vyžlata jsou tady! Ještě nikdo je neviděl tak zblízka, aby o nich mohl vyprávět. Ti, co je potkali, nepromluví do soudného dne...

Pak zabořil tvář mezi mech, kaménky a pichlavá stébla. Snažil se nevnímat řev smršti, která se právě hnala přímo nad nimi za dupotu, šustotu, kvílení, chechtotu, nářku, zběsilého zpěvu, vítězného troubení, vrčení, vytí a štěkotu...

Země se chvěla a jakási strašná síla se Matěje snažila nadzvednout, odhodit, kutálet před sebou. Zaťal prsty do štěrkovité půdy a mísil slova modliteb s kletbami a starými zaklínadly.

Těžko říct, jak dlouho to trvalo, znenadání však lomoz začal slábnout a vzdalovat se. Matěj se odvážil opatrně nadzvednout hlavu a viděl, jak v prázdnu za srázem ukončujícím horu letí mezi nebem a zemí podivný zástup hrůzu budících příšer mají pitvorné podoby loveckých psů se šlehajícími plameny místo jazyků, černých jezdců na vraných hřebcích, jejichž pláště se rozvírají jako netopýří křídla, nahých ženštin s vlajícími vlasy propletenými syčícími zmijemi a sedících obkročmo na zježených vlčích; v jediném zběsile vířícím klubku se všichni ženou přes zářící měsíční kotouč a zanikají za temným obzorem...

Román Ďáblův klíč, z něhož je tento úryvek, jsem napsal už před pár lety inspirován tajuplnými příběhy z Křivoklátska. Je zasazen do doby baroka a vypráví o sirotkovi Matějovi, pasáčkovi, který při hledání zatoulané ovce najde v jeskyni vysušenou mumii sexta - a ta má na krku šňůrku s podivným klíčem, o němž se naivní pasáček domnívá, že patří k truhlici s loupežnickým pokladem. Bezděky tak vstoupí do hry zlých mocností, které zdaleka přesahují jeho síly. Přesto se nevzdává. Prchá hlubokými lesy před záhadným pronásledovatelem a při svém putování se seznámí s mnichem, vracejícím se do kláštera, a se zběhlým studentem, znalcem magie a alchymie, který se živí jako potulný kejklíř. Uvedená ukázka popisuje střet trojice hrdinů s Divokou honbou. To je jev, který lidé žijící na samotách Křivoklátska, hajní, uhlíři, loupežníci i hledači pokladů dobře znali a velice se ho obávali. Co mohlo být jeho podstatou?

Vydejme se po stopách démonických lovců. Snad se nám podaří odhalit jejich temné doupě, onu neviditelnou skrýš, odkud vyjíždějí na své ďábelské noční projížďky...

VELKÉ HALALI

Jsou dosud v hlubokých křivoklátských hvozdech místa, kde spí zakletá ozvěna loveckých rohů; stačí jen trocha fantazie, abychom v neklidném chvění světelných skvrn, jimiž slunce hladí závěje loňského listí, zaslechli pravidelný tepot koňských kopyt. Skrže pruhy světla a stínů se mihnou těla pádících chrtů, přes rokli potoka se odvážným skokem přenesl jezdec, třímající napřažený oštěp. Celým tělem naléhá na koňskou šíji, voda se rozstříkne pod kopyty koně a v krupějích na okamžik zazáří všechny barvy duhy. Ale to už se kuň, pobízen ostruhami, šplhá strmým svahem vzhůru, klouže v drobném šterku, jezdec ho pobízí a kleje, tváře má rozpalené vzrušením. Štěkot psů zaniká tam někde vpředu... Rychleji!
Rychleji!!

Vzadu zní troubení družiny, volání: „Pane! Kde jsi, pane!“

Muž přiloží ke rtům tuří roh a krátce zatroubí. Šetří dechem. Bije koně po hřbetě ratištěm oštěpu. Už se přehoupl přes hranu svahu, řítí se po skalnatém hřebeni, mezi roztroušenými balvany...

Tam! Tam dole se mezi šedě lesklými kmeny buků vznáší majestátní paroží, mohutný jelen pádí s hlavou zakloněnou, vznáší se zeleným přitímím jako vznešený koncert ladně pracujících svalů. Lající smečka je mu v patách, připomíná letící strakatý šíp, jehož hrot tvoří Pánův nejoblíbenější pes.

„Joho!“ jezdec zavýskne, nasadí zpěněnému hřebci ostruhy a vrhne se dolů, to už není jízda, ale spíše volný pád, závratný let... Nějaká větev mu srazila čapku, nedbá toho, shýbá se, jako by srůstal se zvířetem v jedno tělo, jako by se stával bájným kentaurem...

Hlášení smečky se mění v ryk zápasu, jelen se prudce otočil a sklonil hlavu, rozhání se paroží a odráží cvakající tesáky. Jeden se psů se s bolestným zakňučením odkutálí stranou, ale jinému se mezitím podařilo zatnout zuby do jeleního hrdla. Jezdec se řítí k místu střetu, kopyta víří suché listí, hrot vrženého oštěpu se oslnivě zableskne ve slunečním paprsku a pak proniká krátkou tuhou srstí na šíji krále lesů. Krev tryská jako rudý pramen a smáčí zdupané listí. To už přijíždějí další jezdci, zní vítězné troubení a křik: „Jo-ho-hoch!“ Vrchní lovcí seskakuje a tasí tesák, přetne šlachy na zadních běžích jelena, pak ho chytne za paroží a prudce mu zvedne hlavu. Hluboké temné oko se upírá na Pána, který též seskočil z koně, zadýchán jde blíž, v pěsti teď třímá krásný tesák vykládaný stříbrem a na jílci zdobený kostí a drahými kameny. Jediným švihem ponoří ocel do hrudi ušvaného jelena. Král lesa zhasíná, zní vítězné halali...

Kdo je Pánem lovu? Snad Král Břetislav II., Václav I. nebo Václav IV. ? Kolik takových štvanic zažily zdejší lesy, kolik vášnivého opojení z divokého závodu se smrtí! Pro krále Václava I. se lov stal osudem. Tento rytířský hrdina trubadúrských písní zde zanechal oko, které mu při honbě za divokým vepřem vyrazily švihající větve. Nedbal však toho a i jednooký, přizdoben černou páskou, se vrhal do opojného víru lovecké štvance. Tak ho překvapila i smrt, 22. září 1253, když v době říje se vydal na jeleny do lesů u Hudlic. Umírajícího ho donesli na tvrz v Počaplích -a jeho

posledním přáním bylo, aby jeho srdce uložili zde, v milovaných lesích. Dodnes je prý ukryto někde v počapelském kostele.

Také Lucemburk Václav IV vstoupil do legend jako velký milovník honby. Ve zdejších lesích si lidé ještě dlouho poté ukazovali prastaré královské duby, pod kterými prý po divokých štvanicích odpočíval.

Onen divoký středověký způsob honby se postupem času stále více stával obřadem a hrou. Mám před sebou záznam o štvanicí na jelena, pořádané v křivoklátských lesích knížetem Fürstenberkem roku 1802 v den svátku sv. Huberta, patrona lovců. Postup už byl mnohem složitější než v předcházejících dobách. Byl to hon zvaný par force (silou), kdy se zapovídalo použití střelných zbraní. Zavedl ho u nás v době baroka hrabě Špork, který jim byl okouzlen ve Francii, v říši Ludvíka - Krále slunce. Není proto divu, že se pro jednotlivé části štvаницe používalo odborné francouzské názvosloví.

Znalci revíru zvaní „pikéři“ vypátrali vhodného jelena den nebo dva předem. Podle jejich hlášení bylo určeno místo srazu lovců, takzvané rendez-vous a následovalo „vyzdvižení jelena“, čili jeho vyhnání z houštin, kde se skrýval. Byla zatroubena fanfára k zahájení lovu. Po stopě přehajícího paroháče vypustili smečku čítající 160 speciálně vycvičených psů! Za nimi se řítily jezdcy na koních. Při dostižení jelena byla hrána „fanfára dobrého lovu“. Jelen byl uštván, udolán psy a ležícímu zvířeti pak dal nejváženější host honu loveckým tesákem „záraz z milosti“. Při umírání jelena byla hrána znělka „a la mort“. Nepřipadá vám to trochu jako opera? Nemýlíte se. Hon byl dokonce slavnostně zakončen knížecí hymnou, kterou si Fürstenberk nechal zvláště k tomuto účelu napsat od samotného Karla Maria Webera, autora populárního „Čarostřelce!“

Dodnes přísně dodržované lovecké rituály s vyložením úlovků do řady, s předáním srdce zvířete tomu, kdo mu dal poslední ránu, s vložením zelených dubových snítek do tlamy (poslední hryz) a mnohé další jsou chápány jako výraz úcty ke zvěři a lovecké tradici. Původně to však byla součást lovecké magie, která měla zabránit, aby na lovce nepadla pomsta duše uloveného zvířete. Bylo také nutno oběti usmířit lesní bohy, zejména mocného Zeleného Pána, do jehož pravomoci lovec tak svévolně zasahoval. Legenda o svatém

Hubertovi, jemuž se štvaný jelen zjevil se zářícím křížem mezi parožím, ukazuje na onu podvědomou úzkost se zabíjení. Uštvané zvíře je ztotožněno s Kristem, přibíjeným rozvášněným davem na kříž.

Kníže Bořivoj kdysi štvál laň v tetínských lesích, až ji zahnal do úzkého skalního kaňonu a chtěl ji dorazit v mělké vodě tudy tekoucího potoka. Tu vystoupil z houští velebný stařec se sněhobílým vousem a holí ukončenou nahoře křížem a mocným hlasem zvolal: „Zadrž! Je to má přítelkyně, která mě napájí mlékem a poskytuje mi útěchu v mé samotě!“ Tak alespoň praví pověst o sv. Ivanu, prvním českém poustevníkovi.

V počátcích štvanic byly šance lovce a loveného takřka rovnocenné. Lovce musel projevit odvahu a chladnokrevnost, když stál s pouhým tesákem nebo oštěpem proti zuřícímu kanci, zlostně funícímu zubřímú býkovi, řvoucímu medvědu, ale i proti jelenu s nebezpečně skloněným parožím. Vyprávění o silném Bivojovi, který přinesl na Tetín živou divokou svini, má svou obdobu v erbovní legendě rodu Buziců, zakladatelů hradů Valdeka a Žebráka.

Ve východní části Brd, v údolí Lipišského potoka dodnes nenápadná zarostlá kamenná pyramida označuje místo, kde kdysi stával „knížecí dub“. Jeho mohutný kmen býval mocně vykotlaný a vyprávělo se, že právě v této dutině se během jednoho honu na poslední chvíli zachránil dobříšský kníže z rodu Colorado-Mansfeldů, pronásledovaný rozzuřeným poraněným jelenem.

Časem se však štvanice proměňovaly v pouhé zabíjení, v podivný rituál k odreagování nahromaděné lidské agresivity. Vždyť co jiného bylo honění stáda jelenů, natěsnaných do nevelké ohrady? V Praze se stalo oblíbenou kratochvílí umístit z okolních obor dovezenou zvěř na ostrov v řece Vltavě a tam ji honit dokola, dokud ji všichni nevybili. Pojmenování ostrova Štvanice nám dodnes připomíná tato krutá jatka.

Ovšem skutečné orgie zabíjení propukly ve čtvrtek 26. června roku 1721 v křivoklátských lesích. Když si uvědomím mystický rozměr tohoto zvláštního a dokonce i na svou dobu mimořádného honu, pociťuji zvláštní mrazení v zádech...

CÍSAŘOVNINA KRVAVÁ OBĚŤ

Vládnoucí rod Habsburků se ve dvacátých letech 18. století dostával do tíživé situace. Třicetiletá císařovna Alžběta Christina dosud nesplnila svou povinnost k dynastii. Byla to žena ctižádostivá, stále ještě krásná, jež nesla těžce vyčítavé pohledy svého okolí, zejména manžela Karla VI., ale také celého vídeňského dvora a předních evropských diplomatů. Čekání, kdy konečně porodí zdravého potomka a následníka trůnu, se stávalo neúnosně dlouhým a v císařské rodině vládlo tísnivé napětí. Chlapeček Leopold, narozený před sedmi lety, byl neduživý a téhož roku zemřel, čtyřletá dcera Marie Terezie mohla být pouze řešením z nouze, kdyby se císařští manželé opravdu nedočkali plnohodnotného syna. Septem kolovaly dohady, že Alžběta Christina, tato bledá křehká krasavice s popelavými vlasy plavé barvy a modrýma očima, původem z předního severoněmeckého rodu, je příliš chladná a lásku k manželovi jen předstírá. Ostatně bylo veřejným tajemstvím, že Karel má milenkou, hraběnkou Althanovou, která je temnou, ohnivou kráskou jihoevropského typu.

Hledala se tedy pomoc přirozená i nadpřirozená. V roce 1721 navštívila císařovna Karlovy Vary a pila poslušně vodu z lázeňských pramenů, o nichž se tvrdilo, že prý pomáhají plodnosti. Po skončení lázeňské kúry se císařovna se svým doprovodem vracela do Vídně - ale cestou se ještě zastavila u hraběte Jana Josefa z Valdštejna, majitele křivoklátského panství, který ji pozval na hon.

Od Valdštejna to byl zřejmě vypočítavý tah, jímž si chtěl zajistit trvalou císařskou přízeň. Nelitoval tedy nákladů a připravil hon, který se měl stát legendou, největším a nejmonumentálnějších honem těch dob.

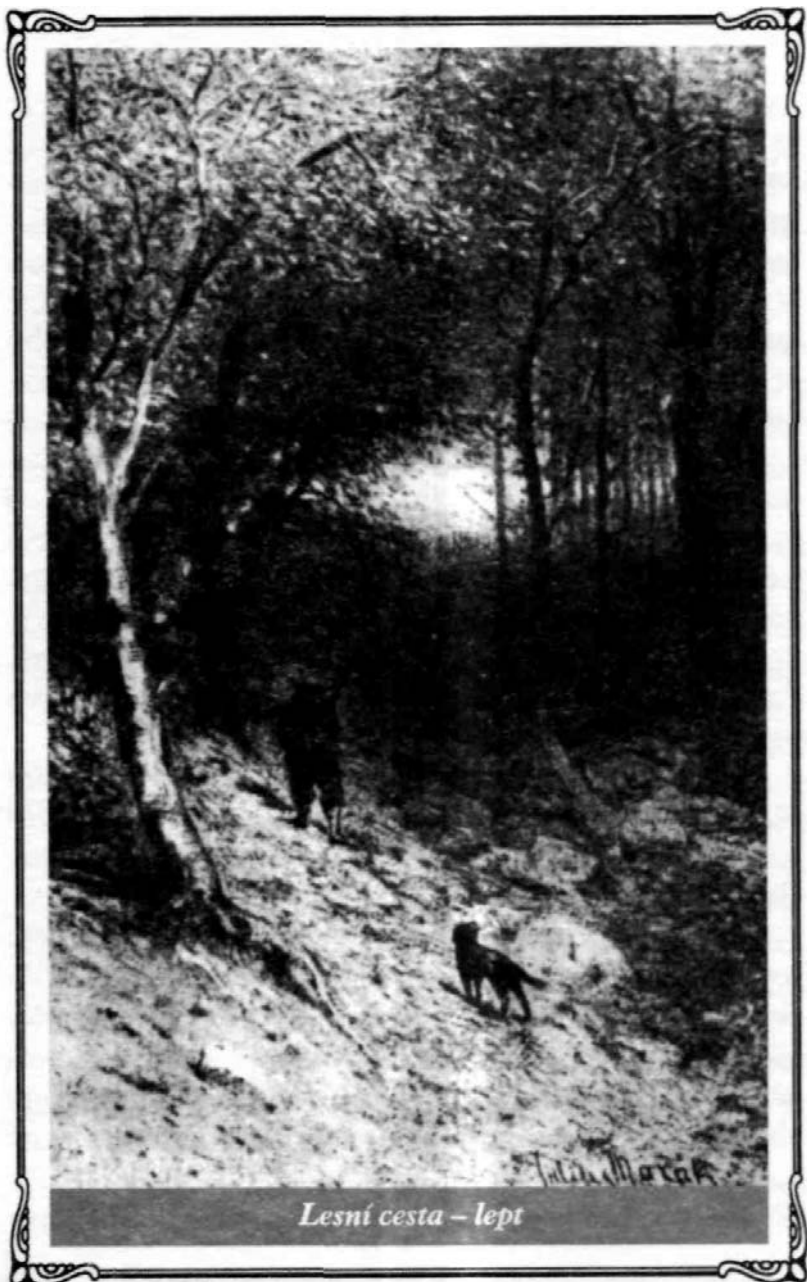
Když čtu pamětní spis nazvaný Prototypon, který byl na památku události vydán, vidím v duchu před sebou ono barokní pojmání světa jako divadla plného velkých gest a hrdinských postav. Neznámý autor v nabubřelých frázích předvádí svou znalost literatury a básnictví, chrlí citáty a celou událost přirovnává k velkolepému lovu bohyně Diany, kterého se účastní všichni olympští

bohové, mezi něž směle přimíchává starozákonní proroky, svaté křesťanské patrony i právě blahořečeného Jana Nepomuckého. Jde o velkou slavnost, velký magický rituál a velkou krvavou oběť...

Příprava honu byla zahájena již 14 dní před stanoveným datem. Všichni fořknechti a hajní, jimž bylo k ruce několik stovek honců, řemeslníků a sedláků s koňmi, postupně „zatahovali" celou krajinu, rozmísťovali mezi stromy dlouhé pruhy plátna, sítě a zradidla (tyče s peřím, jehož pohyb ve větru zvěř lekal), obkličovali lesy a zaháněli zvěř do centra, které bylo u dvora Nový Dům. Tam byl k tomu účelu vykácen kus lesa, zbudována hradba z pevných pláten a v jejím čele postaven nádherně zdobený altán.

Nenadálá noční bouře málem všechno zhatila a jen z nadlidským úsilím se podařilo „zátah" opravit a udržet zvěř v uzavřeném území. Složité přípravy byly posléze přece jen dokončeny a unavený a nevyspalý personál lesníků a pomocných sil čekal na svých místech na příjezd císařovny a jejího doprovodu.

V 10 hodin dopoledne vjely vozy se vzácnými hosty do ohrady a císařovna zaujala místo v altánu, za dlouhým stolem, pokrytým zeleným sametem. Poctu jí vzdala kompanie vojáků z „chvályhodného berounského pěšího pluku generála hraběte Herbersteina", která pak zaujala pozice čestné stráže po obou stranách altánu. Svá místa měl vyhrazen doprovod a dvorní dámy. Lid z okolí se nahrnul k ohradě v hojném počtu a obsadil vozy, rozestavené po obvodě, které sloužily jako jakési tribuny. Zvědavců bylo tolik, že šplhali i na okolní stromy a „viseli jak včelí roje ve větvích, až je s podivem, že nikdo nepřišel k úrazu". Za císařovnou stáli v altánu myslivci, kteří nabíjeli pušky a podávali je vznešené lovkyni. Na pokyn císařovny se ozval signál k zahájení honu. Hraběcí myslivecký oddíl otevřel první „leč" a vpustil do honební ohrady stádo jelenů. Zvířata, šílená strachem, pádila o překot podél plátěných stěn v marné snaze najít místo k úniku. Zaburácely výstřely a první kusy padly. Davy řvaly nadšením, břeskne fanfáry troubily zásah, hajní vybíhali do nebezpečného prostoru, doráželi tesáky umírající zvířata a rychle uskakovali, neboť jeleni, ženoucí se mohutnými skoky podél ohrady, oběhli mezitím kruh a opět se dostali před ústí „vznešených pušek".

Lesní cesta – lept

Ta zvířata, která se chtěla vracet nebo zastavit, ponoukali honci křikem a máváním čapkami k dalšímu běhu. Duněla rána za ranou, bělavý dým spáleného střelného prachu zahaloval palouk a vytvářel tajemnou mlhu, z níž se řítily desítky dalších a dalších jelenů. Paroží s třeskem narážela o sebe, kopýtka tepala trávu promáčenou krví...

Nadšený anonymní autor oslavného spisku píše: „*Její Veličenstvo pokračovalo chvílemi ve střelbě s takovou po sobě následující rychlostí, že se mohlo pochybovat o tom, zda tak činí jedna nebo víc osob.*”

Proslulý křivoklátský lesník a archivář Rudolf Maxera se ve svém popisu zdejších pamětihodností (kolem r. 1900) pozastavuje nad tím, jak mohla mladá a tělesně i psychicky křehká žena propadnout takovému záchvatu lovecké vášně. Jak se mohla zblízka dívat do očí umírajícím zvířatům, padajícím přes sebe, vršícím se na hromadách a bezmocně s sebou šubajícím? Maxera považuje za vrchol nechutnosti líčení z oslavného spisku, v němž anonym uvádí, jak špatně zasažený jelen se rozběhl proti císařovninu altánku, kde padl na kolena předních nohou na znamení „*že pokleká před císařovnou, klání se jí a děkuje, že mohl zemřít její rukou*”. Byla snad úplně bez citu? Nebo ji ohlušil pach krve a propadla extázi zabíjení? Vstoupil do ní duch pradávných pralesů a vzbudil v ní instinkty šelmy?

Jisté je, že císařovna se dostala do jakéhosi transu a sotvaže v nedalekém „apartementu” poobědvala u stolů, které se prohýbaly pod grandiózním nakupením nejvybranějších lahůdek (jak jí vůbec mohlo chutnat?), chvatně se vrátila na své místo a pokračovala pilně v palbě až do sedmé hodiny večerní. Čeledíni mezi jednotlivými lečemi odtahovali zabité kusy v sítích a skládali je před altánem do řady. Při západu slunce se mohla zadýchaná, ruměncem zalitá a očima jiskřící císařovna pochlubit skvělou bilancí: vlastnoručně zastřelila 138 jelenů!

Je zvláštní, že smrt rozsévala žena, úpěnlivě toužící po zrození nového života, po početí dítěte. Nešlo snad o jakousi velkou krvavou oběť dávným lesním božstvům plodnosti? Celý ten monumentální hon byl totiž vsazen do velice zvláštních souvislostí. Nejen, že ho

Alžběta pojala jako jakési vyvrcholení své léčebné karlovarské kúry, ale současně bylo v předvečer tohoto honu vyhlášeno slavnostně papežem v Římě blahorečení Jana Nepomuckého. Zatímco v lese u Nového Domu hřměly pušky, ve městech vyzváněly zvony a jezuité pořádali velká nádherná procesí na počest nového světce, který je ochráncem svěřených tajemství, mostů a rodiček, nadějí žen neplodných a zmirňovatelem porodních bolestí.

Zmíněná souvislost nebyla náhodná, jak ukazují další akce majitele panství Valdštejna. Ten nechal místo, na němž probíhal císařovnin hon, lesnicky upravit a na křižovatce cest přímo uprostřed prostoru, kde umíraly stovky jelenů, nechal vztyčit sochu sv. Jana Nepomuckého, kterou objednal u proslaveného Matyáše Brauna. A přikázal přejmenovat celou oblast v okolí Nového Domu na Alžbětino poleší.

NEDŮSTOJNÁ SMRT POSLEDNÍHO VLKA

Co si o takových akcích šlechty mysleli prostí obyvatelé vsí roztroušených mezi lesy? Podle Anonyma jásalí a projevovali nehorázné nadšení - ale ve skutečnosti? Není snad Divoká honba symbolickým obrazem štvanic, kdy se zběsilí jezdcí vynořovali ze stínu hvozdů, v honbě za jelenem podupali úrodu na pracně obdělávaném poličku, přehnali se přes zahrady a humna a zmizeli v protějším lese, zanechávaje za sebou jen pláč a proklínání?

Když se podíváme do dobových zápisů, zjistíme, že vesničané nebyli zase tak bezbranní. Tvrdě se ohrazovali, stěžovali si na škody způsobené zvěří a soudili se s majiteli panství o zaplacení náhrady. Více než občasné velké parforsní (jízdní) štvance je ohrožovala samotná lovná zvířata. Jeleni, srnci a divocí vepři považovali zrající obilí a brambory na polích za bohatě prostřený stůl, zatímco medvědi, vlci, rysové a divoké kočky se dobývali do kurníků a chlévů a napadali pasoucí se stáda. Byl to věčný a někdy téměř beznadějný boj.

Poddaní, pokud nechtěli, aby jim zvěř sežrala veškerou úrodu, museli celé noci pálit velké ohně podél mezí a držet hlídky se psy. Nesměli přitom samozřejmě sáhnout po střelné, ani žádné jiné zbrani, a zvěř mohli pouze odhánět. Na dodržování pravidel přísně dohlíželi panští hajní. Záznamy z roku 1765 uvádějí, že obyvatelé obce Kublova pod horou Velízem jsou již tak rozčilení ze zkázy svých polí, že křivoklátský vrchnostenský úřad se rozhodl vyhovět jejich žádostem a zbudovat ohradu kolem lesa ve vzdálenosti 600 kroků od hranice revíru. „*K tomu však nechtěl svolit fořtmistr zbirožský z té příčiny, že by zvěř nemohla volně přebíhati.*“ Nakonec po dlouhých jednáních a tahanicích byla stanovena pevná částka, která bude obci vyplácena každoročně jako odškodné.

Zajímavou představu o vztazích mezi vesnicí a lesem a o tehdejší pracovní náplni fořtmistra nám dává soubor pravidel, která vydal hrabě Valdštejn roku 1690 na Křivoklátě při příležitosti jmenování Jana Kryštofa Rajmana do této funkce. Podle zmiňované listiny k jeho povinnostem patří:

„Na zvěř nejvíce, ale kromě toho také na potoky pstruhové a račí pilně dohlížet, hajné přidržovat, aby škodnou hubili, pytláky prohánět, kuchyni hraběcí v pravý čas houbami a lanýži zásobovat. Dále dbát, aby poddaní na svých gruntech nemýtili bez povolení vrchnosti. Jako odškodné za zvěří poničená pole jim vykazovat porostliny březové, habrové a olšové, aby je vyklučili a zorali, a také jim zdarma povolit sběr popadaného dřeva a soušek. Dohlížeti, aby psi byli přes den ve dvořích a vesnicích uvázaní na řetěz. Kdykoliv psa za dne venku zastihne, jest jeho povinností ho zastřelit. V noci mohou být psi vypouštěni, aby dům a osení hlídali, neb jinak by zvěř všechno sežrala a poddaní by nemohli obstáti. Pastýři a ovčáci svým psů „kyje“ na hrdlo musí přivazovat, aby se jim mezi předníma nohama pletli a oni nemohli rychle běžet a zvěř uštvat - takové psy má hajný i za dne šetřiti, když jsou při stádu. Trávu na pasekách, pokud ji zvěř nespotřebuje, možno sedlákům odprodat. Žaludy však a plané ovoce nesmí nikdo sbírat, aby měla zvěř dost potravy a do jiných hájemství nepřebíhala. Zvěř bude střílena jen v patřičný čas a na příkaz vrchnosti, bude vážena v zámku před písařem polesným a buď prodána rovnou v Křivoklátě, nebo nasolená do Prahy posílána.

Kromě toho nařizuje se myslivci, že musí 3-4 kopy koroptví za rok sebrati. Dále vhodná místa vyhledávat, kde by čihadla zřizoval a platil čihaře jež by ptáky, zejména drozdy a skřivany, buď do sítí neb na lep chytali a do vrchnostenské kuchyně odváděli."

Jak zřejmo, byla lesnická služba v 17. století dost náročná - a to ještě předpisy požadovaly, aby se fořt vystříhal opilosti, klení, nemravnosti, vedl zbožný život a byl příkladem svým podřízeným. On vedl boj na opačné straně barikády než vesničané: jemu svěřená lovná zvěř byla neustále ohrožována pytláky, ale v těchto dobách ji ještě mnohem více decimovaly různé šelmy. Fořt v ročních výkazech uvádí, že téměř polovinu jeleního a srnčího strhli vlci. Sám se však činil, aby „škodnou" zlikvidoval. Například jenom za první polovinu roku 1690 osobně zastřelil 6 vlků, 2 rysy, 14 lišek, 8 kun a 1 divokou kočku.

Dnes už si nedovedeme představit, že bychom se v lese při sbírání jahod nebo hub mohli střetnout s medvědem. Odvykli jsme tomu, že les skrývá nebezpečné šelmy a při myšlence na něco takového nám naskakuje husí kůže. Je to ovšem jen otázka zvyku. Moc dobře si vzpomínám, jakou hysterii v době mého dětství (někdy v letech 1956-60) vyvolala zpráva, že v lesích na Opyši - mezi Žebrákem, Líšnou a Cerhovicemi - se objevila divoká prasata. Lidská fantazie je vykreslila jako černé, zlověstně chrochtající obludy, které dohoní a svými kly bez milosti rozpárou každého nešťastníka, který se odváží vkročit do lesa. Bylo to tím, že více než sto let v našich lesích divocí vepři nežili, poslední byl zastřelen krátce po roce 1800. Ti dnešní jsou potomky těch, kteří byli dovezeni z Karpat a vysazeni ve Slánské oboře. Během druhé světové války se jim odtud podařilo uprchnout a v křivoklátských lesích založili novou slibnou populaci. Postupně se pak šířili dál a dál. Dnes už zde opět mají domovské právo.

A jak je to s medvědy? Poslední medvěd v celém kraji byl zastřelen 21. srpna 1692 fořtem Petrem Lhotským v Bělečském revíru na Křivoklátsku. Poslední rys, byla to samice, skončil lovcovou kulkou 7. ledna 1695 taktéž na Křivoklátsku, v polesí, které podle někdejšího hojného výskytu těchto šelem stále nese jméno Rysová (je to nedaleko dnešní obce Karlova Ves, která tehdy ještě neexistovala).

Naproti tomu úplně poslední divoký vlk zahynul v Brdech - a to smrtí zcela nehrdinskou a nemysliveckou. Vyhladovělý, vychrtlý a zesláblý se za tuhé zimy roku 1750 vplížil do dvora zemědělské usedlosti v Roželově, aby si tady uloupil něco k snědku. Nachytl ho však hospodář- a propíchl ho vidlemi.

PŘÍŠERY NA LOVU

Možná vám připadá, že jsem odbočil příliš daleko od tématu Divoké honby, ale považuji tuto okliku za potřebnou k tomu, abychom lépe pochopili pojem honby a štvance a dokázali se vžít do pocitů našich dávných předků ve vztahu k lesu, lovcům a lovné zvěři.

Lidové pověsti často zdůrazňují, že šlechtic, který nezřízeně holdoval lovecké vášni, se stává po smrti Prokletým lovcem a je odsouzen za bouřlivých nocí - někdy i za pošmourných deštivých a větrných dnů - štvát v čele pekelné smečky zvěř po lesích až do soudného dne. Někdy se o něm mluví jako o Černém myslivci.

Při Divoké honbě se strhne bouřka, setmí se, je slyšet troubení a halekání honců, dusot koňských kopyt a kopýtek pronásledované zvěře. Říká se, že kdo v tom čase zůstane v lese, málokdy unikne bez úhony. Člověk zaskočený Divokou honbou má ulehnut tváří k zemi, hlavu si zakrýt rukama a za žádnou cenu se nehýbat, i když kolem sebe slyší sebeděsnější zvuky. Ještě lepší je, když kolem sebe stihne vyrýt magický kruh.

Podle staré pověsti zaslechl jednou hajný z kouřimecké lesovny u Berounky, jak se nahoře ve stráních a skalách nad řekou prohání zběsilá Divoká honba. Jeho psi začali úzkostně výt a zalezli pod postel, ale hajný se jen smál. Tvrdíval, že už viděl v lesích ledaco a že má „pro strach uděláno“. Zapálil si v klidu dlouhou dýmku porculánku a vyšel na verandu, jejíž střechu bičoval déšť s krupobitím. Smál se tomu štěkotu, troubení a kvílení, které se neslo ozvěnou v úzkém říčním údolí sevřeném lesnatými stráněmi, přiložil dlaně k ústům a zahalekal: „Jo ho hó! Jo ho hó! Chyť ho! Drž ho! Popadni ho!“

Hluk se vzdaloval vzhůru proti proudu řeky a tak se hajný vrátil do světnice, aby si znovu zapálil vyhaslou porculánku. Vtom zaduněla na zápraží koňská kopyta a skřípavý hlas, podobný krákání havrana, vykřikl: „Když jsi nám pomáhal štvát, tak s námi i jez!"

Vzápětí cosi s plesknutím udeřilo do okna, až v rámu zadrnčelo. Hajný v úleku zíral na rudé krůpěje, stékající dolů po skle mezi dešťovými kapkami. Neznámá hrůza mu sevřela hrdlo, měl pocit, jako by se mu najednou nedostávalo dechu. Slyšel, jak se dusot kopyt vzdaluje. Nastalo zlověstné ticho. Teprve po chvíli se vzpamatoval natolik, že sejmul ze zdi kulovnici, naládoval ji a opatrně vyšel na verandu.

Tráva před domem byla udusaná, jako by se tam prohánělo celé stádo koní, větve okolních stromů olámané, veranda plná servaného listí. A na zemi pod okny ležel velký kus krvavého masa. Prý to byla půlka srnce. Ale někteří vypravěči míní, že Divoký lovec se s hajným rozdělil o mnohem příšernější úlovek-člověka!

OTVÍRÁ SE BRÁNA JINÝCH SVĚTŮ?

Pověsti o Divoké honbě jsou velmi staré; když hledáme jejich stopy v různých písemných dokumentech, dostáváme se až k divokým jízdám starogermánského boha Wotana, který cválá na osminohé kobyle noční krajinou v čele divoké legie mrtvých, obklopen smečkou příšerných psů, kteří pátrají po nepohřbených tělech a zbloudilých duších, aby je odnesli tam, kam patří - do podsvětí. Také řecká Hékata, strašlivá vládkyně křížovatek, putuje na měsíčním paprsku obklopena smečkou přízraků.

Přítom nemuselo jít o pouhé vize či archetypy, obrazy předávané geneticky v lidském podvědomí. Když čteme ve středověkých kronikách o přísných zákazech mikulášských obřadů, není tím myšlen ten dnešní biskup, chodící s nůši dárků, ale jakýsi divoký voustatý skřet z lesů, ženoucí se vesnicemi na koni v čele jízdni smečky maskovaných d'áblů. Skutečně se zdá, že mikulášské (samhainové) a bakchantské (masopustní) jízdy masek mohly být předobrazem Divoké honby.

Ze by tedy šlo o mlhavou vzpomínku na staré pohanské rituály, znázorňujících návštěvy z říše mrtvých? Je jisté, že účastníci těch původních rituálních „jízď“ se dostávali do extáze - podpořené zřejmě i užíváním různých drog - a přetělovali se nejen maskováním ale i duševně v démony a totemová zvířata, v jejich podobě se často dopouštěli vražd a různých ukrutností, což považovali za krvavou oběť mocným přírodním silám, nutnou k obnově a znovuzrození světa.

Nabízí se však i jiná odpověď na tuto otázku. Nemuselo by totiž jít o pouhou vzpomínku. Les jako místo s velkou koncentrací bioenergie vytváří své specifické morfické pole, v němž se uchovávají velmi dávné informace. Za určitých elektromagnetických podmínek (všimněme si, že Divoká honba vždy jezdívá za vlhka a před bouří) mohou být tyto obrazy dávných pohanských rituálů aktivovány a znovu přehrány jako nekonečná smyčka videozáznamu.

Lze si představit i jakési brány, samovolně vznikající na pokrajích hlubokých lesů, které by propojovaly různé roviny reality a z nichž by mohly vyjíždět „bytosti odjinud“. Tuto magickou schopnost lesa sugestivně popsal anglický spisovatel Robert Holdstock v románu „Les mytág“.

Dostali jsme se tedy na stopu správného řešení? Těžko říct. Podivné mnohorozměrné světy se sice vědcům podařilo matematicky dokázat, není však jisté, jestli tyto „jiné skutečnosti“ mohou někdy prolnout do našeho času a prostoru.

Existuje však ještě další, z hlediska pozemské fyziky jednodušší, přesto však neméně vzrušující možnost vysvětlení vzniku záhadného fenoménu Divoké honby.

ZVUKOVÁ FÁTA MORGÁNA

Před rokem se mi ozval čtenář z Kašperských Hor na Šumavě se zajímavým svědectvím. Skupina ochránců přírody, která pomáhala při likvidaci polomů v Národním parku, tábořila na mýtině vysoko ve stráni. Najednou je uprostřed letní noci překvapil zvláštní zvuk: měli pocit, že se na jejich stany žene splašené stádo zvěře. Zřetelně slyšeli

stále sílící dusot mnoha kopyt; hluk se však přehnal těsně kolem nich a zanikl v údolí, aniž by cokoliv spatřili.

Tento jev jako by trochu souvisel s takzvanými „neviditelnými povozy“. O jednom z nich jsem již vyprávěl v knize „Tajemné stopy minulosti“. Mladé děvče slyšelo někdy na počátku 20. století pod Zámeckým vrchem na cestě, která spojuje Točnick a Hředle, hřmot projíždějícího kočáru. Bylo to tak sugestivní, že uhnulo stranou - ale projíždějící povoz byl neviditelný, byl to jen zvuk, který ji minul a opět se vzdaloval.

Ačkoliv to vypadá velice mysticky, vysvětlení tohoto jevu může být jednoduché. Vzpomínám, jak moje babička říkávala, když někdy navečer zaznělo houkání vzdáleného vlaku tak ostře, jako by projížděl někde za naším dvorkem: „Je slyšet vlak, zítra bude pršet!“ Rozhraní teplého a chladnějšího vlhkého vzduchu působí totiž na zvukové vlny jako odrazná deska; pod změněným úhlem se z výšky vracejí zpátky k zemi a mohou být zaslechnuty v nečekané vzdálenosti od původního zdroje. Povšimněme si, že ke zmíněným zvukovým iluzím dochází na okraji lesů, tedy v místech, kde se tato rozhraní různě vlhkého vzduchu nejčastěji vyskytují. Podle řady svědectví také brzy po zvukovém přízraku následuje dešť nebo dokonce bouřka.

Zdá se, že problém máme vyřešen... Jenže co ona hrůza z toho, že člověk zaskočený Divokou honbou bude roztrhán na kusy nebo odnesen někam daleko? Je to jen důsledek fantazie zjitřené strachem? Nikoliv. Myslím, že tu jde o reálné nebezpečí, že dokonce i ten kus krvavého masa vrženého na okno mohl být velmi skutečný.

VE CHŘTÁNU ŘVOUCÍ OBLUDY

Rotující černý sloup se prudce žene lesem za ohlušujícího hukotu, kvílení, trubení a praskotu lámaných stromů, země se chvěje a otrásá a zděšená zvěř před ním zběsile prchá...

Meteorolog dr. Martin Setvák tvrdí, že tento děsivý přízrak prochází českou krajinou častěji, než bychom čekali. A není na něm vůbec nic tajemného. Známe ho především z rozlehlých

severoamerických prérií, kde také získal svůj název - tornádo. Jedná se vlastně o savý vzdušný vír, vznikající v přední části některých bouřkových mraků, právě v místech prudkého zlomu teplot. Možná vás překvapí, že i u nás se vyskytne ročně 12 až 15 slabších tornád. Občas však přijde skutečně silné a ničivé. Dr. Setvák říká: „*Při tornádu v roce 1999, které vzniklo na Plzeňsku, prošlo okrajem křivoklátských lesů, ale nejvíc řádilo ve Velkých Pasekách na Benešovsku, nezůstal stát v blízkém lese ani jeden strom. Kmeny byly doslova ukroucené, rozštípané na třísky a naházené křížem krážem přes sebe. Je to jen obrovská náhoda, že tehdy nebyl nikdo zraněn a nepřišel o život. Kdyby byl třeba někdo zrovna v lese na houbách... Všechno se totiž odehraje během několika vteřin a vy nemáte šanci prchnout. Proto, pokud vás tornádo zastihne v otevřené krajině, ulehňte pokud možno do nějaké terénní prolákliny nebo příkopu tváří k zemi a zakryjte si hlavu rukama.*”

No vida, přesně totéž doporučuje lidová tradice při setkání s Divokou honbou! Vzduchem totiž sviští zlámané větve, kamení, listí, písek a tato „kulometná palba“ dokáže nechráněného člověka doslova „rozsekat“. A jak asi dopadne zvíře nebo člověk, kteří se dostanou přímo do chřtánu ženoucího se víru? Mohou být vyzdviženi a vymrštnuti ve směru rotace tornáda do velmi značné vzdálenosti...

Ovšem i zvuky vyluzované tornádem bývají velmi sugestivní. Slyšel jsem autentické vyprávění těch, kdo zažili průchod zmiňovaného tornáda z roku 1999 křivoklátskými lesy. V noci obyvatele vsí a hájoven probudila prudká bouřka; najednou se však ozval zvuk jako by kvílela siréna a přitom někdo třískal do bubnů. Měli pocit, že ten strašný příval zvuků se řítí přímo na ně, pociťovali zvláštní ochromení a úzkost. Ve skutečnosti tornádo postupovalo skoro tři kilometry daleko od nich. Ráno čekala lesníky nehezka podívaná: polom se táhl lesem v podobě dlouhé vykácené cesty, složené z řady navazujících kruhů jako nějaký obří řetěz.

Jde tedy v případě Divoké honby o dávnou zkušenost s tornády? Zní to dost pravděpodobně... Každý mýtus se však skládá z řady různých významových vrstev, které se vzpírají jednoznačnému výkladu. Pověst o Divoké honbě rostla a košatěla jako strom. Prvky

přírodní a psychologické se v ní propojily do symbolického obrazu, který nás děsí a současně nepřestává vzrušovat naši představivost.

III. *část*
VÁLKA
LOVCŮ

FANTÓM LESA

ČEST A ZRADA

PUŠKA PROTI PUŠCE

ROMANCE SE STRAŠIDELNÝM KONCEM

POMNÍČKY ZAROSTLÉ MECEM

BITVY V LESÍCH

VÁGNEROVSKÁ MŠE

FANTÓM LESA

Je hluboká noc, měsíc ještě nevyšel a vesnička, schoulená v klínu lesnatých kopců, se noří do hlubokých snů. Jen sýček, houkající kdesi ve zvonici hřbitovní kapličky, ruší velebné ticho. Pojednou se za plaňkovými ploty divoce rozštěkají psi. Větrí snad vlka? Nebo zloděje?

Za humny, podél ohrad, stodol a seníků se plíží podivná postava. Široký' klobouk s dolů staženou krepkou, límec dlouhého kabátu ohnutý, ústa zakrytá převázaným šátkem, z obličejů začerněného sazemi blýská jen bělmo očí. Drží se ve stínech, neustále se pátravě rozhlíží. V předklonu proběhne starým sadem a přikrčí se za polorozpadlou hřbitovní zídou. Naslouchá. Uchechtne se, když mu přímo nad hlavou zavřeští sýček. Jistě, sýček přivolává smrt...

Tajemný muž uvolní několik kamenů ze zdi, zaloví v černém otvoru a vytáhne ven jakousi krátkou kovovou trubici, vsazenou do hole z tisového kořene. Záludnou pušku schová pod kabátem, z hlubin skrýše vydoluje i koženou pikslu a chřestící váček. Kámen vrátí na místo a chvatnými kroky se vzdaluje k lesu. Až vyjde měsíc, padne na srnčím palouku několik ran.

Nepostižitelné postavy na stezkách zvěře, muži, kteří se jako neslyšné stíny pohybují lesem; zlá noční můra všech hajných a myslivců. Kdo byl tím tajemným pytlákem, který je dnešní noci připravil o nejlepšího lovného srnce? Chalupník, jenž, jak se zdá, jen jakýmsi zázrakem uživil svých dvanáct dětí? Nebo spíš bohatý sedlák, jehož pacholky hajný nedávno nachytil v lese, jak se chystali podetnout strom, a sebral jim proto pilu a sekeru? A co hutník, kterého hajný až příliš často potkává ještě před svítáním na lesní cestě u Horního loužku? Vrací se prý z noční směny u pece. A říká to s tak pořouchlým úsměvem... Samozřejmě, že u sebe žádnou zbraň nemá. Ti lumpové nechávají své pušky v různých skrýších po lese, v dutých stromech, ve skalních puklinách...

Tenhle obraz patřil v minulých stoletích k romantickému koloritu Brd a Křivoklátska. Při svých toulkách lesy jste v hospůdkách

zapadlých vísek mohli nad výčepem spatřit zašlý barvotisk zobrazující hajné v boji s pytláky, a když jste místním štamgastům zaplatili nějaké to pivo, vyslechli jste bezpočtu historek čpících střelných prachem, pryskyřicí a krví.

Pytláky opřádal nimbus tajemnosti a magie (vzpomeňme na nepolapitelného skryjského Fouse). Byli to muži „dvojí tváře“. Přes den spořádaní otcové rodin, rolníci, řemeslníci, dělníci, ale i úředníci a dokonce někteří faráři, se v noci měnili v přízračné fantomy lesů, posedlé prastarou loveckou vášní, která snad byla srovnatelná jen s vášní hráčskou nebo milostnou. Pytlák (tedy ten, kdo svůj úlovek odnášel z lesa ukrytý v pytli) prožíval vzrušení šelmy plížící se houštinami a větřící kořist. Bylo v něm něco divokého a pravěkého.

V devadesátých letech 19. století jste mohli v hospůdkách na Příbramské straně Brd potkat prošedivělého staříka. Seděl ve svém koutku, zamklle hleděl do pивní pěny. Jen když se začalo mluvit o zvěři a lese, ožil. Zejména cizím návštěvníkům rád vyprávěl svá neověřitelná dobrodružství.

Kdo ho neznal, myslel si, že přehání a že má své historicky vyčtené z nějakých levných lidových kalendářů. Teprve na odchodu jim třeba hostinský nebo někdo z hostů řekl: „Víte, s kým jste to seděli? To byl slavný Caserio!“

Ve skutečnosti se jmenoval Majer a pocházel z Předních Hutí. Přezdívku Caserio mu dali podle tehdy populárního italského anarchisty. Přes usilovnou snahu lesníků se ho nikdy nepodařilo polapit. Vyfoukl jim doslova pod nosem ty nejlepší kusy zvěře. Nakonec se však střetl s adjunktem Pechem, byl poznán a skončil za mřížemi na plzeňských Borech. Odseděl si tam dva roky.

Vrátil se jako úplně jiný člověk. Les už ho nevábil. Polepšil se? Napravil ho pobyt ve vězení? Bylo to opravdu zvláštní...

V horách zatím vznikala jakási „poutní místa“ zasvěcená jeho hrdinským činům. V dobách, kdy ještě nebyla v Brdech vojenská střelnice, si lidé na vrchu Henštu, poblíž zřícenin středověké tvrze, ukazovali zbytky mohutných Caseriových javorů. Dutina v jednom z těch stromů sloužila pověstnému pytlákovi jako úkryt pro pušku. Nikdo by na tu skrýš nepřišel, kdyby své tajemství neprozradil sám.

Místní učitel si jednou všiml, že Majer, ač negramotný, stále u sebe nosí malý zápisník a tužku. Podařilo se mu do Caseriova zápisníku nahlédnout a ke svému údivu spatřil, že jeho stránky jsou hustě pokryty podivnými hieroglyfy a záhadnými značkami. Jejich význam Caserio nikomu neprozradil.

Brzy nato slavný pytlák zemřel. Za rakví kráčeli dokonce i hajní z celého okolí, aby vzdali poslední poctu svému velkému protivníkovi. Tajemný zápisník se po Caseriově smrti ztratil. Zmocnil se ho někdo, kdo tušil, o čem záznamy hovoří? Byly pytlákovy značky svérázným zápisem o výskytu a pohybech zvěře v Brdech? Nebo, jak mínili někteří, našel Caserio na svých toulkách poklad, a vzdal se proto pytláctví? Šeptalo se také o tom, že byl tajným agentem c.k. policie.

Pravdu se již nikdy nedozvíme. Jenom věčný les, který vše viděl a všechno si pamatuje, o těch věcech vypráví v šumotu listí, skřípění větví a zurčení potoků...

ČEST A ZRADA

Křivoklátsko nemá své Jánošíky, Nikoly Šuhaje a Robiny Hoody, ale má odvážné a spravedlivé pytláky. Celé cykly legend se vyprávějí o Aloisi Kolaříkovi. Byl prý vysoký, osmahlý, s uhrančivým pohledem temných jiskrných očí. Objevoval se v celém polesí - v revíru bušohradském, kouřimeckém, hudlickém a nižborském.

Tehdy hrabě Fürstenberk vsadil na udavačství a vypsál vysoké odměny za dopadení pytláků. Za označení pytláka dostal udavač 12 zlatých, za chyceného a předvedeného pytláka dokonce 24 zlatých. Lákavé cinkání mincí vneslo zradu i do pytláckých řad; brzy se rozneslo, že například nad starým pytlákem Beranem z Berouna hajní přivírají oči, protože udává své druhy. Získal tak špatnou pověst, že když přišel do hospody a sedl ke stolu, všichni se demonstrativně zvedli a odešli.

Beran i mnozí další zásobovali hajné informacemi, kde zaručeně Aloise Kolaříka, přezdíváného Černý Lojza, zastihnou. Měl být v tom a tom loužku nebo bažantnici a on zatím někde úplně jinde vesele střílel vysokou. Lidé ze vsí ho měli rádi a kryli ho. Říkalo se,

že chudým rodinám nechával za dveřmi zvěřinu nebo peníze za ní utržené.

Legenda vypráví, že jednou nastoupil na kouřimecké polesí mladý adjunkt Jindřich Schindler a ten se zamiloval do vesnického děvčete Anežky. Jak se zdálo, dívka také nezůstala lhostejná k půvabům švarného myslivce, i když si ho držela „od těla“. Jindřich se domníval, že příčinou bude její vesnická stydlivost a upejpavost, kterou se mu jistě brzy podaří překonat.

Právě v té době poslal udavač do myslivny echo, že parta pytláků chystá u Krkavčích skal velký lov, protože jeden z nich se bude ženit a chce mít na hostině hojnost zvěřiny. Jindřich vymyslel plán, jak je obklíčit a dopadnout. Ve chvíli, kdy hajní odcházeli k lesu, objevila se Anežka a varovala Jindřicha, aby tam nechodil, že je to past.

Lesníci tedy zvolili cestu krkolomnou oklikou přes srázy a rokle potoků, přišli z opačné strany a zjistili, že pytláci na ně pod skalami skutečně číhají. Propukla přestřelka, ale pytlákům se podařilo uniknout.

Když si udavač přišel do hájovny pro odměnu, Jindřich ho osočil ze zrady. Rozčilený udavač se hájil tím, že to není jeho vina, že si to Jindřich způsobil sám vlastní hloupostí. Načež mu prozradil tajemství, které bylo pro mladého muže velmi bolestné: Anežka Mertlíková je snoubenkou Černého Lojzy a v hájovně působí jako jeho tajný agent; při poklizení a vaření leccos vyslechne a včas Lojzovi prozradí plány myslivců, takže on jim může směle unikat. O tom, že chtějí hajní pytláky obklíčit o Krkavčích skal se jistě také dozvěděla přímo od Jindřicha a včas to donesla Lojzovi. A ta velká svatba, na kterou sháněli pytláci zvěřinu, měla být svatbou Anežky a Černého Lojzy!

Jindřich nemohl uvěřit: vždyť ho děvče přece varovalo před nebezpečím! Nebyl to snad důkaz důvěry a lásky? Zřejmě se při svém mládí ještě málo vyznal ve složitosti ženské duše.

Od té chvíle však adjunkt myslel na jedině - dopadnout Černého Lojzu a ukázat ho Anežce přemoženého a pokořeného.

PUŠKA PROTI PUŠCE

Prásk! Rána se dutě rozlehla zamlženým lesem a Jindřich cítil, jak se mu zrychlil tep. Konečně! Teď nebo nikdy! Neznámý střelec vypálil po jelenovi z odvrácené strany hřebene. Král lesů sebou škubl, prudce se zatočil na místě a sklonil paroží proti neviděnému nepříteli.

Jindřich se rozběhl, dral se houštím a prudkým svahem vzhůru, zamotal se v ostružiní, uslyšel praskot párané látky. .. Vztekle se vyvlékl z kabátu a zanechal ho napospas lesu, teď neměl čas a nic ho nesmělo zdržet! V rozedrané košili a bez klobouku dorazil k hřebeni právě ve chvíli, kdy jelen s temným chrčením padl na přední kolena. Ještě pořád se snažil zvednout těžknoucí hlavu, ale z nozder mu vytryskla krev a temně barvila jehličí...

Právě v té chvíli se za hřebenem vynořil Černý Lojza. Byl zadýchaný prudkým během do kopce, rozepnutý kabát za ním vlál a v ruku třímal zvláštní pušku, vlastně krátkou ocelovou rouru, důmyslně přidělanou k samorostlému tisovému kořeni. Zastavil se na deset kroků od jelena a pozdvihl zbraň, aby ho druhým výstřelem dorazil.

„Dohrál jsi, Lojzo!“ vykřikl Jindřich vítězně. „Zahod' tu flintu a vzdej se!“

Černý Lojza strnul jako socha, jeho oči se upřely na Jindřicha, který vystoupil z úkrytu za kmenem stromu a mířil na něj svou kulovnicí.

„A sakra, mysliveckej,“ zasykl. „Tak jste to přece dokázal. Jste první, kdo vidí mou proslulou flintu zblízka. Tak si ji pojdte pěkně prohlídnout,“ natáhl ruku se zbraní před sebe, „říkám jí Anežka...“

Jindřich v tu chvíli udělal chybu, která se mu málem stala osudnou. Natáhl levici, aby převzal podávanou zbraň, takže svou pušku držel jen v pravé ruce. Lojza se zachechtal a prudce odskočil dozadu, v mžiku zalícil... Jindřich měl pocit, jako by se zastavil čas, neobyčejně ostře si uvědomil černé ústí zbraně, stoupající přímo proti jeho očím... Ta svině, pomyslel si, chce mě střelit do obličeje, chce mě zohavit... a ve stejném zlomku vteřiny se vrhl stranou a padl

na bok do mokrého jehličí, překulil se a zvedl do kleku, jediným plynulým tahem zvedal pušku k rameni a přitom žasl nad Lojzovým postřehem, protože každý druhý na jeho místě by už nedokázal zadržet prst na spoušti a střelil by do prázdna, ale Lojza bleskurychle strhl svou krátkou hlaveň za odskakujícím Jindřichem a už ho měl zase málem na mušce... Právě že málem... Dříve než stačil dotáhnout zbraň za unikajícím živým terčem, zmáčkl Jindřich spoušť.

Zášleh ohně v mléčné mlze pronikavě zazářil a na okamžik Jindřicha oslepil. Rychle vstal a protřel si oči. Pak uviděl Černého Lojzu, jak sedí na zemi a prsty ruky křečovitě zatíná do vesty na prsou. „Zatraceně," zachroptěl, „dostal jste mě, mysliveckej... Tak už toho paroháče na svý svatbě jíst nebudu..."

Jindřicha se najednou zmocnil pocit nesmírné prázdnoty. Ano, dosáhl svého cíle, ke kterému upnul všechny myšlenky posledních dnů... A co teď? Co dál?

Sebral Lojzovu „Anežku" povalující se ve zkrvaveném jehličí a zavěsil ji na řemen ke své kulovnici. Pak se sehnul nad Lojzou a napřáhl k němu ruku: „Tak jdeme."

„Nikam už nedoju, mysliveckej... Je mi nějak šoufl, nechte mě tu vedle toho jelena... je to nejkapitálnější kousek z těch, co jsem kdy složil... a přišel mě pěkně draho..."

„Blbost!" řekl Jindřich a hlas mu zněl nějak chraptivě, „jdeme do vsi... Je zrovna ten správněj čas ke snídani."

Uchopil Lojzu v podpaží a zvedl ho, opřel ho o sebe, napůl ho nesl a napůl vlekl, a tak krok za krokem sestupovali z hřebene, nořili se do husté mlhy, která vymazala všechny tvary a proměnila les v rej přízračných stínů. Jindřichovi připadalo, že svět přestal existovat, že není nic než bílá, vlhce lepkavá tma všude kolem. Ze vzdálených kopců znělo troubení jelenů, jako by jeden druhému předávali zprávu o tom, co se stalo poblíž Zeleného kříže.

Jindřich se potácel, zatínal zuby do rozhryzaných rtů, nesl už zcela bezvládného Lojzu z posledních sil, košile nasáklá potem, rosou a krví se mu lepila na tělo.

Tak dorazil do vsi a zabušil na vrata krajní chalupy. Byla to náhoda či zvláštní řízení osudu? Dveře se otevřely a mezi nimi stála Anežka, zírala na ně strnule, široce rozevřenýma očima.

„Nesu ti ženicha, Anežko," řekl Jindřich hořce a složil své břemeno na schůdky dřevěné verandy.

Anežka se probudila z ustrnutí a s pláčem se vrhla na bezvládné tělo, objímala ho, hladila a líbala. Černý Lojza to však nevnímal: jeho skelné oko se upíralo do věčnosti. Zemřel někde na té mlhavé cestě na Jindřichových ramennou.

Jindřich rozpačitě přešlápl. „Tak to skončilo," řekl tiše, „všecko skončilo... odpusť..." A otočil se k odchodu.

* *

Nerad ruším romantickou atmosféru pytláckého příběhu, ale pokud jste si již setřeli slzy, dovolím si jednu kacírskou poznámku. Konec Černého Lojzy byl ve skutečnosti mnohem méně vznešený a dojemný, než jak ho líčí tato legenda.

Pytláci většinou nestříleli zvěř pro vlastní obživu, ale na prodej. Měli tajné dohody s hostinskými v celém kraji. Mazaní hostinští na nich vydělávali dvakrát: získali levně zvěřinu, po zaplacení nalili vyprahlému pytlákovi sklenku něčeho ostřejšího, ten „chytil slinu", a utržené peníze na místě popil.

A tak se jednou stalo, že Černý Lojza se v jakési hospodě zpil do němoty, a když se po polití škopkem ledové vody probral s děsivou bolestí hlavy, zjistil, že má na ruku pouta a že na něj míří puškami tlupa radostně se šklebících lesníků. Jeho pytlácká bouchačka a kus srnčího v zakrváceném vaku ležely jako „corpus delicti" na vedlejším stole.

Zdá se, že proradný hostinský na něm vydělal do třetice a inkasoval odměnu, vypsanou za jeho dopadení.

ROMANCE SE STRAŠIDELNÝM KONCEM

Podobný příběh osudové lásky a nenávisti jsem našel i v kraji pod lesnatými svahy Hřebenů, které jsou vlastně východním výběžkem Brd. Centrem zdejšího panství býval zámek v Litni. A mezi Litní,

Měňany a Kornem leží velký rybník, ze dvou stran lemovaný lesem. Říká se mu Obora, protože kdysi tu skutečně byla zámecká obora se srnčí a daňčí zvěří; zejména zde však liteňští páni pořádali velkolepé a v celém kraji proslavené lovy na divoké kachny.

Staleté duby na hrázi tiše ševelí za teplých letních nocí, kdy v zrcadle rybniční hladiny pluje ovál měsíce a žáby v rákosinách se ozývají naléhavým skřehotem. Člověk, který sem zabloudí při své zádumčivé procházce, má náhle pocit, jako by mezi vykotlanými kmeny přesel bledý stín a jako by kdosi zhluboka, nešťastně povzdychl. Ovšem, byl to jen závan větru, který rozkomíhal větve a opět zanikl. Ale proč byl ledový jak dotek vzdálené zimy?

V Oboře prý přebývá něco divného. „Možná se na nás dívá myslivec Jan," zasměje se mladík, který vede kolem pasu půvabnou plavovlásku. Místo je opravdu jako stvořené pro schůzky milenců. A tihle nemají strach ani z přízračného myslivce Jana, i když o něm jako děti vyslechly různé strašidelné historky.

Adjunkt Jan se prý někdy počátkem 19. století rozhodl pořádně prohnat pytláky v liteňském revíru. Byl ctižádostivý a lesmistr do něj vkládal velké naděje. Ovšem mladý muž měl jednu slabost: nedal pokoj žádné sukni. Laškoval s ženami, které vyžívaly lesní trávu a sbíraly suché chřastí, a tak se stalo, že se na něj většina chlapů z Litně a okolí začala dívat značně nevrle. Ačkoliv měl myslivecký donchuán tolik lákavých příležitostí, dočista se zbláznil do dcery mlynáře ze Zajíčkova mlýna u Měňan, která měla modré oči a vlasy jako len jí splývaly do půli zad. Nadbíhal jí kde mohl, ale právě ona se k němu, na rozdíl od jiných, chovala odmítavě.

Jednoho letního rána našli mysliveckého mládence Jana na hrázi rybníka Obory mrtvého. Měl prostřelenou hlavu. Jeho puška ležela vedle něj. Ačkoliv žádný dopis na rozloučenou nezanechal, vše nasvědčovalo tomu, že spáchal sebevraždu. Prý z nešťastné lásky k mlynářové dceři z Měňan. Dívkou tato příhoda natolik otrásla, že se úplně změnila, zvážněla, přestala navštěvovat tancovačky a zábavy, často klečívala v kostele pohroužena do dlouhých modliteb - a ještě téhož podzimu se vdala za postaršího vdovce.

Teprve krátce před svou smrtí, už jako hodně stará ovdovělá paní, vedla prý mlynářova dcera podivné řeči. Vyprávěla, že má na

svědomí těžký hřích, že se kdysi koupala v rybníku Oboře při měsíčku nahá a myslivecký mládenec Jan ji tam přistihl, vystoupil proti ní ze stínu, právě když vylezla z vody na hráze. Díval se na ni - a ona neutíkala, ani nezakrývala svou nahotu, najednou po něm prudce zatoužila. Myslivec Jan odhodil pušku a začal rozepínat svou zelenou kamizolu... A vtom třeskla rána a jeho opojením zářící oči se zalily krví...

Toho strašného obrazu se mlynářova dcera už nikdy nezbaví, nevypudí ho ze své mysli... Pořád, i v poslední vteřině svého života bude vidět, jak krásný myslivec s krvavým znamením uprostřed čela pomalu padá naznak k zemi...

A co bylo dál? Z houští vylezl muž s krátkou pytláckou puškou. Na tváři měl křečovitý úsměv: „Myslíš, že přišel k rybníku kvůli tobě? Nebud' hloupá. Šel po nás. Věděl, že sem s tvým otcem chodíváme střílet. Chtěl nás dostat. Někdo mu prásknul, že se v liteňské hospodě U české koruny scházíme s měňanským hajným, s tím starých ochmelkou, že mu platíme pití a on nám za to vyzrazuje, kdy je v Oboře čistej vzduch. Všichni bychom do toho spadli. Tvůj táta by skončil ve vězení, mlýn by přišel na buben! Bud' ráda, že to takhle dopadlo! Vlastně jsi mi pomohla. Odvedla jsi jeho pozornost. Vytahoval jsem zrovna pušku ze své skrýše pod kořeny dubu a všiml jsem si ho až na poslední chvíli. Uslyšel zřejmě něco a sáhl po pušce. Lekl jsem se, že mě dostane. Byl vynikající střelec. Jenže vtom ve vodě zpozoroval tebe - a byl ztracen! A nedivím se mu. Jsi opravdu moc pěkná..."

A pak ji ten pytlák vášnivě objal a povalil do trávy, jen kousek od mrtvého mládence Jana, jehož skelné oči, v nichž navždy uvízl nedosněný sen o krásné rusalce, zíraly ke hvězdám...

Nad uzlovitými větvemi dubů na hrázi přešlo mnoho let i zim. Jednou, takhle před vánoci, vracel se z Korna do Litně kolářský tovaryš. Vydělal tam nějakou zlatku a tak se zdržel v hospodě skoro do jedenácté. Rozehřátý alkoholem šlapal v hlubokém sněhu, ztěžka se brodil závějemi, pod nimiž úvoz kolem lesa téměř zmizel. Před půlnocí byl právě u Obory, chtěl přejít můstek přes zamrzlý Stříbrný potok, když tu se před ním cosi zablýsklo a na bílé sněhové pokrývce se vztyčil hrozný stín. Tovaryš se zarazil a napínal zrak, aby zjistil,

co to může být. Najednou si uvědomil, že tam stojí obrovský černý pes s ohnivýma očima. Zachvěl se hrůzou, zdálo se mu, že ty dva rudě planoucí body se upírají přímo na něj. Na víc nečekal, obrátil se a utíkal zpátky ke Komu. Ve zmatku však ztratil cestu a zabloudil. Teprve k ránu přišel do vsi, polozmrzlý a promáčený.

Řeknete si, že mládenec možná trochu přebral v pití, cesty se mu spletly a pak hledal šikovnou výmluvu. Nebo pod vlivem alkoholu považoval nějaký stín a odlesk světla za přízračnou bytost...

Zvláštní však je, že se nejednalo o první případ. Spousta lidí spatřila v průběhu let u noční Obory podivná „stínová“ zvířata s nepřírozeně svítícíma očima - hlavně psy - nebo mlžnou jakoby lidskou postavu, bloumající po rybniční hrázi. Místní lidé se domnívali, že jde o různé podoby zakleté duše nešťastného mysliveckého mládence Jana. Snad stále hledá krásný prchavý přelud nahé dívky, který se mu rozplynul ve chvíli, kdy se ji chystal obejmout. A proč často v podobě psa? Pes je přece symbolem věrnosti...

Jenže jsou i jiná vysvětlení. Proslulý černý pes s ohnivýma očima a jazykem, zjevující se na řadě míst po celé Evropě, je podle některých badatelů plasmovým útvarem, jakousi obdobou kulového blesku, jehož žhavé jádro obaluje vrstva zářící v infračerveném spektru, takže ji vnímáme jako převážně černou. Pohybuje se nad podzemními energetickými liniemi, a proto se drží stále stejných tras.

Mě však zaujala ještě jiná věc. Proč asi onen nešťastný myslivecký mládenec nese jméno Jan (bez příjmení) a všichni ostatní aktéři případu jsou bezejmenní? Jako by šlo jen o jakési symboly... A pak jsem si uvědomil blízkost brdských Hřebenů a jejich mocného ochranného ducha Fabiána! Ano, připadá mi pravděpodobné, že jakási reálná tragická událost splynula v lidovém podání s mnohem starší tradicí, s mýtem proměnlivého lesního krále Jana z Babí hory!

Hon na prasata – uhel

POMNÍČKY ZAROSTLÉ MECHEM

Při putování brdskými a křivoklátskými lesy narazíme často na skromný pomníček. Nachýlený, omšelý a drolící se kámen obrůstá mechem a trním. Stojí tam jako němý svědek dávné tragédie. Jen někdy se nám podaří vyluštit těžko čitelná písmena, připomínající, že zde dokončil svůj život ten a ten myslivec či hajný v boji s pytláky.

Pytlákům nebyla dopřána ani tato výsada. Pouze v lánské oboře najdeme u hájovny sochu pytláka, která původně stála v místech, kde paní hraběnka na vyjížděce zažila šok, když se proti ní z houští vynořil divoce vyhlížející muž s puškou v ruce. Nečekané setkání skončilo jen vzájemným úlekem, pytlák dokonce zamumlal něco jako pozdrav a zmizel právě tak tajemně, jako se zjevil.

Dramatičtěji se vyvíjelo setkání s pytláky pro jednoho z příslušníků coloredo-mansfeldského knížecího rodu, k němuž prý došlo někdy počátkem 18. století na brdských Hřebenech nedaleko hory Hradec. Pod starým památným dubem narazil kníže na skupinu několika pytláků, kteří tu porcovali kořist, a ti na vznešeného lovce zaútočili; není jisté jestli ho poznali, nebo jestli ho považovali za obyčejného hajného. Kupodivu ani jedna z vypálených kul knížete nezasáhla; neobvyklá salva zato přilákala myslivce a služebníky z jeho doprovodu. Pytláci, když viděli, že lovec není sám a že mu přichází na pomoc překvapivě početná posila, dali se na zmatený útěk. Byli však dopadeni a skončili bídňě.

Na připomínku zázračného záchránění knížete byl na dub zavěšen obrázek sv. Huberta. Coloredo - Mansfeldové měli od těch dob starý strom ve zvláštní úctě, a když ho v polovině 19. století rozštípl blesk, nechali na jeho pařezu postavit altán. Pařez byl pro takovou stavbu opravdu dostačující - měl úctyhodných dva a půl metru v průměru a dalo se na něm napočítat více než šest set letokruhů! Škoda, že pařez i altán už dávno vzaly za své.

Ještě hůř dopadl inspektor křivoklátské lesní zprávy František Merlet, když byl 23. září 1815 v lese přepaden pytláky. Prchajícího úředníka postřelili a na zemi ležícího ho ještě zbili do krve pažbami

pušek. Zraněného nechali ležet a odešli. Ze zaťatými zuby se Merlet plazil po břiše lesem, občas omdlel bolestí, ale opět se vzpamatoval a pokračoval v nekonečné cestě. Spalovala ho žízeň a zmocňovaly se ho halucinace. Slyšel prý zvony a všude kolem podivné pisklavé hlasy, které nebyly ani ptačí ani lidské. Přesto se doplazil až do ovčína na Požárech, odkud ho převezli na hrad Křivoklát. Uzdravil se a dál nemilosrdně postupoval proti pytlákům.

Ovšem hajní, tito pěšáci lesa, bývali ohroženi nejvíc, vlastně takřka neustále. Ve služebních předpisech čteme, že hajný nesmí nikdy vyjít bez pušky, střeliva, loveckého tesáku a trubky nebo píšťaly.

Jak je užitečná trubka se ukázalo, když byl v červnu roku 1863 v bušohradském polesí hajný Jirásek zbit pytláky. Troubil na loveckou trubku a dovolal se pomoci.

Listuji starými zápisy z lesnických archivů a připadá mi, jako by v 19. století propuklo přímo pytlácké šílenství. Nemine jediný rok, aby nebyla v lese řada mrtvých a zraněných ze vzájemných půtek. Tak například hajný František Pelc z Kalů v bělečském revíru nachytl pytláka, a protože ten chlap po něm vystřelil, hajný opětoval ránu a zřejmě měl lepší mušku - trefil se, a to tak, že pytlák byl na místě mrtev.

Tohle vítězství však hajnému přišlo draho. Krátce nato, 3. června 1873, byl Pele nalezen v lese. Ležel tváří k zemi, s mnoha zhmožděninami a krvácejícími ranami na hlavě, jak ho bili holemi, s rukama svázanýma za zády a s ústy ucpanými šátkem. Bylo znát, že kladl tuhý odpor, ale přinucen ležet čelem k zemi, udusil se. Na místě, kde hajný Pele vydechl naposled, stojí pamětní kámen.

Třetí den po této vraždě bylo nalezeno varovné psaní na pařezu u Zeleného kříže. Pytláci v něm vyhrožovali dalšímu hajnému Antonínu Poštovi. Slibovali, že krvavě pomstí smrt svého druha. Než však mohli přikročit k akci, byli vypátráni a skončili ve vězení.

Na Loužku u Hudlic roku 1814 zákeřná rána z pušky ukončila život osmadvacetiletého lesního adjunkta Václava Haina. Pískovcový jehlan připomíná, že mladý muž zde padl 13. září 1814, „konaje věrně a neohroženě povinnost svou“. Vrahem byl pytlák Průša ze Svaté.

Stejně dramaticky se vyvíjela situace v protilehlých Brdech. I tam stále častěji místo po zvěři stříleli pytláci a lesníci navzájem po sobě. Došlo to tak daleko, že majitelé panství žádali o četnické a vojenské posily- ty jim však bývaly poskytnuty jen dočasně a neměly patřičný úspěch. A zatím v chýninském polesí pod Faimanovou skálou opuštěn umíral těžce postřelený fořt Ječný. Ještě než vydechl naposled, stačil na útržek papíru napsat, kdo jej zabil. I na tom místě stojí pomníček...

Smrt pytláků nebyla tak přesně evidována, i když k ní docházelo mnohem častěji. Jen zasvěcení věděli, co znamená sotva znatelný křížek vyrytý do skály uprostřed lesa, nebo trojice kamenů položených na sebe. To byly tajné pomníčky zabitých pytláků - nějakou zjevnou připomínku by myslivci v lese nestrpěli.

Z hlediska spravedlnosti je nutno říct, že i někteří hajní se chovali velice agresivně a brutálně. Vypjatá situace vyžaduje lidi pevných nervů. Často se stávalo, že někdo psychicky nevydržel - a důsledky byly kritické.

V květnu 1843 nastalo v Broumech na Křivoklátsku velké vzrušení. Brzy ráno kdosi naléhavě bušil na dveře chalupy u Šnoblů. Když panímáma otevřela, zděsila se. Dva zadýchaní a rozčilení muži v dlouhých kabátech nesli třetího, který krvácel z ošklivé rány na hrudi. Z úděsem poznala, že je to manželův bratr, Josef Snobi z Malého Újezdce.

„Proboha, co se stalo?“

Nikdo to nebyl schopen správně vysvětlit. Snobi spolu se dvěma druhy si vyrazili zapytlačit do míst, kde se říkalo na Budkách. Nešťastnou náhodou tam narazili na kouřimecké hajné. Ti jim chtěli zabavit pušky. Vznikla hádka a tahanice. Najednou mladý adjunkt Dominik Filip bez varování vystřelil a zasáhl Šnobla.

Rána byla opravdu zlá; pytlák Šnobl v bratrově posteli do večera zemřel.

BITVY V LESÍCH

„Uvnitř srubu stála v rohu malá kamínka s hranickou naštipaného dříví, byl tu i stůl s lavicí a kavalec vycpaný senem. Na polici pár hrnků, petrolejka a svíčky, zásoba trvanlivých potravin v uzavřených plechovkách, voda se doplňovala z nedaleké studánky. Bytelné dveře se uzavíraly na šroubový uzávěr, místo oken byly jen úzké štěrbiny - střílny, jimiž bylo možno na všech čtyřech stranách ostřelovat vymýcený pás, oddělující srub od okolního lesa. Bylo zde možno poměrně dlouho vzdorovat útoku i obléhání...“

Ne, to není obydlí lovce kožešin z dob dobývání amerického západu, ale popis běžné myslivecké „strážní boudy“. V šedesátých a sedmdesátých letech 19. století si tyto boudy stavěli lesníci v Brdech jako opěrné body v boji proti pytlákům. Každá z nich měla své jméno; většinou podle nějakého svatého, například bouda sv. Huberta, Floriána, Jana, Josefa, Václava, ale také Červená bouda, Moricka, Kaliště, Na Planinách atd. Do dnešních dnů se zachovalo jen několik z nich, upravených na lovecké chaty nebo seníky. Hajní v boudách drželi služby a mohli okamžitě zasáhnout, jakmile někde nablízku zaslechli výstřel. Bouda jim také poskytovala útulek v případě, že byli napadeni přesilou, a mohli se v ní bránit jako v pevnosti.

Opatření, která spíše připomínají poziční válku, nebyla nijak přehnaná. Právě v polovině 19. století končila doba pytláků - osamělých vlků a začaly vznikat rozsáhlé skupiny, dokonale organizované přímo „mafíánským“ způsobem. Pytlácké tlupy, potulující se po lesích, se skládaly v průměru z deseti až patnácti střelců. Na ně navazovala celá síť překupníků a odběratelů zvěřiny.

Srážka takové skupiny s myslivci byla již skutečnou bitvou se všemi pravidly válečnické lsti, krytu, útoku i obrany. Tak máme zprávu z křivoklátského polesí, jak se večer 12. června 1844 střetlo v dřevíčském revíru dvanáct lesníků s dvanácti pytláky. Myslivci rozvinuli rojnici v houštinách a zprvu se jim podařilo zahnat pytláky soustředěnou palbou na ústup, ale pak byl honec Žák z Hýskova střelen do boku, padl a pytláci okamžitě využili situace a vedli do

oslabeného místa silný protiútok. Nastal boj muže proti muži, ke slovu přišly pažby pušek, hole i pouhé pěsti. Fořt Huňka z Krkavčí hory to odnesl roztržštěnou pravou rukou a ošklivou ránou na hlavě, dřevíčský fořt Čermák dostal ránu pažbou přes obličej, měl rozbitý nos a naštipnu-tou sanici, adjunkt Vilém Jaruš byl také sražen a omráčen. Zbytek lesníků se dal na útek, ale pytláci je pronásledovali. V dobovém protokolu se píše: *„Kdo z lesního personálu byl dostižen, byl zbit velmi surově. Tlupa však zůstala nevyptárána. Bylo proto znovu žádáno o vyslání vojenských hlídek.“*

K nejproslulejší bitvě mezi lesníky a pytláky došlo v bušohradském polesí poblíž Broum. Myslivecký oddíl tehdy vedl osobně František Maxera, otec proslulého archiváře, kronikáře lesnictví a ochránce přírody Rudolfa Maxery.

Podářilo se mi získat záznam autentického vyprávění jednoho z účastníků této události:

„Dne 19. února 1867 šel tehdaž šestnáctiletý lesní dělník Antonín Šmíd ze Skrej s hajným Vocílkou ráno do paseky ve Skrejsku. Pojednou spatřili velkou tlupu pytláků, kteří se je jali hned pronásledovat, ale Šmídovi s Vocílkou se podařilo rychlým během a klíčkováním v houštinách uniknout. Běželi pak do paseky pro druhého hajného a pustili se ještě s několika dělníky z paseky za pytláky. Šmída poslali do fořtovny na Bušohradě pro pomoc. Tamní revírník František Maxera vypravil se s adjunktem Nittingerem hned za nimi. Prohledávali les po celý den na všech stranách, avšak pytláky najít nemohli.

Teprve k večeru chytil revírníkův pes vítr, vrhl se do houštiny, kde počal hlasitě vydávati (poznámka pro neznalé myslivecké mluvy - štěkotem hlásil dopadení kořisti). Fořt s adjunktem ho rychle následovali a na mýtince uprostřed houštin spatřili u ohně rozloženou bandu asi deseti chlapů. Jeden z nich stál a zalamoval si právě snítku, kterou si ještě zastrčil za klobouk, byl po myslivečku ustrojen, (poznámka: opět černí myslivci!). Uviděli sice fořta s adjunktem, hnouti se však nechtěli a hleděli na ně s posměchem.

„Copak se nebudete bát!“ zvolal revírník, nasadil trubku k ústům a zatroubil o pomoc. Vpravo i vlevo odpovídaly lovecké trubky, a když hajný Zika k nim přispěchal, hnali všichni tři útokem na

pytláky, co zatím bylo ze stran slyšet dupot a praskání suchých větví pod nohama dalších stihatelů. Teď teprve pytláci vyskočili a sebravše své věci, zmizeli v houštině.

Myslivci se hnali za nimi. Dostihli je teprve až ve vysokém bukovém lese, u skalky, kde se říká U komínku, kudy pytláci prchali k blízkým hranicím zbirovským. Jeden se srncem na zádech zůstal pozadu a pes revírníkův naň skákal a trhal mu srnce ze zad. Jiný z více vpředu běžících pytláků se otočil a střelil po psovi, kterého však chybil.

„Pozor! Kryjte se! Za buky!“ velel revírník a střelil po útočnicku.

Mezitím naskákali všichni pytláci za balvany na úpatí skály a nastala palba z obou stran. Následkem ozvěny se zdálo být ran mnohem více, než jich skutečně padlo. Všichni měli ještě předovky a mezi výstřely se mísilo svištění a tupé nárazy nabíjáků v hlavních. Myslivce zachránily jen silné buky před těžší pohromou, neboť smrtící rány zachycovaly, ač odražené olovo od kmenů a kamenů od stran s bzukotem jak pršící kroupy odlétávalo. Rozzuřený pes byl stále v ohni obou stran a ušel jen zázrakem smrti nebo těžkému poranění. Zato hájenský synek František Snobi byl střelen do ramene, honec František Kohout byl zasažen ze strany přes prsa a mladý Šmíd, jež stál těsně za revírníkem, ukrytým za silným javorem, dostal běhounek (odražený odštěpek) do ruky a prostřelen mu šos.

Také nejméně tři pytláci byli zle pošramoceni, jež pak druzí více nesli než vedli, zmizevše s nimi přes hranice zbirovské.

Ubohá paní revírníková, jež tuto vřavu až do fořtovny na Bušohrad slyšela, stála umírajíc úzkostí před domem, a když se lesáci v noci domů navrátili, počítala je, zda žádný nechýbí.

„Přesto, že se zvědělo, že jeden z pytláků byl v blízké obci Bzová pochován a druzí dva že ještě leží a svá těžká zranění si léčí, tato srážka nebyla vůbec soudně vyšetřována.“

Je zajímavé, že naše lesní války spadají do stejného období, ve kterém se v Americe odehrávaly ony proslulé boje dobytkařů se zloději dobytka, jak je známe z populárních westernů. Možná, že je to typický jev pro území, kde příroda má převahu nad člověkem. Právě v takových oblastech vzniká mýtus mužů, kteří v osamělém

boji prosazují právo a zákon a mohou se spolehnout jen na svoji zbraň a případně na pár dobrých přátel.

Syn hrdiny přestřelky U komínku Rudolf Maxera napsal později v jednom ze svých článků: „*Docela bez pytláků bylo by to v lese fádni a mohla by ho pak hlídat každá bába. Ovšem všeho moc škodí.*”

VÁGNEROVSKÁ MŠE

Červencové ráno je ještě svěží, jemné zamžené, lesy vydechují nastřádaný chlad, rosnou trávou se zavlní rezavé hřbety srnčího, pádícího mohutnými skoky přes rozlehlou louku k hradbě starých smrků. Do symfonie ptačích hlasů pronikne zvuk loveckých rohů. Ale kde jsou honci, kde psovodi, kde střelci?

Tóny se nesou z otevřených dveří nevelkého kostelíku. V přišeří chrámu, prosvětlovaném zlatavými pablesky slunce, se to zelená slavnostními mysliveckými uniformami. Jsou tu všichni hajní a myslivci, všichni zámečtí úředníci i sám pan hrabě s rodinou. Začíná velká mše, které se říká Vágnerova...

Kostelík sv. Máří Magdalény u Doupna je velmi starobylý. Mnohokrát byl rozbořen, vypálen a vždy znovu obnoven. Fürstenberkové u něj vystavěli dvůr zvaný Nový Dům. A právě nedaleko Nového Domu, při silnici do Lán, připomíná pomníček s křížem, že tu byl 5. července 1865 pytlákem Dlouhým z Unhoště zastřelen adjunkt Antonín Vágner. Teď sní svůj věčný sen na hřbitůvku u kostelní zdi -a lesníci se zde každoročně ve výroční den jeho smrti scházejí, aby vzpomněli na všechny, které pohltil nenasytný les... Vágnerova pouť...

Zní sbor myslivců z Weberovy opery Čarostřelec. A pak se kněz modlí za duše, ztracené v labyrintu stínů. Možná i za fořta, který umíral tak dlouho a sám na zkrvaveném mechu... za mládence Jana, který jen na okamžik zahlédl vytouženou krásu... za Černého Lojzu a jeho Anežku... za císařovnu Alžbětu, která při masakrování stovek jelenů poprvé v životě poznala, co je to vášeň a touha... za revírníkovu dceru, která střílela prokletými černými kulemi do tří čistých, nevinných pramenů vody... A možná i za toho muže, který

už před staletími stával v den velkého trhu na pranýři na rakovnickém náměstí spoután těžkými chřestíci řetězy, oblečen do zvířecí koze a s jelením parožím zavěšeným na krku, stával tam v žáru slunce, žíznil, výrostci se mu pošklebovali a házeli po něm blátem a shnilým ovocem, stával tam jako připomínka starodávného práva pána lesů, který takto ztrestá každého, kdo se dotkne jeho zvěře...

Tradice „Vágnerových poutí“ zanikla spolu s koncem fürstenberského panství. Ale když zavane vítr od kostela sv. Máří Magdalény, zatočí se kolem Vágnerova pomníku a letí až k Eliščině kapličce, jako bychom v šumotu náhle probuzeného listí slyšeli šepot té dávné modlitby...

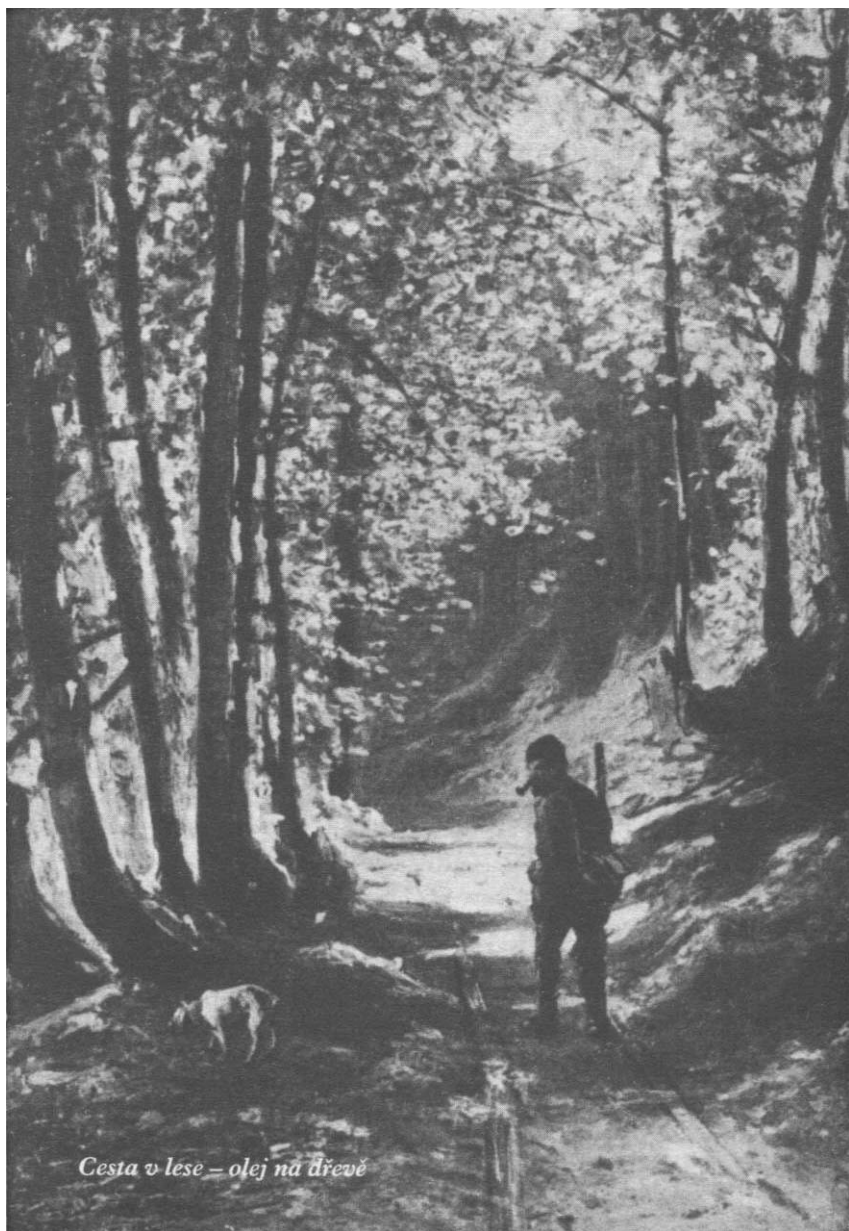
IV ● *část*
BALADA
O POTULNÉM LIDU

SŇATEK S MATKOU ZEMÍ

HROB PŘÍSAHY

ANDRÉSOVY KOSTI

Cesta v lese – olej na dřevě

SŇATEK S MATKOU ZEMÍ

Pod skupinkou starých buků na okraji lesa plane velký oheň. Míhavá zář plamenů proniká houstnoucím večerním šerem a vykrajuje z něj tváře lidí, sedících kolem. Mladí snědí muži s převislými kníry a smolně černými vlasy spletenými do copánků, ženy s uhrančivýma očima, na jejichž čelenkách chřestí řady zlatých penízků, starci, jejichž hluboké vrásky vypadají, jako by byly vytesány v kameni. Oblečení toho zvláštního shromáždění je velmi pestré, přímo hýří červenými, zelenými a žlutými barvami. Zpívají píseň plnou vášně a divokého nářku, sotva desetileté děvče tančí s tamburínou uprostřed kruhu. Tam, dál, kam už dopadá jen slábnoucí světlo ohně, se bělá plachta vozu, u něhož se popásá hubený koník se svázanýma předníma nohama.

Noc bude dlouhá a z lesů doléhá vytí vlků. Potulný národ se jich nebojí; vždyť vlci jsou jeho bratry. Ale stařena, sedící na zvláštním ozdobně vyřezávaném špaluku a kouřící z dlouhé dýmky, se nesměje s ostatními. Cítí úzkost. Je matkou rodu, čarodějnicí, která zná věci minulé i budoucí; dnes za svítání věštila z vody a ohně, třikrát rozhodila kouzelné hůlky a neblahé znamení osudu padlo na její duši jako černý stín.

Podle dochovaných písemných záznamů se „podivný národ“ objevil v Čechách poprvé koncem 14. a počátkem 15. století. Byl považován za ztracený kmen biblických Izraelitů, za Egyptany - ale také za Tatary nebo Turky. V době tureckého nebezpečí byli jeho příslušníci podezíráni, že jsou tureckými špióny v sultánových službách a podle toho s nimi bylo zacházeno. Ujal se pro ně název cikáni, což je zkomolenina z latiny, která původně znamenala „nevěřící v Boha“, později byla užívána i ve významu „lhář, podvodník“ (paradoxní je, že ve Francii je označovali jako Čechy-Bohème, protože tam přišli z Čech). Oni sami si říkali Lidé—v jejich jazyce Rómo - což ukazuje na archaické kmenové myšlení, kdy pouze členové vlastního rodu jsou považováni za plnohodnotné lidi.

Koncem 18. století se několik cikánských rodů usadilo v lesích na pomezí křivoklátského a zbirožského panství. Z té doby pochází

legenda o vajdovi (náčelníku kmene) jménem Jánuš. Byl to prý velmi starý, snad téměř stoletý muž. Sám si nepamatoval, kdy se přesně narodil, ale vzpomínal na mnohé dávné věci. Požíval velké úcty u všech okolních rodin; vždyť málokdo z potulného národa se dožil vyššího věku; neustálé strádání si mezi nimi vybíralo svou krutou daň.

Na oněch lesních lučinách, v samém srdci lesů, prý tehdy pásli Janusovi lidé své drobné huňaté koníky, když je překvapil oddíl hajných a biřiců ze zbirožského zámku. Fořt jim přečetl oznámení, že do zítřejšího rána odtud musí zmizet, jinak budou zmrskáni a vyvedeni v poutech až za hranice panství. A pokud by se snad pokusili později potají vrátit, propadnou hrdelnímu právu.

Toho večera zněly kolem ohňů táhlé a tesklivé písně. Tohle „dobré místo“ považoval Jánušův rod za své; tady se zdržovali už několik let, a i když občas vyrazili jinam, sem, na lesní louku, se vraceli jako domů. Za žalostných nářků žen byly strhávány stany a dřevěné chýše, všechny potřebné věci baleny do koberečků a šátků a přivazovány na boky koní nebo ukládány do vysokých dvoukolek.

Jen starý Jánuš jako by se nechystal k odchodu. Seděl pod buky na okraji lesa a díval se na zapadající slunce. Když zmizelo za obzorem a po fialovém nebi se rozstříkla krev červánků, nechal svolat své syny a zetě.

„Musíte jít, synové moji,“ promluvil k nim, „je to váš úděl a osud. Ale já už nemohu. Jsem slabý, cítím, že bych nedošel...“ netrpělivým pohybem ruky je zarazil, když viděl, že se chystají něco namítat. „Ne, na vozíku se vézt nenechám, je to nedůstojné pro vajdu mého postavení a věhlasu. A navíc jsem si vždycky přál zemřít na tomhle místě. Je to nejkrásnější místo, jaké jsem kdy za svůj dlouhý život viděl. Hezčí už nenaleznu. Vy odejděte - ale já zde zůstanu!“

„Otče, zítra přijdou hajní a odvěčou tě násilím! A ještě tě zbijí důtkami na psy! To bude mnohem potupnější!“ zvolal rozhorleně nejmladší ze synů.

Stařec se shovívavě pousmál. „Neodvěčou, protože zapustím do této země kořeny jako strom.“

„Chceš snad...“ začal nejstarší ze synů a hlas se mu zachvěl. Nedokázal vyslovit osudné slovo.

„Ano. Pochopil jsi správně. Chci starodávnou svatbu s Matkou Zemí. Je to mé poslední přání. Musíte mi ho splnit, synové moji.“

Se slzami v očích kopali synové pod třemi buky jámu. Starý Jánuš do ní sestoupil a oni ho zaházeli hlínou až po prsa. Jen starcova šedivá hlava a ruce vyčnívaly nad povrch země. Položili k němu chléb, kus pečeného masa a džbán vody. Pak kolem něj vyryli čarovný kruh a po jeho obvodě nakreslili sedm můřích noh, ochranných pečeti krále Šalamouna. Zamumlali mocná zaklínadla a odešli pozpátku o sedm kroků. Všichni se otci naposledy hluboce poklonili. A pak chvátali pryč. Už se ani jednou nesměli odhlédnout...

Hajní ráno s uspokojením zjistili, že tábor je stržen, a hned se pustili po stopách cikánů, aby je popohnali, kdyby jim snad napadlo utábořit se na nějakém jiném místě polesí. Hlavy, ukryté v trávě pod stromy, si vůbec nevšimli.

Jánuš se díval, jak slunce stoupá v plné majestátnosti své slávy a rozhazuje po zrosené louce tisíce jiskřivých perel a démantů. Jak uplývala hodina za hodinou, svět se mu čím dál tím víc ztrácel v ohromující bílé záři, všechny známé tvary se v ní postupně rozpouštěly. Zavřel oči. Cítil, jak ho země svírá stále těsněji ve své vlhké, slastně mrazivé náruči, vtahuje ho do sebe, dotýká se ho něžně vlákný kořínků... Vracel se do lůna Velké Matky, stával se prachem v jejím prachu...

Po čase lesníci našli jeho ostatky a navršili na ně kopy hlíny. Malou mohylu pod třemi buky si prý lidé ukazovali ještě dlouhá léta. A zdejším lesním lučinám, kde starý Jánuš slavil svatbu s Matkou Zemí, se dodnes říká Januška.

HROB PŘÍSAHY

Tento nostalgický krásný příběh je sice svázán s tradicemi lesních cikánů, ale jeho symbolika může mít další významy. Z několika středověkých zpráv máme doloženu existenci takzvaných „hrobů přísahy“. Co se skrývá pod tak podivným názvem?

Šlo o krajní opatření při sporech o hranice pozemků, vlastně jakýsi „boží soud“. Vymezování mezníků bývalo významným rituálem. Při občasném prověřování hranic procházela na styku pozemků skupina úředníků obou sousedících panství s lesmistry, hajnými i svědky z řad prostého lidu. Pod vsazované kamenné mezníky se vkládaly různé předměty, které by mohly prozradit, že se s mezníkem pohnulo, ale měly i úkol magické kletby. Do hraničních stromů se vyrývaly kříže a vbíjely železné hřeby, takové stromy bylo přísně zakázáno kácet. Aby si lidé umístění mezníků dobře pamatovali, vysázel dráb přítomným svědkům příslušný počet ran lískovou holí. Jako odškodné za bolest dostal postižený několik mincí. Mezníky a místa v jejich okolí nesly pak dlouho jména těch, kteří se u nich podrobili bití.

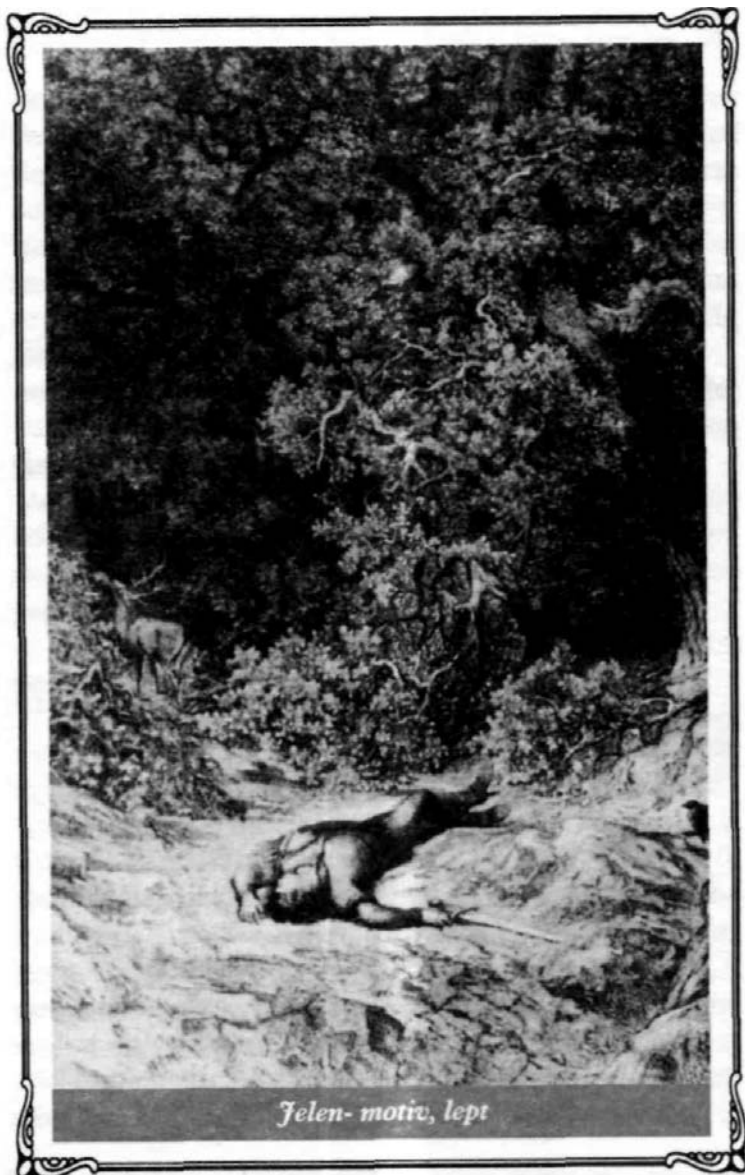
Zvláštní situace však nastala, když došlo k rozepři mezi oběma stranami, kde má mezník stát. Žádné zakreslení do map totiž neexistovalo, vše se řídilo tradicí. Jenže tvář krajiny se časem měnila, původní orientační body se ztrácely. Komu věřit?

Na sporném místě byla tedy vykopána jáma na způsob hrobu, do níž svědek vstupoval bos a s odkrytou hlavou, aby tam v kleče přísahal na své tvrzení o hranici. Romantický básník František Jaroslav Vacek - Kamenický, současník Máchův, napsal dlouhou báseň, zpracovávají starou lidovou pověst z Brd. Vypráví se v ní o tom, jak stařec Jaroš přišel přísahat do hrobu, ale přísahal vědomě křivě ve prospěch jedné ze stran. Okamžitě nato klesl na dně hrobu mrtev. Křivopřísežník byl v připravené jámě pohřben a hranici vytyčili podle popisu druhého svědka.

Je zvláštní, jak tento vysloveně pohanský rituál, navozující důvěrný vztah s Matkou Zemí, která život dává i bere, přežíval ještě dlouho v době křesťanské. Je možné, že při vytyčování hranice mezi křivoklátským, točnickým a zbirožským panstvím došlo také na „hrob přísahy“. A nějaký Januš, který třeba ani nebyl cikánem, musel na tomto místě přísahat ve vykopané jámě.

Podle skeptických historiků je nejlogičtější, že samota Januška dostala jméno po prvním obyvateli zdejšího hospodářského dvora. Zní to pravděpodobně...

Jenže vyprávění o muži zaživa pohřbeném v zemi je natolik neobvyklé, že si ho asi těžko mohli lidé úplně vymyslet. Něco je k tomu muselo inspirovat.

ANDRÉSOVY KOSTI

U plynuly desítky let a skupinky „potulného lidu“ se do lesů, posvěcených obětí legendárního vůdce Jánuše, vrátily. Jednotlivé rodiny žily roztroušeně na lesních mýtinách v širokém pásmu od Janušek a Líšné, přes Bzovou, Březovou a Kolna až ke Karlovu.

Jednoho rána se na pěšině, vinoucí se houštinami, objevila skupina podmračených mužů. Vlasy měli stažené červenými šátky, za širokými pletenými opasky zastrkané zahnuté nože. Chvátali a přesto sotva stačili tomu, který krácel v jejich čele. Mohutný Baloš s býčí šíjí a pěstmi jako kladiva. Oči měl červené a podlité krví; celou noc nespal a pil bramborovou kořalku, zpíval a řval, proklínal a svolával hromy a blesky, křičel jména strašných démonů, která se nemají nikdy vyslovit: ženy, když to slyšely, zacpávaly svým ustrašeně vřískajícím dětem uši, aby je ten šílenec Baloš neuhranul. Ale nedivily se mu. To, co mu provedla Staska, se jen tak neodpouští. Utekla od svého právoplatného muže, kterému přísahala věrnost na čtrnáct střepů džbánu!

S ránem se vraceli Balošovi bratři, kteří se vydali z Janušek do všech koutů lesů, aby našli stopu zrádné ženy. Krčili rameny a klopili oči.

„Hlupáci!“ křičel Baloš. „Nemohla utéct daleko! Někde se schovává! Hledejte pořádně! Vyptávejte se u všech rodin! Někdo ji přece musel zahlédnout! Někdo jí musel pomáhat!“

Vtom přišel nejmladší z bratří. A řekl jen jediné slovo: „Andrés!“

Baloš zaryčel jak poraněný býk. Andrése si vždy vážil a velmi ho obdivoval. Toužil být takovým jako on; mocným vajdou svého kmene, který je chytrý a vyzná se ve všech složitostech světa. Kdo jiný by se odvážil jít za vrchním fořtem a žádat ho o povolení k pobytu? Baloš by se bál, že fořt na něj poštvě své divoké psy a bude mu střílet nad hlavu a pod paty a bude se smát, že cikán kličkuje jak zajíc na honu. Kolikrát už něco podobného zažil. Ale Andrés uměl promluvit s gádžou. Zaručil se svou hlavou, že jeho lidé nebudou v revíru pytláčit a krást, že jim stačí, když jim fořt povolí sbírat suché dřevo na oheň. A nabídl výměnou opravu všeho železného nářadí,

nabroušení nožů a seker, zaletování děravých plechových hrnců a pocínování kotlů. Andrés se vyzná. Jak může ručit za ostatní, když ví, že jeho bratři líčí oka na zajíce všude kam přijdou, a ženské s večerní tmou podnikají nájezdy na okolní pole? Andrés má odvalu, to se musí uznat. Vždycky to nějak usmlouvá. Možná je to tím, že tak dobře vypadá...

Najednou si vzpomněl, jak obdivně Staska na Andrése koukala, jak na něm mohla nechat oči, když u nich byl na návštěvě. „Z mé mísy jedl a z mého džbánku pil! Hřál jsem si na prsou hada!“ vykřikl Baloš a plivl opovržlivě před sebe na pěšinu.

Náhle se před nimi mezi kmeny staletých borovic otevřel průhled do hlubokého údolí, jímž stéká potok od Kublova. Věděli, že vpravo pod svahem kopce se skrývá vesnička Březová, od níž sem přes pastviny stoupá rozblácená cesta plná kaluží, aby pak pokračovala doleva lesním průsekem na Broumy. To už ucítili nakyslý pach kouře, který se vinul mezi stromy jako namodralá mlha. Kousek pod cestou tábořil Andrésův rod.

Baloš nepozdravil. Kráčel rovnou mezi stany a přístřešky, vztekle odkopl psíka, který mu chňapal po nohavici, zastavil se před ohništěm s rukama v bok a zařval: „Kde jsi Andrési? Vylez!“

„Trápí tě něco, Baloši?“ ozval se posměšný hlas za jeho zády.

Prudce se otočil - a hleděl svému sokovi do tváře. Byla souměrná, hezká, rámovaná dlouhými kudrnatými vlasy. Andrésovy oči jiskřily jako žhoucí uhlíky v temném popelu, v uchu se mu blýskala velká zlatá náušnice.

Baloš zafuněl. „Přišel jsem si pro svou ženu. Vím o tom, že k tobě utekla. Vydej mi ji!“

Čekal, že Andrés bude zapírat. Ale ten řekl klidně: „Nevydám. Opustila váš rod a dala se pod naši ochranu. Už ti nepatří, Baloši! Zmiz odtud a už nikdy se tu neukazuj!“

Ocel zaskřípěla, jak Baloš prudce vytrhl nůž. Andrés se jen pousmál a zavrtěl hlavou. „Jestli chceš odejít se zdravou kůží, tak si pospěš. Moji bratři bývají někdy netrpěliví.“

Baloš se ohlédl a viděl, že za jeho zády stojí plno mužů z Andrésova rodu. Všem se v pěstích blýskají čepele nožů. Jsou ve zjevné přesile. Zaťal zuby, zasunul nůž zpátky za opasek a kývl na

své druhy. Mezi krajními stromy lesa se ještě obrátil: „Tohle ti přijde draho, Andrési!“ zasyčel.

* * *

Andrés si byl příliš jistý svou vůdčí pozicí mezi spřátelenými rody na Křivoklátsku a Zbirožsku. Podcenil sílu tradice. A zatím Baloš navštěvoval jednu rodinu po druhé a všem velmi barvitě líčil své hrozné pohanění. V romských táborech to vřelo. Takhle porušit prastarý zákon otců! V houštinách kolem Andrésova příbytku se začali plížit nevidění vyzvědači a nespouštěli ho z očí...

A jedné temné bezměsíčné noci, kdy Andrés a Staska se k sobě tiskli na slaměném lůžku v bouřlivém víru milostné vášně, se náhle hluboké lesní ticho naplnilo vzteklým řevem, kletbami, štekotem a vrčením psů, nářkem žen, vřískotem dětí a praskotem lámaného dřeva. Než Andrés stačil vyskočit, kdosi podrazil sloupky a strhl jim na hlavu střechu chýše. Poslepu tápal v tříšti slámy a větví, vzápětí se ho chopily několikery silné ruce, kolem hrdla se mu zaklesla smyčka provazu, nahý a poloudušený byl vytažen ven.

„Andrésí!“ zaslechl zoufalý výkřik své lásky, naposledy ji zahlédl, jak ji zmítající se, škrábající a kousající vlečou do lesa. Rval se jako lev, ale přitáhli mu smyčku a strhli ho tváří k zemi, klekli na něj a pevně mu spoutali ruce a nohy.

Andrésovi bratři, rozespálí a zmatení nenadálostí přepadu, zarputile zápasili; pak ucítili, jak se jim najednou uvolnilo a jen vzdalující se praskot v okolních houštinách svědčil o tom, že útočníci prchají do všech stran, aby nebylo tak snadné je pronásledovat. Konečně někdo rozdělal oheň a v třaslavé záři plamenů bylo vidět potlučené a zakrvácené postavy, potácející se mezi rozbořenými chýšemi. Andrés a Staska zmizeli, byli odvedeni do lesa.

Za úsvitu se Andrésův klan pokusil únosce dohnat, ale bylo již pozdě. Balošův tábor z Janušek zmizel, ani další rody nebyly na tradičních místech; spiklenci zřejmě poslali své rodiny na cestu už dávno před útokem. Bylo to velmi lstivě promyšlené. Smutně nakládali Andrésovci své věci na koně a vozíky a bez vůdce se vydali na další bludnou pouť.

Asi rok nebo dva po těch smutných událostech potkali někde na silnici mladého Róma, který jim nabídl k prodeji krásnou zlatou náušnici. Bratři na ten šperk chvíli zírali, jako by spatřili zjevení z jiného světa. Moc dobře ho totiž poznali; právě tenhle kruh s vyrytými ochrannými symboly zdobíval ucho jejich vůdce Andrése! Chytili chlapce pod krkem; zděsil se a překotně sliboval, že je hned zavede na místo, kde tu vzácnou věc našel.

Vedl je pustinami a roklemi mimo cesty, až došli na jakýsi palouček, kde stálo několik vysokých kupek- lesních mravenišť, zbudovaných ze stébel a jehličí. V jedné z nich se cosi běhalo: trčela z ní lidská kost! Chvatně rozhrabali hromádku holemi a vylovili z ní další kosti, žebra, obratle a nakonec i lebku. Vše oslnivě bílé, čistotně obrané od mravenců. Pak si všimli, že z větve nad jejich hlavami visí zbytek zpuchřelého provazu a v něm se pohupuje kostlivé chodidlo.

Domysleli si, co se tu odehrálo. Baloš ztrestal Andrése opravdu krutě. Se svázanýma rukama ho nechal zavěsit nahého hlavou dolů nad mraveniště, tak nízko, aby se dotýkal vrcholu mravenčího hradu. Možná mu ještě tělo potřel medem.

Muka to musela být opravdu strašná a velmi dlouhá, než ho z nich konečně vysvobodila smrt.

Co se stalo se Staskou, to se jim nikdy nepodařilo vypátrat.

Když se ostatní rody, které Balošovi pomáhaly při únosu, dozvěděly, jak se svým zajatcem naložil, styděly se za svůj podíl na tomto činu. A místu, kde Andrés kdysi žil se svými lidmi, začali říkat Andreska.

V ● *část*
NA
ZLOPOVĚSTNÝCH
CESTÁCH

HOSPODA U ZABITÝCH

PÍSEŇ STRAŠLIVÁ

O CVOČKAŘI DANDOVI

ZVÍŘÁTKA A PETROVŠTÍ

SKALNÍ DOUPĚ KUBÁKŮ

SLOUP POKORY

Labutí koupel – olej

HOSPODA U ZABITÝCH

Otvírám starou a kdysi velmi populární knihu Františka Procházky, v níž zachytil své vzpomínky na dětství, prožívané v druhé půlce 19. století v podbrdské vesnici Běštíně. Zaujala mě zejména pasáž, pojednávající o tom, jak se skupina venkovských kluků vydá na dobrodružnou výpravu do hustých porostů pod tajemnou horu Babu, sídlo brdského ducha Fabiána. Mají štěstí, Babí Jan asi zrovna není doma, ale přesto se nevyhnou jednomu tísnivému setkání:

O poledni došli do jakéhosi údolíčka, ke zdivu, rozsypanému v hlubokém lese. „To bylo asi nějaké stavení,“ hádal Rudolf. „Snad myslivna?“

„Ne, to byla hospoda,“ řekl Lojzek. „Vidíš, tudy se vinula stará cesta, než byla vystavěna silnice. Tu prý stála hospoda a zároveň kovárna. Tatínkův dědeček vyprávěl, že v okolí bývalo velmi nebezpečno. Přepadali tu lidi na cestě, a proto vždy jen několik vozů jelo pohromadě. A v téhle hospodě sídlili přechovávající lupičů. Sami dva synové z hospody, kováři, chlapíci jako lvi, byli přední v rotě zbůjníků. Ale nakonec je polapili v činu a oběsili oba. Chalupa zpusťla a rozpadla se. Strašilo prý v ní dlouho. Lidé si raději zacházeli lesem po pěšině a vozkové, když jeli okolo, dělali u zbořeníště bičem ve vzduchu kříž. Tuhle máš ještě zdivočelou zahrádku. I po vysekání rozrostlo se zase ovocné stromoví z kořenů, ale kmeny a větve jsou obaleny mechem a ovoce je trpké, dobré jen tak pro veverky a sojky. Tamhle na tom kopečku vyvrátil jednou víchř starý smrk a pod ním se otevřel sklípek se třemi lidskými kostrami. Tatínek povídal, že to asi byli oni lidé, kteří se na lupičské hospodě ztratili.

A také mi tatínek vyprávěl, jak sem jednoho večera náhodou zabloudil, když už slunce zapadalo. Tu se mu najednou pro nic za nic udělalo velmi smutno, jako na hřbitově nad hrobem. I dýmka mu vyhasla. Šero zatím zhoustlo a na téhle jedli zakrákal havran. I to bylo tatínkovi neobyčejné. Havran je plachý pták a nedočka člověka, také zná dobře fořta a hajného a ví, co s ním umějí. Tatínek zatleskal

rukama, vzkřikl, ale havran jen přeletěl na druhou jedli a kráká dále. Tu již neměl tatínek stání a zdvihl se k odchodu. Ale to hlavní teprve přišlo. V ostružinách se hnulo něco většího. A zas a zas. Hodil tam kamenem. I vyrazil ven zajíc, ale ne se dát na útěk po zaječím způsobu, nýbrž chodí vážně dokola a zdvíhá pomalu nohy jako kůň klusák a tak obejde opatrně celou zahrádku. Nakonec pak přijde až před samého tatínka, sedne si mu u nohy, zvedne hlavu a dívá se mu do očí - prázdnými důlky! Byl slepý!

Od těch dob se tatínek, ač se ničeho nebojí, tomu místu za tmy vždycky vyhnul. Říká, že tu dosud není všechno v pořádku."

Chlapci, když vyslechnou příběh kamarádova otce, raději také neblahé zříceniny urychleně opustí.

Zlověstná zájezdní hospoda u cesty... Z té představy se stala nezbytná rekvizita mnohých hororů, od dávných renesančních povídek, přes autory strašidelných „gotických románů“ z doby romantismu, až po nejnovější díla typu „Psycho“, kde se samozřejmě formanská hospoda mění v motorest, aniž by však ztratila cokoli ze své opuštěnosti a omšelosti. Poutník znalý věci se v podezřelé hospodě nezastavuje; je připravena jako past pro naivní a důvěřivé duše. Někdy se ovšem proti člověku na cestách spiknou okolnosti: prudký liják bouře nebo zimní vánice ho přinutí hledat urychleně přístřeší - a prokletá hospoda je jediným východiskem z nouze! Když je tu nešťastník jediným hostem, dostane možná chutnou večeři, útulný pokojík, měkkou postel, usne - a už se víckrát neprobudí. Jeho zkrvavené tělo bude ráno pohozeno na hromadu tle jících lidských kostí v opuštěném pivním sklípku, vyhloubeném v protilehlé stráni...

Osamělé budovy v lesích musely samozřejmě vždycky zajímat ty, kdo se rádi zdržovali ve stínu. Tak se i mlýny a hájovny mnohdy stávaly přechodnými útočišti a základnami loupežnických tlup. Pokud lupiči operovali v okolí zájezdní hospody, chránili ji. Byla pro ně místem k získávání potravin a různých potřeb a také vhodným odbytíštěm k prodeji naloupených věcí; navíc zde mohli nejlépe sondovat movitost a záměry cestujících.

Často sedával v šenku loupežnický zvěd, bavil se s hosty a vytáhl z nich, co potřeboval vědět. Nebo alespoň napjatě naslouchal všemu, o čem se u okolních stolů povídalo. Majitel takové hospody musel s

loupežníky chtě nechtě spolupracovat: buď jim platil „výpalné“ (tedy pravidelný poplatek za to, že mu nezapálí střechu nad hlavou), nebo se na lupičské činnosti přímo podílel, ať už jako překupník, nebo tím, že dával lupičskému bratrstvu tipy a bral podíl z kořisti. A někdy byli dokonce sami hostinští vůdci lupičských band a organizovali přepady ve vlastní režii.

O hospodě U Štětku v Popovicích se vyprávělo, že byla podzemní chodbou propojena s vrcholem Koukolový hory, kde se jeden čas zdržovala nebezpečná banda. A tak se prý stávalo, že najednou byla uprostřed noci hospoda plná loupežníků, kteří obrali hosty a opět zmizeli, jako by se rozplynuli. Nikdo je neviděl přicházet ani odcházet.

Neblahou pověst měla také hospoda na Doubravce za Cerhovicemi, která vznikla na místě vesnice a tvrze, zničených za třicetileté války. Ne nadarmo se jí říkalo Bouchalka. Hned za ní začínal obávaný úsek lesa, táhnoucí se až k Mýtu, kde nejčastěji docházelo k přepadům. A na opačné straně ve směru k Cerhovicům číhaly pro změnu na pocestné zrádné močály, kde se muselo jet velmi opatrně. Snaha o rychlý útěk zde byla marná. Stačilo, že kolo sklouzlo z položených hatí, zapadlo do hlubokého bahna, tím vůz s nákladem beznadějně uvízl a stal se snadnou kořistí. Okolí Bouchalky bylo pro loupežníky skutečně „strategickým“ místem a využívali ho už dávno před založením pověstné hospody.

Tak například v záznamech čteme, že dne 23. srpna roku 1508 tlupa pod vedením vladyky Jiříka Kopidlanského přepadla na silnici mezi Cerhovicemi a Doubravkou pražské měšťany když jeli na bartolomějský trh do Plzně, a nejen že je obrali do posledního grošíku, ale ještě je ošklivě „porubali a zmrzčili“. Loupeživý rytíř Kopidlanský řádl na Podbrdsku už několik let a marně se hořovičtí, žebráčtí, rokycanští a berounští měšťané dovolávali spravedlnosti. Tentokrát však šlo o Pražany, a dokonce z nejváženějších patricijských rodin, a tím míra trpělivosti přetekla. Stížnost se dostala až ke králi Vladislavu Jagellonskému a ten nařídil svolat okamžitě do města Žebráku mimořádný sjezd „stavů“ (tedy šlechty) Podbrdsk a Rokycanska, který se měl dohodnout na zákroku proti jednomu z jejich řad. Sjezd se sešel, dokonce dvakrát, a složitě rokoval.

Kopidlanský však mezitím takticky vyklidil pole a zmizel do jiných lovišť.

Roku 1512 honili berounští ozbrojenci loupežníka Zubáka a jeho tovaryše. Pod strohým záznamem se skrývá obraz dramatické štvance. Zubák prchal na ukradeném koni cestou necestou, ale Berounští mu byli stále v patách, hnali ho až k Hořovicím, kde ho konečně dopadli.

Aby zajistili bezpečnost cest pro své obchodníky, podnikali berounští měšťané někdy až překvapivě daleké „trestné výpravy“. Tak roku 1630 vedl rychtář Řehoř Vlček 35 ozbrojenců z Berouna až k Mýtu, Rokycanům a Holoubkovu u Plzně, kde měli lapkové hlavní doupeň na lesnatém kopci nad silnicí, jehož název Vydřiduch napovídá, co se tam dělo. Trestné výpravě se podařilo lupiče na čas zahnat a dokonce dva z nich polapit. Ty pak přivedli v poutech do Berouna, kde je s velkou chutí podrobili „právu útrpnému“.

Z nařízení panovníků byly také po obou stranách hlavních tras vymýceny široké pruhy lesa a ty měly být stále udržovány bez křovin a vyšších porostů, aby se lupiči nemohli skrývat v houštinách těsně u cesty. Tím bandy přicházely o důležitý moment překvapení, který jim obvykle zajišťoval převahu hned v prvních vteřinách útoku. A přepadeným byla naopak dána možnost, aby je včas uviděli, praskli do koní a pokusili se rychle ujet, případně aby se připravili k ozbrojené obraně.

Bohužel, v praxi se údržba často zanedbávala a tak poblíž silnice po krátkém čase opět bujely nové keře. Dopravci proto raději jezdili ve skupinách, které se mohly snadněji ubránit.

Jak dobrodružné bývalo cestování pochopíme z pokynů, dávaných v jedné z cestovních příruček ještě roku 1780. Kromě seznamu dobrých hospod, reklam formanů a dokonce „jízdniho řádu poštovních kurýrů a dostavníků“ tu najdeme i rady, jak se vybavit na cestu. Mimo jiné se doporučuje nezapomenout na bambitku s příslušnou municí, dobrou dýku nebo kord a samozřejmě před odjezdem sepsat poslední vůli, aby při „nečekané nehodě nevznikly v rodině majetkové spory“.

PÍSEŇ STRAŠLIVÁ O CVOČKAŘI DANDOVI

A si by vás nenapadlo, že lesní silnička, která stoupá z Roztok u Křivoklátu údolím potoka Klučné ke Karlově Vsi, bývala kdysi významnou mezinárodní trasou. Pravda, pamětníci dosvědčují, že ještě po první světové válce se vlastně jezdilo korytem potoka, chvílemi mělkou vodou a chvílemi po břehu - a přesto právě tudy putovali obchodníci a formani až z Bavorska. Kolem Klučné se také každoročně ubíralo slavné procesí na Svatou Horu u Příbrami, k němuž se shromažďovali zbožní poutníci z celého Rakovnícka a Žatecka. Sraz mívali pod kapličkou u Caparta nedaleko Všetat. Tam přijížděli i účastníci z Bavorska, kteří nechávali své povozy na takzvané Německé louce nedaleko kapličky a dál pokračovali s ostatními pěšky. U Caparta býval při té příležitosti velký pouťový jarmark.

Projděme se v duchu spolu s poutníky mezi stánky trhovců, kteří se překřikují a hlasitě vychvalují své zboží. Co si vybrat? Perníkové srdce? Turecký med? Kyselou okurku? Svatý obrázek? Zaujme nás chlapík s mohutnými licousy, který si vylezl na postavený sud, aby ho bylo dobře vidět. Už se kolem něj shromáždil hlouček zvědavců. Muž dá pokyn nedaleko sedící postarší ženě, zahalené v řasnatém šátku, a ta začne flegmaticky otáčet klikou flašinetu. Zpěvák se chytí břeskných tónů kolovrátku a spustí chraplavým hlasem „Píseň strašlivou o cvočkaři Dandovi a jeho překrutném zamordování“:

„Cvočkařem byl Danda, bejvala s ním sranda, když v hospodě seděl, žádný nic nevěděl, že tejto noci padne do zlý moci Cemra a Jurenskýho. Byli to dva hyjeni, sedli si k cestě, svlíkli haleny, zavřeli volí, kterýž jim svítily, aby Dandu zabili. Půlnoc už bije, Danda domu jde, a když tak přídě mezi ty dva zde, Cemr vyskočí a praští ho do vočí. Bodali ho nožma, nože měli vostrý, podali ho pořád, do žeber a kostí, až mu jeden propích plíce, Danda už nedýchá více. Leží Danda leží, nedaleko dveří, má na sobě deku, nehejbá se z fleku. Přišli četníci na místo činu, aby změřili krve kalužinu, aby chytili ty dva raubíře, Cemra a Jurenskýho...“

Tragický osud cvočkaře Dandy natolik dojal svatohorské poutníky-zvlášť ty z Bavorska, když se dozvěděli, že Danda byl jejich krajanem - že na pouti u Caparta koupili velký barvotiskový obrázek, na němž byl zachycen nejen celý průběh zločinu, ale i anděl čekající na obláčku na Dandovu duši a ďáblové vykukující z děr v zemi a tahající Cemra a Jurenského za šosy. Cestou pak toto pozoruhodné naivistické dílko přibili na starý buk nad místem, kde se prý vražda stala.

Existoval opravdu legendární cvočkař Danda? Ano -i když vlastně ani nebyl cvočkařem v pravém slova smyslu, ale překupníkem a obchodníkem se železářským zbožím. Pocházel z Ingolstandu v Bavorsku a živil se tím, že nakupoval od kovářů na Podbrdsku ručně kované hřebíky. Hřebíkářství neboli cvočkařství patřilo v podhůří Brd k tradičním řemeslům, největší centra mělo v Hostomicích, Hořovicích a Jincích. Danda toto zboží rozvážel po celém kraji berounském, zbirožském, rakovnickém, žateckém, zajížděl i na pražské trhy a dokonce dopravoval zásilky až do Bavor. Byl všude známou a oblíbenou postavou; velký vypravěč, žertěř, rád se napil dobrého moku.

Dne 16. ledna 1753 byl nalezen mrtvý a oloupený, s tělem posetým bodnými ranami. Ležel v místech, kde cesta začínala klesat do údolí Klučné, jen kousek za odbočkou na Branov. Osudné místo na pokraji Mlynářova luhu se dodnes nazývá „U cvočkaře“. Je to u nového hřbitova, hned za osadou Karlova Ves, která ovšem tehdy ještě neexistovala, tu Karel Fürstenberk založil až roku 1826, takže ke zločinu skutečně došlo na velmi opuštěném místě v lesích.

Podezření padlo na dva muže, kteří s Dandou toho večera hráli v hospodě karty. Byli zatčeni, přes počáteční zapírání se nakonec přiznali a skončili v žaláři. Oněmi vrahy, nazývanými „hyeny v lidské kůži“, byli dva bratři Staňkové z Branova. Procesí na Svatou Horu se každoročně u obrázku na místě vraždy modlila za Dandovu duši. V záznamech zjistíme, že roku 1843 poutníci již zašlý obrázek obnovili a roku 1881 jej nechal princ Emil Fürstenberk znovu namalovat. Pamětník a znalec kraje Marcel Havlík poznamenává: *„Já si na ten obrázek ještě vzpomínám, ale po roce 1922 tam již zůstával jenom poškozený rámeček. Dnes nenajdete ani ten památný*

strom, pod nímž se vražda stala, byl nejspíš pokácen při výstavbě nové silnice, která nahradila původní lesní cestu."

ZVÍŘÁTKA A PETROVŠTÍ

Pořád mám před očima ten dávný obraz: pokoj je plný neklidných stínů, jen lampička vrhá kužel nažloutlého světla na pruhovanou peřinu. Babiččiny bílé vlasy, stažené do drdůlku, se lesknou stříbrnými nitkami, jak se nade mnou sklání a tajemně stíženým hlasem vypráví pohádku.

Je mi líto zvířátek, která si zvykla na svůj dvorek u chaloupky a na děvčátko, které jim nosilo jídlo. Ale co naplat, všichni se musí se svým domovem rozloučit. Již dnes přijdou páni a seberou všechno, co v chalupě najdou, protože chud'as nemohl zaplatit daně. A zvířátka vědí, že u zlých pánů by je nic dobrého nečekalo. Odejdou raději do lesa.

V lese je krásně, dokud svítí slunce. Ale jakmile se přiblíží večer, vylezou z houštin zlověstné stíny. V nejčernější rokli se skrývá rozčepýřená hajda; ze střechy se ježí došky, dveře visí nakřivo, okna jsou vytlučená. Uvnitř hoří svíčka na dubovém stole a její plamének jiskří v hromadě zlat'áků. A kolem sedí dvanáct loupežníků, strašliví Petrovští. Jsou hrůzní už na pohled: křivé zuby, skobovité nosy, zarudlé jizvy na tvářích, některý je jednooký, jiný holohlavý, na hlavách mají homolovité kloboučky zdobené snítkou kapradí a havraním perem. Dělí se o kořist, hádají se, klejí, jeden chytá druhého pod krkem, po stěnách se pohybují jejich obrovské stíny, je to jak rojení d'áblů v pekle - až vůdce tlupy Matěj zabodne nůž do stolu mezi ně a zařve: „Čert vás vem, když se neumíte poctivě podělit!"

A vtom kozel, který nahlížel okénkem, se lekne a vrazí dovnitř rohatou hlavou...

Tu pohádku jistě znáte. I já se jako dítě radoval, jak chytrá zvířátka přelstila zlé loupežníky a jak to všechno dobře dopadlo. Ale v koutku duše mi uvízla jiskřička strachu. Nedůvěřivě jsem pohlížel

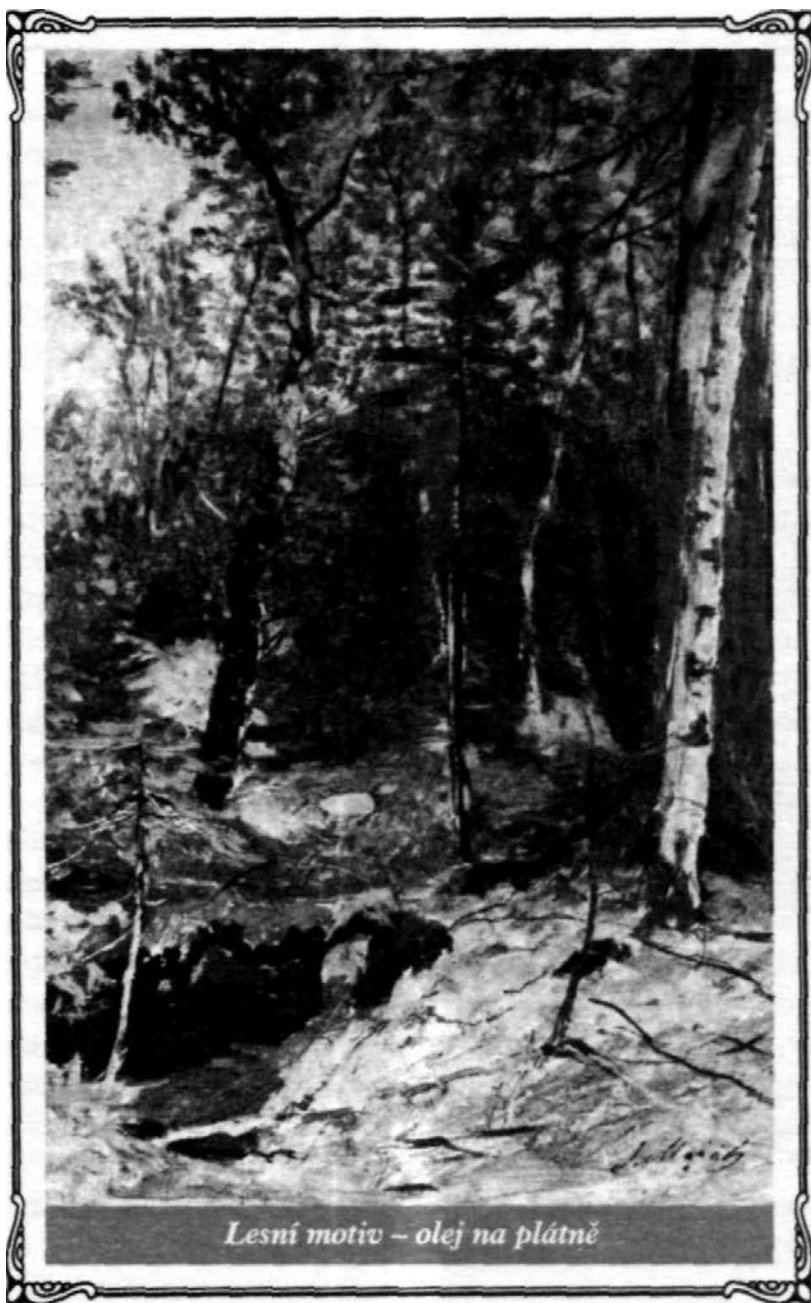

k oknu, na němž se míhaly stíny větví, kývajících se ve větru. Tam někde, v nekonečných prostorách noci na pomezí skutečnosti a snu se plíží strašní Petrovští, nepolapitelní páni černého lesa... Rychle jsem si přetáhl peřinu přes hlavu.

Lidovou pohádku, existující v mnoha různých verzích, u nás proslavila především Božena Němcová. Je však známá i z německé oblasti, kde ji zapsali bratři Grimmové pod názvem Brémští muzikanti. Řeknete si: pouhá pohádka. Jenže on je v ní zachycen až překvapivě věrný obraz skutečnosti!

Na počátku oněch událostí byla strašlivá a nekonečně dlouhá třicetiletá válka, která zcela rozvrátila život ve městech i na venkově. Ne snad, že by se neustále bojovalo, ale jak můžeme vyčíst z dopisů tehdejšího císařského správce oblasti, hejtmana Jana Kolence z Kolna, snaha udržet fungující hospodářský a právní systém tak trochu připomínala boj Dona Quichota proti větrným mlýnům. Bylo zcela lhostejné, jestli krajinou táhla vojska nepřátelská nebo vlastní. Vojáci chtěli jíst, pít a bavit se. A pokud se jim nevyhovělo hned a ve všem, měli jediný přesvědčovací argument: taseňou zbraň. A tak si hejtman například stěžuje, že vlastní císařské oddíly přepadly zámek v Králově Dvoře a zabili stráž i správce, když jim nechtěli vydat majetek. A chorvatští rejtaři, spojenci císařských, se prý raději vydávají za nepřátelské vojsko, aby nebyli káráni za to, že přepadají a drancují vesnice, které mají chránit.

Vesničané z oblasti Brd a Křivoklátska měli to štěstí, že mohli hledat útočiště v hlubokých lesích, stranou od sjízdných silnic, kde je vojska nenašla a kam se za nimi ani neodvážila. Tam sedláci „tábořili“ v provizorních chatrčích a jámách přikrytých větvemi a báli se rozdělovat příliš ohňů, aby je kouř neprozradil. Všechny přístupy ke svým úkrytům přehradili pomocí „záseků“, stromů, pokácených z protilehlých stran přes lesní cesty.

Lesní motiv – olej na plátně

Pravda, úroda na polích byla ztracena. Je zaznamenáno, že v době žní, když vojáci ve vsi nikoho nenašli, sami si pokosili pole, obilí vymlátili na humně a odvezli s sebou. Domácí zvířata se však podařilo zachránit; vesničané vehnali svá stáda hluboko do lesa, kde se dobytek pásal „podobně divoké zvěři“. Proti tomu se ohrazovali hajní, bezmocní ve své pozici ochránců lovného revíru a panského dřeva.

Válka sice posléze skončila, ale situace byla zoufalá. Nemocní a vyhladovělí lidé bloumali po spáleništích, snažili se opravovat své položíčené chalupy a znovu obdělávat pole, která byla nejen zaplevelená, ale dokonce už mnohdy porostlá křovinami a stromky. A sotva se podařilo něco uchránit a obnovit, už hrozilo další nebezpečí.

Propuštění žoldnéři, nemající se kam vrátit, dezertéři od různých pluků, a také mladí muži z vypálených vesnic a pobořených měst, kteří se narodili na útěku v lesích, přišli o rodiny a domovy a od dětství neznali nic jiného než vlčí zákon smečky, se shromažďovali do „lotrovských tlup“. Loupili na silnicích a cestách, drancovali kostely, kláštery a panské zámky, ale i samoty, kde nebylo co vzít, leda mladou ženu. Plenily dvory, mlýny i malé vesnice. Kořist odnášeli do skalních úkrytů, roklí, jeskyň, zapomenutých „strašidelných“ mlýnů a hájoven, kde měli své základny.

Nejproslulejší a obávanou po celých Čechách se stala skupina pohybující se hlavně v oblasti Brd a Křivoklátska. Vedl ji Matěj Skřivánek, přezdíváný Petrák, proto se jim říkalo Petráci nebo Petrovští. Loupežnický vůdce Matěj Petrák měl prý skutečně ďábelské vzezření: vysoký, vychrtlý, pod skobovitým nosem dlouhé, dolů plihnoucí kníry, vykotlané křivé zuby, které mu na jedné straně, kde měl rozseklý a zajizvený ret, vyčnívaly z úst, takže vypadal, jako by se neustále nakřivo usmíval. Nejděsivěji však působil krvavě rudý cejch, který mu kdysi jako trest za spáchaný zločin vypálil kat žhavým razidlem na čelo.

Matěj byl lstivý a prohnáný jako liška a přitom vynikal nemilosrdnou tvrdostí vůči každému, kdo se mu odvážil odporovat. Pocházel prý odněkud z Plzeňska. Mnohokrát byl zatčen a přesto

vždycky utekl. Věřilo se, že mu pomáhá ďábel, se kterým zpečetil smlouvu vlastní krví. Vyklouzl i z berounské šatlavy.

Nejbližším kumpánem, jakýmsi pobočníkem a zástupcem mu byl Honza, bývalý pražský krejčí, který zabil svého mistra, sebral cechovní pokladnu a utekl do lesů, kde se přidal k Petrákům. Brzy mezi nimi vynikl svojí chytrostí. Prý dokonce uměl trochu číst a psát. Často se vydával na obhlídky jako zvěd, protože se choval nenápadně a vypadal jako inteligentní, pohledný mládenec. Proslul však sadistickým zacházením s ženami.

Je zajímavé, že obě jména jsou v pohádce zachována. Vůdcem Petrovských je i zde Matěj, který pak na výzvědy do chaloupky obsazené zvířátky posílá svého pobočníka Honzu. Právě tak je v pohádkovém podobenství zobrazena ona zkušenost válečných časů, kdy domácí zvířata musí v době nebezpečí opustit vesnici a hledat úkryt v lese. To je celkem logické.

Ale jak si vysvětlit další průběh pohádkového příběhu? Proč v něm loupežníci nepodlehnu lidem, ale zcela neškodným zvířatům: psu, kocourovi, kohoutovi, kachně, kozlovi a beranovi? Někdy je tento spolek doplněn ještě volem a rakem. V jedné verzi pohádky dokonce putuje se zvířátky vejce!

Tuším, že tu jde o symbolické bytosti, vyjadřující souhrn lidských vlastností - něco na způsob znamení zvěrokruhu (včetně vejce, které je ve všech starých mýtech chápáno jako schránka věčné obnovy života a zárodek celého vesmíru). Původní stručná verze lidového vyprávění, nepřikrášená ještě fantazií pozdějších upravovatelů, je vlastně idealizovanou představou zničení obávaných loupežníků pomocí mocných osudových sil přírody.

Lze nalézt nějaké stopy pro toto vysvětlení v historických záznamech? Podívejme se, jak to s Petrovskými dopadlo.

Jejich řádění bylo tak strašné, že roku 1667 byla kvůli nim převelena z Prahy do Berouna setnina dragounů z pluku hraběte Lamberka. Jízdní oddíly držely především hlídkovou službu na silnicích a tak se cestování stalo načas přece jenom trochu bezpečnějším. Rejtaři odvrátili několik přepadů, zahnali tlupu zpátky k lesu a dokonce se jim podařil kapitální lov. Jeden zajatý lupič na mučení prozradil tajný úkryt vůdce Matěje. Obávaný Petrák byl

obklíčen a dopaden a bez dlouhých odkladů (aby snad zase neupláchl z vězení) popraven na Šibeničním vrchu.

Ale jak se ukázalo, nijak to nepomohlo ke zničení tlupy, jejíž činnost, zřejmě s novým vůdcem v čele, pokračovala dál v neztenčené míře. Dragouni snad mohli ochránit hlavní silnice a města, ale v lesích neměli šanci. V záznamech čteme, že ještě roku 1678 byl jat a lámán kolem Václav Stachl z Berouna, přezdívaný Plechař, který se dal k Petrovským.

Konec řádění Petrovských paradoxně učinila „metla boží“, která krutě dopadla na většinu českých zemí v roce 1680. Byla to strašlivá, zhoubná morová epidemie. Zdá se, že nákaza se dostala i mezi Petrovské a ti, co nepomřeli, se snažili uniknout co nejdál ze zamořeného území. Od těch dob už o nich není ani zmínka.

Pravda, časem se objevily nové velké lupičské tlupy, označované stejným názvem, například v roce 1689 šílený žhář Vavřinec Procházka z Voduch, císařský důstojník, který se vracel se svými vojáky z francouzského zajetí a když se blížil k Berounu, svítil si na cestu zapálenými střechami vsí. Ale to už nebyli ti „praví Petrovští“.

Nad těmi nezvítězil člověk, ale to, co nazýváme přírodou nebo zákonem božím. Zvířátka a Petrovští... Najednou mě napadá podivuhodná souvislost: vzpomínáte, co si chlapi vyprávěli ve zříceninách strašidelné hospody pod horou Babou? Ano, na prokletém místě se s oblibou zdržují podivná zvířata. Havran ztrácí plachost a naléhavě kráká náhodnému chodci nad hlavou své „víckrrrát ne“, z houštiny vyjde slepý zajíc, sedne si mu k nohám a pátravě se na něj zadívá prázdnými očními důlky. Chlapcův otec pochopí, že „že tady ještě není něco v pořádku“.

Velmi podobně působí pohádková situace, v níž loupežník tápe v neproniknutelné tmě uvnitř chalupy (což může být obrazem jeho temné duše) a naráží tu na atributy zvířat, která nemá možnost vidět, ale může je pouze cítit, může se jich s hrůzou dotýkat jako dávných symbolů, archetypů, zlých příšer z hlubin podvědomí, jako jednotlivých stupňů na cestě své zkázy... Není divu, že ač otrlý loupežník, probudí se z tohoto příšerného snu s krajní hrůzou a ve zmatku prchá co nejdál.

SKALNÍ DOUPĚ KUBÁKŮ

Vypravme se na památný a mnoha strašidelnými pověstmi opředený brdský Plešivec. Ale ne dnes, nýbrž na počátku 19. století, kdy ještě nebyla většina bizarních plešiveckých skalních útvarů rozdrvena na stavební kámen a silniční štěr. Zjistíme, že nás obklopuje divoké bludiště rozpukaných skal, stíněných starým pralesem. Mezi skalními bloky se černají úzké průchody, plné štěrku a navátého listí a mnohdy překlenuté padlými, trouchnivějícími kmeny borovic, buků a bříz. Některými lze proniknout hodně hluboko, ale nakonec stejně končí úzkou spárou, kterou se protáhne leda trpaslík. Málokoho by napadlo, že dlouhé, zamotané šlahouny ostružiní, bující ve stínu na úpatí skal, lze na jednom místě odtáhnout stranou a odkryt maskovaný průchod, chodbičku stoupající mezi dvojicí skalních stěn strmě vzhůru, až na jakési nádvoří, amfiteátr, uzavřený ze všech stran valem z obřích balvanů.

Tady poprvé ucítíme kouř, vinoucí se jako modravá mlha mezi vlhkými výstupky kamene - a ještě ostřeji nám pronikne do chřípí výrazný pach něčeho nasládle hnilobného. No, ovšem: kamení pod našima nohama je potřísněno zasychající krví a zbytky vnitřností.

Odkudsi shora se ozve trojí krkavčí zakrákání. Neviděná hlídka, usazená na skalním hrotu a bedlivě pozorující přístupovou cestu, dává znamení. Několik chlapů v krví zacákaných zástěrách, kteří sekerami širočinami porcují vykuchaná těla dobytčat, zavěšená za nohy na tyčích v rozsochách větvích, se podezíravě ohlédne. Najednou jsou ve střehu, připraveni se rvát nebo utíkat - to podle okolností. Ale zdola zní druhý signál - smluvená odpověď. Napjatost v jejich tvářích povolí, lhostejně se obracejí a pokračují v práci.

Soutěskou se s dusotem něco valí a pak se na skalní nádvoří vyřítí několik vyděšených krav a telat a za nimi se vynoří výskající chlapi v širokých kloboucích. Jsou ověšeni zbraněmi, mají pušky a tesáky, někteří dragounské šavle a okované hole. Práskají nad hlavami koženými biči a shánějí nevelké stádečko dohromady u zadní skalní stěny Vrchní řezník znalecky okoukne nové přírůstky a s opovržením ohrne ret: „Je to hubený!“

„Tak jdi lovit sám, když jsi tak chytřej!" zazubí se jeden z příchozích, „měli jsme dneska moc málo času na nějaký vybírání!"

„Honili vás?"

„Jo, trochu to práskalo, Bartoníčkoví žhavá kulička utrhla palec. Ale když jsme pak šli nad ránem kolem kostelíku v Hluboši, napadlo mi, že bych měl prosit za jeho hříšnou duši a vymodlit mu nějakou náplast na tu bolístku", a hodí ke stěně vak, v němž to zachřestí, jak na sebe narazí stříbrný mešní kalich, kadidelnice a monstrance.

Mezi skalami se rozlehne bouřlivý řehot: „Měl jsi se dát k misionářům, Volfe! Voni jsou pomazaný, ty seš mazanej! Ale jednou na tebe taky dojde, jen si nemysli!"

Takhle nějak mohl vypadat život v proslulé loupežnické sluji, o níž lidová píseň z Podbrdská říká: „*Na Plešivci rota smělá/ lupičů svou skrýši měla/ v šedé skále vytesanou/ podnes Masné krámy zvanou.*"

Na západním úbočí Plešivce skutečně najdeme místo nazývané V masných krámech. Sem prý lupičská banda Kubáků zaháněla dobytek, naloupený z pastvin i ze stájí po celém okolním kraji, tady ho poráželi, porcovali a pak pokoutně prodávali. Opodál severněji byla jeskyně, kde údajně Kubáci maso z poraženého dobytka skladovali. Při troše štěstí a usilovného hledání můžete ještě dnes objevit pod skalní stěnou ústí této chodby. Její pokračování je však zataraseno velkými balvany. Strop jeskyně se totiž v roce 1942 propadl. Podle všech známek šlo o opuštěnou štolu starého železnorudného dolu, což však neznamená, že by nemohla kolem roku 1848, kdy zde obávaní Kubáci řádili, sloužit jako loupežnická skrýš.

Kubáci však nebyli jen řezníky, ale také směle pytláčili a vykrádali domy, statky, mlýny, pošty, řemeslnické dílny a tehdejší první „fabriky". Podle záznamů v lochovické pamětní knize upadla v roce 1848 velice kázeň a různé „živly" si začaly hrát na protirakouské revolucionáře, ozdobily se trikolórami a vydaly se loupit veřejně pod hesly „volnost, rovnost, bratrství" a „seberme šlechtě, co jí nepatří"!

Parádní akcí Kubáků mělo být vyloupení hrobky hrabat Vrbnů na hřbitově v Hořovicích. To je scéna jako z hororu; větrná noc, kvílení

sýčků, cáry mraků, letící rychle přes bledý pŕlměsí, temné postavy, plížící se mezi hroby. Praskot rozdrčeného zámku a dveře hrobky se skřípavě pootvírají. Lupiči se protáhnou dovnitř, chvatně vykřesaná jiskra zapálí malý kahan, v jeho třaslavém svědĕ se zablesknou dláta a sochory, vrážené pod víka rakví...

Jenže je to léčka, do níž pokladů chtiví Kubáci sami vbĕhli. Podle legendy jinečtí, hořovičtí a lochovičtí gardisté, kteří měli v revolučním roce dbát na občanský pořádek, zámĕrnĕ pustili do obĕhu šeptandu, že nedávno zemřelá hrabĕnka z Vrbna byla uložena do rodinné hrobky ovĕšena zlatými šperky a prsteny s brilianty. A pak už zbývalo jen držet kolem hřbitova hlídky a ĕekat, až Kubáci přijdou.

Nastala divoká bitka, několik zranĕných lupičů padlo do zajetí, ale jednomu z nich se podařilo uprchnout, vyĕerpán a blízek zhroucení dorazil těsnĕ před svítáním do Masných krámů na Plešivci, aby varoval ostatní. Náĕelník Kubák svolal poradu a brzy padlo rozhodnutí horu opustit a přestĕhovat se jinam. Ve velkĕm chvatu ukrývali na rŕzná místa do skal naloupené cennosti a za ranního šera se spouštĕli soutĕskou dolů. A tu -

„Hurá, hurá, lupiči vzdejte se! / to zazní kolkolem / až se skála otrĕse / a trne hlaholem“, jak říká již připomínaná hrdinská balada. Loupežníci zjistí, že jsou ve své skrýši obklíĕeni gardisty. Sáhnu po zbraních a staré skály Plešivce se rozburáĕejí ozvĕnou bitevní vřavy. Nakonec vřak vůdce Kubák, velící svým mužům ze skalního vrcholu, je zasažen dobĕře mířenou ranou gardistů a řítí se dolů. A to je konec plešiveckých loupežníků: *„Utká chasa zbabĕlá, / vidouce vůdce smrt, / a za nimi garda zardĕlá / jak za zajícem chrt.“*

A jaká byla skuteĕnost? K pokusu o vyloupĕní hrobky hrabat z Vrbna skuteĕně došlo. Lupiči vřak byli zpozorováni noční hlídkou, akce byla zmařena a jeden ze zajatých vyzradil jmĕna vůdců „plešiveckĕ tlupy“ a dokonce i to, že nazítří mají velkou oslavu u Endrštů v hospodĕ v Rejkovicích.

Je zvlášt ní, že řádný z vůdců není spojován se jmĕnem Kubák. Snad šlo jen o jakousi krycí přezdívkou nebo se v lidové povĕsti spojila dávná historie nĕjakĕ tlupy z dob třicetiletĕ války s touto nejnovĕjší událostí, což je dost pravdĕpodobné. Hlavními

představiteli lupičské bandy „kubáků“ byli bratři Endrštové z Rejkovic, Volf z Jinec, Bartoníček z Hostomic a Hnízdilové ze Stašova.

Když byl pytlácký hodokvas v rejkovické hospodě v nejlepším a všichni lupiči pořádně opilí, vtrhla dovnitř jinecká a hořovická garda. Potyčka se obešla bez střelby, na tu nebyl čas ani prostor, měla spíš charakter divoké hospodské rvačky. Pravda, asi pořádně divoké rvačky, protože jineckého Volfa gardisté na místě utloukli k smrti. Ostatní lupiče pak odvěkli spoutané do hořovické šatlavy.

Masné krámy na Plešivci osiřely. Po čase se do nich zakousl lom, a jestliže řekneme, že z nich „nezbyl kámen na kameni“, není to v tomto případě rčení obrazné, ale doslovné. A přesto lidé věří, že dodnes někde ve skalních puklinách Plešivce odpočívají poklady Kubáků - snad společně s bronzovými nákrčníky dávných obyvatel zdejšího hradiště a se zlatým stolem tajemné Hadí královny.

SLOUP POKORY

Běda tomu, kdo opouštěl městečko Hořovice jižní brankou a stoupal v doprovodu biřiců po blátivé cestě vzhůru. Na holém travnatém vrcholu se před ním černala silueta šibenice. Jako zlověstné „memento moři“ se odrážela od hradby lesa, který sem z horských brdských hřebenů natahoval své zelené prsty. A když se odsouzenec ohlédl, mohl přes doškové a šindelové střechy domů, přilepených na terasách straně nad Červeným potokem, vidět celý podbrdský kraj, tu mozaiku polí, luk, vsí a rybníků, uzavřenou na protilehlé straně pásmem krivoklátských lesů. V modravé dálce se tyčil hrad Točník a ještě dále za ním oblina posvátného vrchu Velízu.

Vítr nařikavě svištěl po holé pláni, zmítal stébly suché trávy a vrhal odsouzeneci prach do slzících očí. Nebo snad tu slzu, klouzající po jeho zjizvené, strništěm vousů zarostlé tváři, vyvolala lítost?

Na poloviční cestě k Šibeničnímu vrchu, nad křižovatkou cest, se tyčil kamenný sloup. Tady prý podle tradice bývala poslední zastávka odsouzenců; u Božích muk mohli v modlitbě světit svoji duši Vyšší spravedlnosti.

Připomínaný osmiboký gotický sloup byl korunován „lucernou“ s jehlancovou stříškou zakončenou křížkem. Pocházel z let kolem roku 1500. Ještě dnes ho najdeme ve svahu terasy naproti hořovickému autobusovému nádraží, kam byl přemístěn při budování silnice. Přenesli ho z místa ležícího asi o dvacet metrů výše.

Boží muka - ta slova jsou spjata s jedním dávným sloupem v jeruzalémských kasárnách, u něž vojáci bičovali přivázaného Krista. Sloupy utrpení a pokání... Byl ten hořovický znamením hrdelní pravomoci města? Svědčilo by o tom písmeno „W“, vytesané do jeho dřívku. Může připomínat krále Wladislava Jagellonského jako potvrzitele starých práv a svobod, včetně práva soudit a trestat.

Ovšem s prosazováním spravedlnosti to mnohdy nebylo lehké. Tak například v roce 1610 odsoudili hořovičtí měšťané bratry Elstery k trestu smrti za zabití horníka, ale komárovský pán Jindřich Ota z Losu provinilcům odpustil, protože rodiče se za ně zaručili, a pouze jim doporučil, „aby se po tři léta vyhýbali zdejší krajině“.

Jindy však mordýři sami bezděky vběhli do oprátky. Znáte tu historku, jak k výkonu jakési exekuce přizvali hořovičtí až z Prahy proslulého kata Mydláře? Vykonavatel práva byl cestou na lesní silnici přepaden loupežníky, ale spolu se svými pacholky se jim ubránil, několik lapků dokonce zajal a přivedl s sebou do Hořovic. Měšťané s radostí využili příležitosti, jaká se jim naskytla, a tak byl soud velice krátký a vzápětí se na břevně šibenice houpala další potrava pro krkavce. Lapkové příliš pozdě pochopili, že s katem nejsou žerty a nevyplácí se chtít mu vybrat kapsy.

Je zvláštní, že počátkem 18. století se u „sloupu pokání“ modlívaly na své poslední cestě především ženy. Tak roku 1710 byly v Hořovicích odsouzeny dvě ženy k upálení na hranici za žhářství, roku 1715 státa cikánka pro „pomlku, krádeže a čarování“, roku 1718 další žena popravena za vraždu. Jako bych za tou přísností k ženám cítil stín barokní protičarodějnické hysterie, která v těch letech teprve doznívala.

Možná, že právě některá z těch hledaček Fabiánova čarovného kvítí, loupežnických milenek, vábniček, mámicích svými půvaby bohaté hosty v osamělých zájezdních hospodách, potulných cikánek a divoženek z lesů zanechala na místě poslední modlitby svou duši.

„Vypráví se totiž, že za úplňkových větrných nocí, kdy se mraky ženou přes tvář měsíce jako splašené stádo a kropí zemi hemžením stínů a světelných skvrn, je možno vídat před „sloupem odsouzenců“ klečící mlžnou postavu. Teprve před úsvitem se bílý přízrak zvedne a odplová kolem Špýcharu a přes Šibeňák, až zmizí v lesích na Dražovce, kde se rozplyne v paprscích vycházejícího slunce...

VI. *část*
PRASTARÁ DUŠE
LESA

DÉMONI A BLUDNÝ KOŘEN

ZBOŽNÍ HŘÍŠNÍCI

POSLEDNÍ POUSTEVNÍK

ZÁHOŘOVO LOŽE

Dub v lese – olej

DÉMONI A BLUDNÝ KOŘEN

„A tu se mu zdálo náhle, celý ten kraj, jak jej viděl, že jest velká bytost jedna, velebný kmet hrůzoplýný; a ten stařec kráčel k němu, blíž a blíž a mluvil děsně, šumem vlny, šeptem listí, zpěvem ptáků, hlasy lesa: Cizince, co žádáš na mně? ”

Tak vidí básník Jaroslav Vrchlický pocity člověka, který opustil svět lidí, aby v samotě divoké, nespoutané přírody našel sám sebe a svého Boha. V básni Legenda o sv. Prokopu hledá tajemství muže, o němž se vyprávělo, že zkrotil d'ábly, zapřáhl je do pluhu a přinutil je, aby mu pomáhali stavět u řeky Sázavy klášter.

Prokop patří k našim nejznámějším „přírodním mystikům“. Ovšem tím skutečně prvním byl podle legendy sv. Ivan, žijící na sklonku prvního tisíciletí ve sluji nad posvátným pramenem u potoka Kačáku. I ten zde sváděl kruté boje s d'ábly, s temnými démony podvědomí, jimž okolní les dával hmotnou podobu...

Cožpak les může dát nějaké lidské představě hmotnou podobu?

Pokud hmotu chápeme jako koncentraci energie na určitém místě, pak za určitých podmínek ano. Anglický autor Robert Holdstock o tom píše:

„Energetická aura obklopuje všechno živé. V těchto starých lesích, v prapůvodních lesích, vytváří však spojená aura cosi mnohem silnějšího, jakési tvůrčí pole. Můžeme ho naměřit v podobě spirálovitých vírů, obklopující nejen jednotlivé stromy, ale celé skupiny stromů a mýtiny. Bioproudy jsou zde navzájem sdíleny dotyky větví i spletitou sítí kořenů a skoro se zdá, že les je jedinou obrovskou bytostí, mnohobuněčným organismem, který může reagovat s naším podvědomím, měnit naše pocity a nálady a dávat tvar pradávným obrazům, ukrytým v nejhlubších vrstvách našich duší.

Typický je fenomén „bludného kořene“. Při průchodu vírem koncentrované energie máme náhle pocit klopýtnutí, vteřinové ztráty rovnováhy a prostorové orientace. Hned se zase vzpamatujeme - ale v naší mysli jako by došlo ke zkratu. Zdá se nám, že všechno je

jinak, nepoznáváme své okolí, netušíme, kterým směrem bychom měli pokračovat v cestě. Jedna z mozkových hemisfér jako by byla vypnuta a převaha té druhé nás nutí chodit stále do kruhu. Ze situace lze uniknout meditací, zklidněním mysli (ano, třeba i modlitbou!), opuštěním instinktivního pocitu, který nám zcela falešně „našeptává“ kudy jít a racionálním stanovením směru podle slunce, svahu, tekoucí vody, jakékoliv vyšlapané cestičky a pod.

„Bludný kořen“ číhá na lidi, jejichž mysl je ovlivněna strachem, nejistotou, úzkostí, únavou, nevyspalostí a fyzickým vyčerpáním, vztekem, příliš dlouhou osamělostí, ale i alkoholem a jinými drogami.

Právě tak les tvoří s pomocí naší mysli „mytága“ - jakési prchavé stíny, připomínající nám živé bytosti, které se mihnou na okraji našeho zorného pole a ihned zase zmizí, jakmile na ně zaměříme pozornost. Čím hlubší je naše osamělost a strach z okolního neznáma, tím jsou tyto přízraky dotěrnější a „reálnější“.

Teď už možná chápete, že boj s ďábly a démony patřil zcela nezbytně k první etapě poustevníkovy pobytu v divočině. Teprve postupným zklidněním a vyladěním mysli a oprostěním duše od všech negativních pocitů mohl dosáhnout onoho zázračného pocitu splynutí „s božským dechem“ přírody.

Přesně tento aspekt poustevnictví měl na mysl učitel Josef Šimek, když v monografii Berounska a Hořovická píše: *„Skalní stěna bělostného vápence zářila ve slunečním svitu nad hlubokým lesním údolím tak, že připomínala imponantní průčelí staroindického chrámu. Sem přišel Ivan, živil se lesními plodinami a mlékem ochočené bílé laně. V pobožném rozjímání tu přemítal a rval se se zlými démony pochybností, až prý se mu u skalního pramene zjevil sv. Jan Křtitel, daroval mu dřevěný kříž a navždy utišil jeho duši. Svátý mír, který Ivan v samotě divého lesa hledal, jej pak už nikdy neopustil...“*

O pozoruhodných souvislostech mezi křesťanským poustevníkem Ivanem a jeho pohanskými předchůdci - strážci svatyně zvanými „Králové lesa“ jsme si podrobně vyprávěli v knize „Tajemná tvář krajiny mezi Berounkou a Brdy“. Mýtus legendárního poustevníka není však vázán pouze k prameni a jeskyni ve Sv. Janu pod Skalou.

Tak podle některých pověstí přebýval také v jeskyňce Ivance poblíž vesnice Korno. A často prý sedával u tajemné studánky, která se nachází vysoko v lese nad Hodyní. V lesní tišině zde po něm zůstalo poblíž studánky několik kamenů. V jednom vytlačil při modlitbě svými koleny dva důlky; na dalším kameni pak ulehl ke spánku a kámen přijal jeho tělo a prohloubil se pod jeho zády do podoby pohodlného lůžka.

Když se sv. Ivan vracel z Tetína, kam ho pozvala kněžna Ludmila, putoval přes Hodyni - a tam byl napaden pastýři, kteří se vetchému starci posmívali a házeli po něm kamení. Od tohoto házení kamenů prý vesnice získala své jméno. Slovo „hodyně“ však nemá nic společného s nějakým házením, spíše připomíná místo pořádání „hodů“, staroslovanských slavností na počest mrtvých. Pak by návštěva poustevníka a nevraživost místních měly hlubší význam.

Pověst však také mluví o tom, že jeden místní hospodář se nad pronásledovaným starcem slitoval a půjčil mu koně, aby mohl odjet do své svatojánské jeskyně. Kuň se po čase vrátil do Hodyně sám - a proměněn k nepoznání! Mýtus bílé laně (která Ivana živila) a bílého koně (který ho odnesl do podsvětí, do říše mrtvých) se tak ve světcově postavě pozoruhodným způsobem spojují.

Berounský literát Hynek Marek vylíčil hodyňskou epizodu v básni, otištěné roku 1921 ve sborníku Krajem Horymírovým:

*„Sedlák pomoh světci na komoně, / Ivan zhroucen, starou hlavu
kloně / občas v západ točil zor. / Zchudlý koník zdlouha hlavou kýval
/ a než slavík první sloku zpíval / se světcem ho v skalách vítal bor. //
Však hle! Sedlák sluchu věřit nechce / v nádvoří mu koník v půlnoc
řehce, / krásný, tlustý a jak padlý sníh! / Poznává hojen dle uzdy
prosté / až myšlenek výkřik jeho duši roste: / Zázrak, zázrak! Božskou
moc má mnich!“*

ZBOŽNÍ HRÍŠNÍCI

Doba baroka přinesla oživení zájmu o poustevnický mysticismus; dokonce i šlechtici si budovali v zámeckých parcích romantické „poustevny“. Poustevníci se s oblibou usazovali u zázračných

pramenů a studánek nebo u lesních kaplí a za poskytované potraviny zde poutníkům udělovali požehnání. K jejich povinnostem patřila také údržba posvátných míst.

Někdy však upadali do podezření pro své styky s lidmi skrývajícími se v lesích, s loupežníky a pytláky, jindy podlehli „světským svodům“ a bylo na ně pohlíženo jako na příživníky.

Příznačný je z tohoto hlediska osud poustevníka Kadlece, který žil v polovině 19. století v lesích brdských Hřebenů, v místě zvaném Skalka nad osadou Hatěmi (dnes součást Skuhrova). Ve Skalce si upravil k obývání jeskyni, kterou zdědil po mnohem dávnějších předchůdcích. Měl zde z kamene vytesaný stůl a lůžko. Do okolních vesnic si chodíval se džbánem pro mléko a platil modlitbami. Lidé ho brali jako svatého muže, který jejich domovům přináší požehnání. Jejich sympatie se však rázem změnily v rozhořčení, když zjistili, že poustevníka omrzela nevlídná sluj a přestěhoval se do chalupy k vdově Mottlové - a vlastně vyžebrává potraviny i pro ní! To byl „světcův“ konec. Lidé ho prý hnali holemi až daleko za humna a nebohý muž utřil bezpočet ran, takže si mohl opravdu připadat jako mučedník v dobách pronásledování křesťanů. Inu, byl to trest za to, že podlehl svodům ďábla, který mu lstivě nastrčil chutné jídlo, teplou peřinu a svůdnou náruč kypré vdovičky. Zmizel a už se nikdy v kraji neukázal.

Ani církevní vrchnost neměla pro poustevníky příliš pochopení a považovala jejich způsob života za „lepší žebrání“. V archivu města Berouna najdeme zprávu, že roku 1738 zakázal arcibiskup Václavu Čermákovi, bratrovi třetího řádu sv. Františka Serafinského, který se usadil jako poustevník u studánky Svaté vody nad Berounem, nosit řeholní hábit. Tím ovšem přestával být poustevníkem, protože v „civilních šatech“ připomínal obyčejného žebráka. Přitom berounským měšťanům slíbil udržovat kapličku a zdarma vyučovat děti, pokud mu poskytnou nějaký pravidelný příděl potravin z obecního dvora. Znechucen odešel, ale po nějakém čase se zde usadil další poustevník, tentokrát německé národnosti - Rolland Wottern. Oficiálně byl statut poustevníků zrušen dekretem císaře Josefa II. roku 1787.

Od těch dob existovali už jen „ilegální poustevníci“, podivíni, dávající z nejrůznějších důvodů přednost osamělosti uprostřed divoké přírody před společenstvím lidí.

V19. století byl slavný malíř Josef Mánes fascinován osobností poustevníka Pavla, starého písmáka, který žil ve stráni nad Litní u lesa Chrástu, naproti židovskému hřbitovu. Říkalo se tam Na poušti. Stařík bydlel zcela sám v ubohé a částečně se rozpadající dřevěné chaloupce s doškovou střechou porostlou mechem a netřeskem. Malíř si tuto romanticky malebnou stavbu nakreslil a ve svých dopisech připomíná hluboký dojem, jaký v něm vyvolala rozmluva s tím „starým písmákem“. Samotář byl svérázným filosofem a své výroky prokládal četnými citáty z bible, v níž si neustále četl. Podle tvrzení jiných ji prý uměl celou nazpaměť.

Ve Strachově kronice města Litně se píše, že někteří za „poustevníkem Pavlem“ chodili pro radu v těžkostech života, jiní ze zvědavosti, někdo považoval svou dobročinnost vůči zbožnému starci za odčinění hříchu, ze kterého se nevyzpovídal.

Ale i tak neměl samotář na růžích ustláno a žil velmi nuzně z přinesených milodarů. Kromě toho, že četl bibli, také často psal. Zaznamenával své myšlenky, úvahy, sny, historické události z obce i ze světa, proměny přírody a počasí a dokonce prý prorocké vize.

Jednoho dne zmizel a chaloupka zůstala opuštěná, pomalu chátrala, rozpadala se a měnila se ve zříceninu. Starý písmák Pavel se už nikdy nevrátil. Nikdo netušil, kam odešel a kde našel svůj hrob. Jeho zrození i smrt zůstaly obestřeny hlubokým tajemstvím. Říkalo se, že snad v mládí spáchal nějaký zločin a po zbytek života se pak snažil silou víry přemoci svůj hřích. Hodně by o něm mohly prozradit jeho zápisky, ale ty se také ztratily, právě tak jako jeho vzácná kralická bible, vázaná ve vepřové kůži.

Na místě zaniklé „poustevny“ byla později postavena nová chalupa a okolní kamenitá stráž se proměnila v ovocný sad. Zpod rozložitě hrušně před domkem je krásný výhled na Liteň, která je odtud jako na dlani. Najednou mám pocit, jako by vedle mne seděl na dřevěné lavičce bělovlasý stařec s rozevřenou biblí na kolenou. Sklání hlavu a bezhlesně pohybuje rty; slunce proniká listím a rozhazuje po zažloutlých stránkách i po zemi všude kolem míhavé

skvrny, spousty zlatých mincí, které jsou nehmatatelné, a přesto naplňují hledající duši pocitem úžasného bohatství...

POSLEDNÍ POUSTEVNÍK

Tam, kde se Upořský potok vlévá do řeky Berounky, v klínu lesů a skal, se tyčí tajemná zřícenina Týřov, opředená zkazkami o loupežnících. Dnes přímo pod strmým hradním vrchem najdeme malou tramskou osadu. Na jedné z chatek můžeme číst nápis: MATOUŠKOV To je jediná upomínka na svérázného člověka, který v těchto místech v polovině dvacátého století žil, patrně posledního skutečného poustevníka křivoklátských lesů. Pravda, v okolních vsích Skryjích a Týřovicích možná ještě leckde v chalupách visí obrázky lesních zátiší a řeky, vytvořené jeho rukou. Je v nich jakási nostalgie, fialové stíny podvečerních lesnatých strání padají na vodní hladinu... Pro jeho zvláštní zálibu ve fialové barvě ho spisovatel Ota Pavel nazýval „fialovým poustevníkem“ a chystal se dokonce o něm napsat knihu, k čemuž už bohužel nedošlo.

Ten pozoruhodný muž se jmenoval Matoušek a pocházel z Cerhovic, ze zámožné rodiny (jeho příbuzný dokonce v Cerhovicích postavil továrničku na výrobu provaznického zboží). Vyučil se řezbářem, a když Alfons Mucha tvořil v atelieru na zbirožském zámku proslulou Slovanskou epopej, právě Matouškovi svěřil veškeré pomocné práce. Pak přišel nenadálý zlom, který, v zárodku, přerušil nadějnou kariéru mladého muže. Vypráví se, že zahořel bláznivou, horoucí láskou k jedné ženě, která jej však opustila. Nedokázal se s tím smířit, zatrpkl vůči světu plnému lsti a neupřímnosti a rozhodl se žít jen pro svůj ideál uprostřed čisté, neposkvřené přírody. Stal se poustevníkem, pro kterého bylo božství zosobněno postavou nedostižné ženy. Asi dva roky žil na Krasově a potom se usadil pod zříceninou hradu Týřova. Na tajném místě v lese u potoka Oupoře si vyhlédl koutek, kam své „věčné“ lásce nosil květiny a pokládal je ke kameni pod starým bukem, který byl oltářem i náhrobkem zároveň. Tady vzpomínal na své krátké

ztracené štěstí a rozjímal o věčnosti; byla to jeho modlitebna a místo hlubokých meditací.

Při ústí potoka si někdy ve třicátých letech minulého století postavil svérázné obydlí. Znalec kraje Marcel Havlík na něj ve svých zápiscích vzpomíná:

„Jeho obydlí bylo půl pod zemí a půl nad zemí. Základ stěn udělal z velkých balvanů, vymazaných hlínou, na ně položil nízké roubení z kulatiny s jediným okénkem, střechu pokryl plechem. Topeniště měl na druhém konci místnosti proti dveřím, zapuštěné v prohlubni dosti hluboko pod úrovní podlahy. Měl to dobře promyšleno. Kouřovod vedl celou místností a byl také obezděn. Komín byl až u dveří a asi uprostřed na tom vyzděném kouřovodu měl Matoušek lůžko. Vyhráté kameny udržovaly v místnosti dlouho teplo. Na levé straně od vchodu bylo okno a primitivní stolek a lavička. Stolek byl pořád plný upadaných tub s barvami a štětců.

Občas jsem jej příležitostně navštívil a popovídali jsme si o rostlinách a zvířátkách v jeho okolí. Znal je do nejmenších podrobností, za ta léta pobytu v lese se stal dokonalým znalcem přírody a žil podle jejích zákonů. Živil se tím, že maloval obrázky zdejší krajiny a v okolních vsích je vyměňoval za jídlo. Myslím, že si občas také zapytlačil. Náhodou jsem u něj jednou objevil grongli. Je to vlastně malá harpuna. Její ostří má hroty obrácené nazpět, aby se ryba nemohla vysmeknout. Dobře se s ní loví pstruzi, kterých tehdy byla v Oupoři hojnost, ale jiné ryby v řece také. Budiž mu to přáno, on to potřeboval ke své výživě. Jiní kradou víc a nepotřebují to."

Vzhledem prý Matoušek připomínal tehdy populárního indického myslitele Gándího, takže mu tak i někteří lidé přezdívali. Na tváři měl stále mírný, zasněný úsměv. Jaroslav Kopiš vzpomíná: *„Byl to pomenší, sporý človíček, v létě vždycky do černá opálený, posedával náprahu otevřených dveří svého srubu v plandavých trenýrkách a s vyrudlým fezem na hlavě. Když bylo chladněji, oblékal staré manžestrové kalhoty, košili s utrhanými knoflíčky, odrbané sako. Nosíval hrubé pracovní boty bez tkaniček. Často se vydával nahoru nu hradní zříceninu a pozoroval západy slunce. Jednou mi řekl: Není mi snad líp, než těm králům a rytířům, co kdysi tenhle hrad stavěli? Pořád měli nějaké starosti, pořád se báli o majetek a moc. A já? Já*

jsem mnohem, mnohem bohatší. Jen se podívejte na ty lesy, skály, rozkvetlé stráně, řeku, poslouchajte ty ptáky; to všechno mi patří! Může být někdo svobodnější a šťastnější než já? "

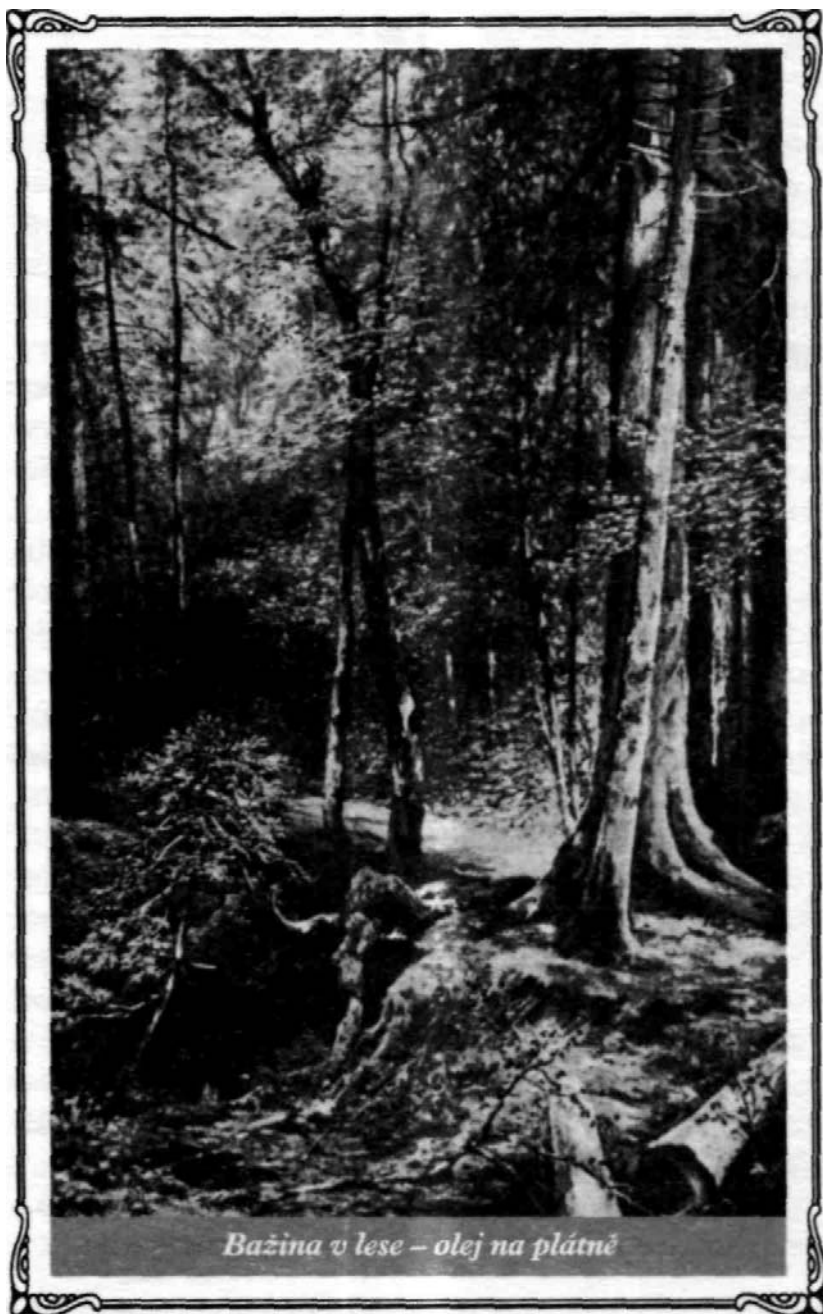
Někdy celé hodiny maloval. Ve velkých černých deskách zastrčených nad ložem až pod plechovou střechou měl své výtvary. Akvarely, oleje, a ne ledajaké, obdivovali je i mnozí uznávaní umělci.

Matoušek své obrázky prodával, připadalo mu trapné, kdyby chtěl po lidech jídlo bez poskytnutí nějaké protihodnoty. Jako stálé spoluobyvatele měl ve své chatrči dvě kočky, s nimiž se dělil o získanou potravu. Přilétali za ním z lesa i napůl ochočení ptáci, usedali mu na ruce, na ramena i na hlavu a jedli společně s ním. Pokud dostal nějaké peníze, utratil je za barvy a malířské potřeby. V létě hodně sbíral lesní plody a houby, které si sušil do zásoby navlečené na dlouhých šňůrách mezi stromy.

Na jaře roku 1947, kdy bylo ještě chladno a mlhavá jitra svírala řeku do ledových škraloupů, vydal se přes řeku do protilehlé vsi Týřovic, aby sehnal něco k jídlu. Existují dvě verze události: Marcel Havlík tvrdí, že vyplul na plavidle, které si sám vyrobil z kusu dutého stromu. Převažuje však mínění, že přeskakoval z jedné kry na druhou. Buď jak buď, právě tehdy se ho dotkla neúprosná ruka osudu. Loďka se v proudu převrhla - a nebo mu sklouzla noha na ledu - a poustevník skončil ve studené vodě. Než se vyškrabal na břeh, dovlékl se do své chaloupky a roztopil ohniště, silně prochládl. K večeru ho rozpálila vysoká horečka.

Lidem bylo divné, že si nepřišel pro mléko, tak jako obvykle. Jeho nejbližší přítel, učitel a spisovatel Karel Mejstřík se za ním vydal a zhrozil se nad jeho stavem. Přesto, že Matoušek se bránil a protestoval, nechal ho dopravit do nemocnice v Rakovníku. Tam zjistili těžký oboustranný zápal plic.

Matoušek si zoufal, přesvědčoval lékaře, že nemůže svou chaloupku a zvířátka opustit, tvrdil, že člověk musí něco vydržet. Když na jeho námitky nic nedali, potají z nemocnice utekl a šel, lehce oblečen, dvacet kilometrů pěšky ve studeném větru, aby nakrmil své hladové kočky.

Bažina v lese – olej na plátně

Po třech dnech ho sanitka do nemocnice dopravila znovu, ale bylo již pozdě, dostavil se rozpad plic a plamének poustevníkovy života definitivně uhasí. Bylo mu šedesát pět let a z toho více jak sedmnáct prožil sám v lesní chaloupce pod Týřovem.

Karel Mejstřík mu zařídil pohřeb na hřbitově ve Skryjích. Po pohřbu pak ti, kteří ho znali a měli rádi, zapálili pod hradem Týřovem velkou vatru a místo slavnostně pojmenovali „Matouškov“.

Škoda, že původní polozemnice, v níž poustevník prožil kus svého života, se nezachovala. Byla v padesátých letech zbořena a na jejím místě je běžná chata. Pozoruhodný lidský osud však zůstal vepsán do tohoto místa, jako možná naivní, ale přesto strhující sen o něčem krásném, nedostižném a věčném.

ZÁHOŘOVO LOŽE

Tvrdí se, že k napsání balady Záhořovo lože inspirovalo Karla Jaromíra Erbena proslulé Fabiánovo lože na vrchu Babě nad Hostomicemi. Příliš tomu nevěřím. Je sice možné, že básníka ovlivnil zajímavý název onoho skalního bloku, ale příběh nejhlubšího pokání, jímž se krvelačný loupežník Zahoř mění v bezpříkladného kajícího, nikterak nesouvisí s pověstí o lesním duchu Fabiánovi. Cistě náhodou jsem jednoho májového dne narazil na pozoruhodnou stopu, která možná leccos naznačuje o skutečných pramenech Erbenovy inspirace...

Při putování okolím města Žebráku - kde mimochodem Erben často pobýval a odkud pocházela jeho první žena - jsem minul samotu Záhořsko (!), sevřenou na lučině mezi lesnatými stráněmi, a pustil jsem se lesem vzhůru k hřebeni Zámeckého vrchu. Zubatá hrana skály se tu jako rybí páteř táhne od Hředel až k hradu Točnicku; místy se ztrácí pod povrchem země a místy opět vystupuje do značné výšky. Na balvanitém svahu těsně pod vrcholem tlelo několik vyvrácených buků; mezi kostlivě vybělenými větvemi se proplétaly šlahouny ostružiní a z jejich trouchnivých těl bujely trsy kapradí. Nad tou téměř neprostupnou zmetí, kde vlhká půda čpěla všemi pachy márnice, se zdvíhala šedá skalní stěna, strupatá narudlými

skvrnami mechu, jako by byla pocákána krví. Zadíval jsem se vzhůru - a najednou jsem zatajil dech. Jako zjevení z jiného světa zazářil nade mnou v zeleném přítmí nadýchaný bělostný závoj. To z pukliny na útesu vyrůstala planá višěň, šikmo se nakláněla nad sráz a doširoka rozkládala větve plné květů, zahalena v oblaku vůně a včelího bzukotu.

A v tu chvíli jsem si vzpomněl na Erbenovu baladu, na příběh „lesního muže" *Zahoře, který číhal* na skále, spíš zvíře než člověk, netvor přiroděný medvědí kozi a s ohromným kyjem z jabloňového kmene, jímž rozbíjel hlavy kolemjdoucím pocestným. Mnoho bylo těch, které povraždil a jejichž kosti se kupily kolem stezky- dokud se nesetkal s mnichem, který mu slíbil přinést zprávu ze samotného pekla. Mnich se skutečně vrátil - a přinesl zprávu, která loupežníka zdrtila...

Ten příběh jistě znáte. A jistě také víte, jak strašné pokání uložil mnich Záhořovi. Zarazil do skály loupežníkův kyj, na němž desítky zářezů značily počet jeho obětí, a přikázal mu před tímto pomníkem spáchaných zločinů klečat, dokud se k němu opět nenavrátil...

Mnich přišel až po devadesáti letech. Z loupežníkovy kyje mezitím vypučela nádherná jabloň obsypaná plody a vedle ní bylo možno spatřit veliký pařez, po němž „ostružiny s mechem se vinou". Nebyl to však pařez, ale Zahoř, který setrval bez hnutí na svém místě; ve dne i v noci, v létě i v zimě, bez jídla a bez pití klečel na kameni a sčítal počet svých hříchů... Splynul s věčným lesem, stal se tlejícím dřevem, zatímco jeho smrtící zbraň zapustila kořeny na holé skále a proměnila se ve strom, plodící jablka poznání.

Při pohledu na rozkvetlou třešeň na skále Zámeckého vrchu jsem si uvědomil, že právě podobné setkání mohlo přinést Erbenovi téma pro ústřední obraz básně. V té scéně Záhořova gigantického pokání jako by se slučovala všechna hrůza i vznešená krása lesa, smrt i život, loupežník i poustevník - neboť oni jsou rubem a lícem téže mince. Pochopil jsem, že v tajemných stínech lesa je skryt magický klíč k bráně lidské duše. Klíč, který jen někdy zazáří v temnotách - jako vábivé světélko pro ty, kdo bloudí.

POUŽITÁ LITERATURA

Zikmund Winter: Z lesů křivoklátských; Národní listy 1880

Marcel Havlík: Průvodce po Alžbětínsku a oblasti mezi Oupoří a Klucnou; rukopis

Anonym: Prototypon, aneb Pamětní spis o slavném lovu Jejicho Veličenstva císařovny Alžběty, tištěno v Praze roku 1721; Okr. muzeum Rakovník

Karel Kazda: Pověsti a staré tradice z Podbrdsk; Beroun 1923

Václav Krolmus: Staročeské pověsti, zpěvy, hry a obyčeje; Praha 1845

Jan Čáka: Toulání po Brdech; Středočeské nakl., Praha 1986

Obrázky z Podbrdsk; Baroko-Fox, Beroun 1997

Střední Brdy - krajina neznámá; Mladá fronta, Praha 1998

Viktor Palivec: Hájemství zelené; Střed, nakl., Praha 1982

Zdeněk Zdrůbek: Z kronik Podbrdsk; Památník, nár. písemnictví, Praha 1981

Miloš Garkisch: Ve znamení berounského medvěda; Nakl. MH, Beroun 2001

Karel Volena: Broumy - 640 let; vyd. Obec Broumy 1998

Karel Pánek: Pověsti ze Žebráku a jeho okolí; Měst. úřad Žebrák 1992

Robert Holdstock: Les mytág; Polaris, Frenštát p. Radhoštěm 1994

Lavondyss; Polaris, Frenštát p. Radh. 1994

Jiří Kuchař: Praha esoterická; Eminent, Praha 2000

Roman Herzinger: Kouzla, čáry, amulety a zařikání myslivců; Magazín svět magie, nakl. IŽ, Praha 2000

Otomar Dvořák: Ďáblův klíč; nakl. IŽ, Praha 1995

Zkrvavené jehličky; nakl. IŽ, Praha 1997

Paměti Františka Jirusche knížecího fořta z roku 1846; rukopis nalezený v kapliče sv. Eustacha u hradu Křivoklátu

Paměti Rudolfa Maxery, knížecího fořta a správce křivoklátského archivu; rukopisný text Myslivost v hloubi křivoklátských lesů (1930)

O autorovi:

Otomar Dvořák (1951) je rodákem ze Žebráku. Vystudoval strojní průmyslovou školu v Hořovicích a Filmovou akademii múzických umění v Praze, pracoval jako divadelní dramaturg, televizní redaktor, novinář a scenárista. Zájem o tajemné jevy přírody a lidské psychiky ho přivedl do okruhu záhadologických badatelů kolem časopisu *Fantastická fakta*. Zaměřil se především na neobjasněné stránky historie a magično v českém lidovém folklóru. Kromě zmíněného časopisu je stálým externím spolupracovníkem *Magazínu záhad*, *Světa magie* a týdeníku *Astro*. Autorsky a organizačně se podílel na realizaci některých dílů seriálu televize Prima „Záhady a mystéria“. Jeho vášní jsou pěší toulky po kopcích, lesích a starobyklých památkách. Kromě literatury faktu je také autorem několika povídek, románů, pohádek, divadelních her a televizních inscenací.

Vydal tyto knihy:

Tajemná tvář krajiny mezi Berounkou a Brdy; nakl. Knihkupectví U radnice, Beroun 2001 *

Kdo přichází v hodině vlků? ; Aos Publishing, Ústí n. Labem 2001 *

Utajené dějiny Čech I. - III. (spolu s A. Česalem a VI. Mátlem); nakl. IZ, Praha 1999 - 2001 *

OBSAH

<i>I. část</i> SLUŽEBNÍCI ZELENÝCH ĎÁBLŮ	4
<i>II. část</i> ŠŤVANICE PŘÍZRAKŮ.....	16
<i>III. část</i> VÁLKA LOVCŮ.....	38
<i>IV. část</i> BALADA O POTULNÉM LIDU	60
<i>V. část</i> NA ZLOPOVĚSTNÝCH CESTÁCH	71
<i>VI. část</i> PRASTARÁ DUŠE LESA.....	92

Otomar Dvořák

TAJEMNÉ STÍNY

LESŮ Pytláci, loupežníci a poustevníci

v Brdech a na Křivoklátsku

Vydalo Knihkupectví U radnice
(Husovo náměstí 42, Beroun, tel.: 0311/622306)
v Berouně v únoru 2002 jako svoji 6. publikaci.
Obálku a grafickou úpravu navrhl Vilém Kropp
Vydání 1., 2002.

Sazbu provedlo Studio DOMINO,
Ing. Jakub Černý (0311/622959)
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod a.s.
ISBN 80-902881-4-6

